

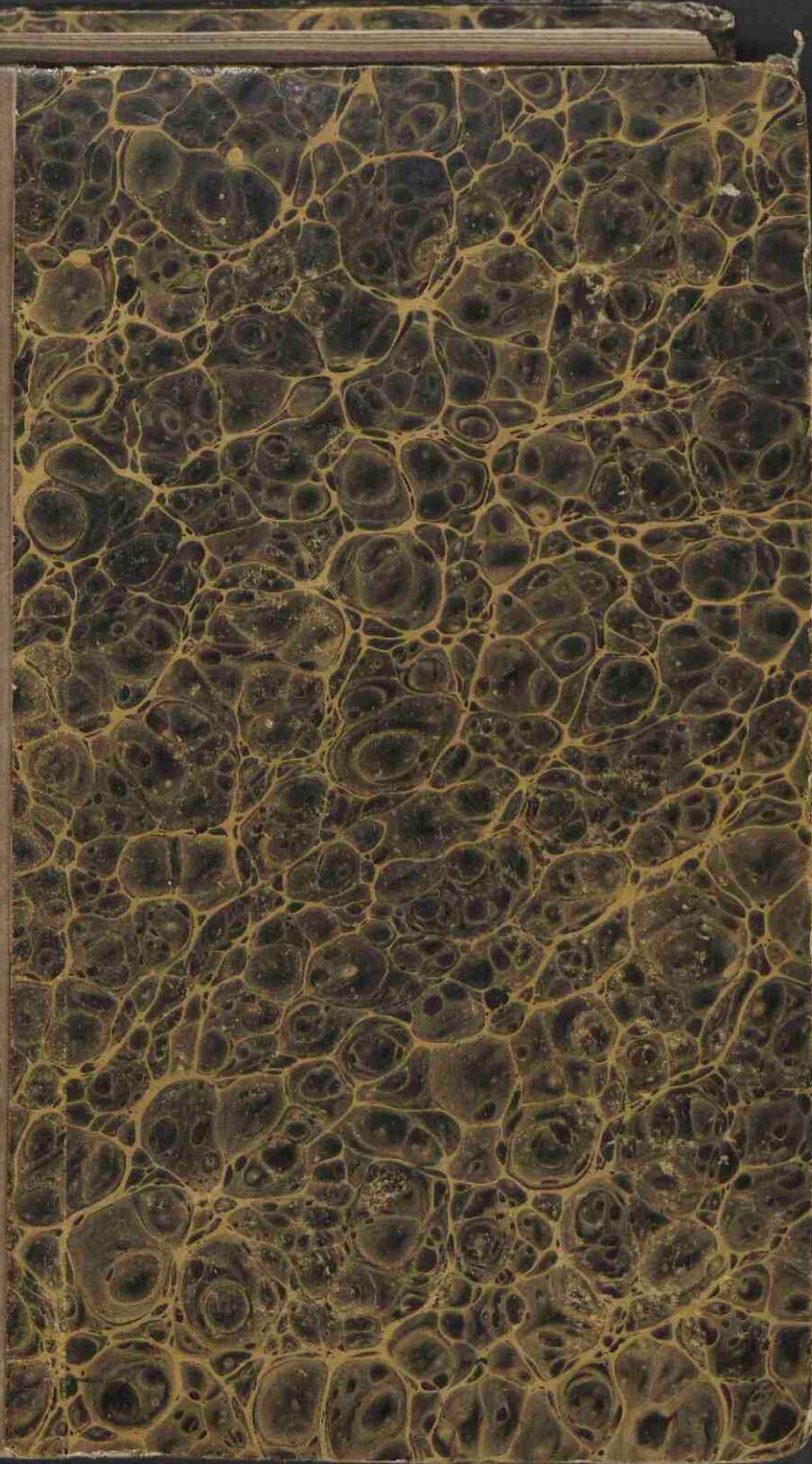

De captivitate babilonica ecclesiae : praeludium Martini Lutheri.

<https://hdl.handle.net/1874/353216>

iora

qu.
29

Miscellanea Theologica

Quarto n°. 129.

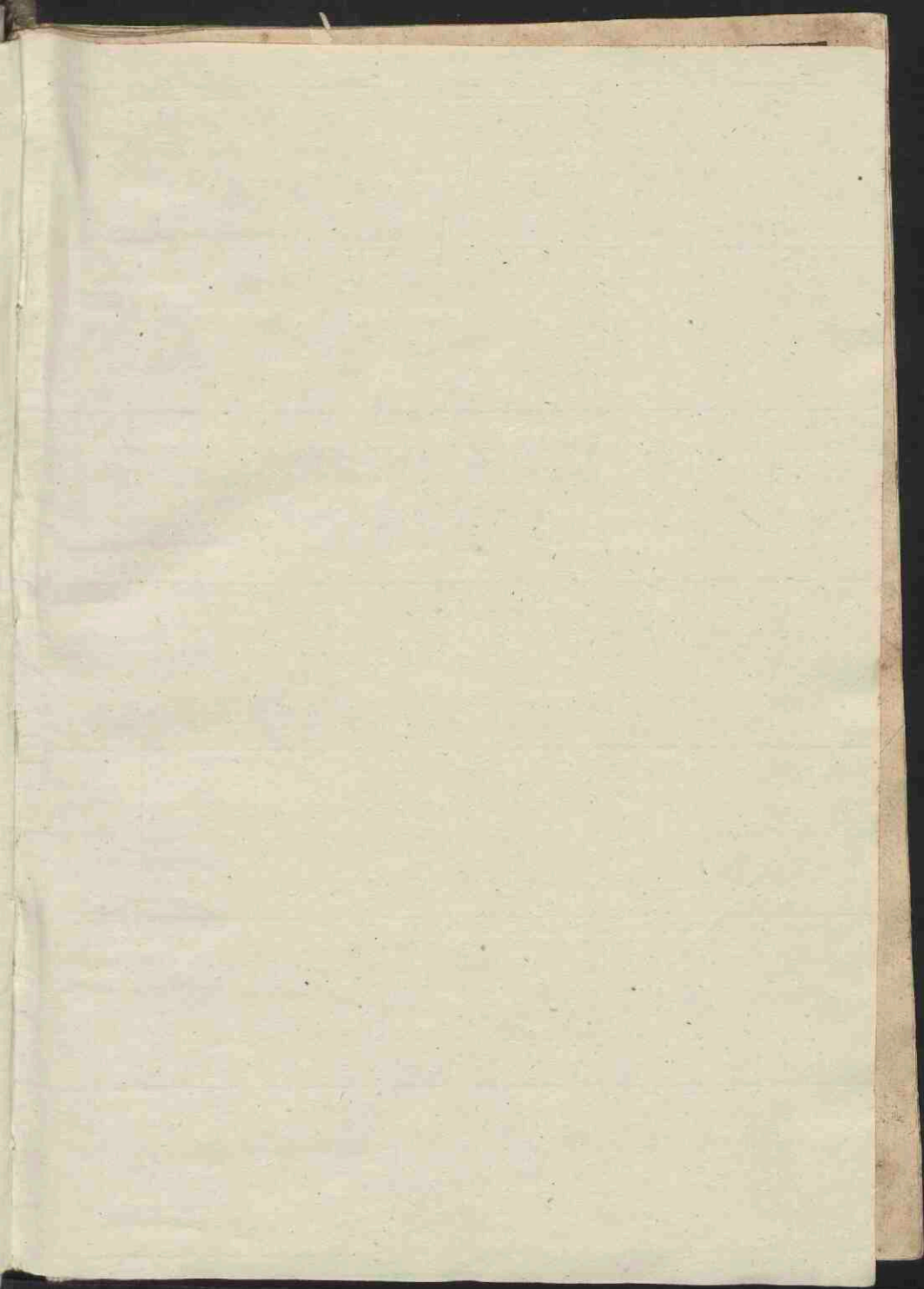
Rariora

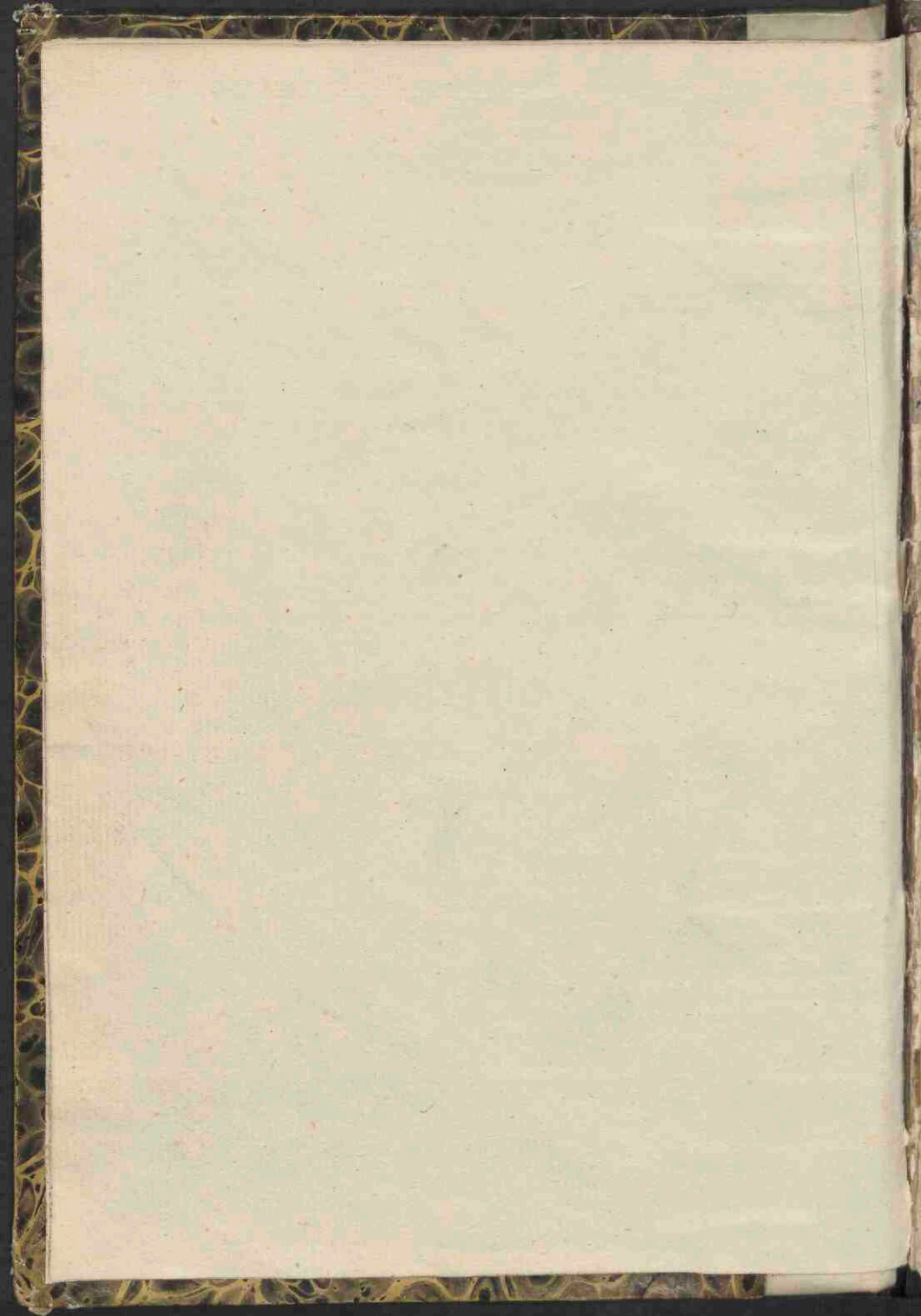
**F. qu.
129**

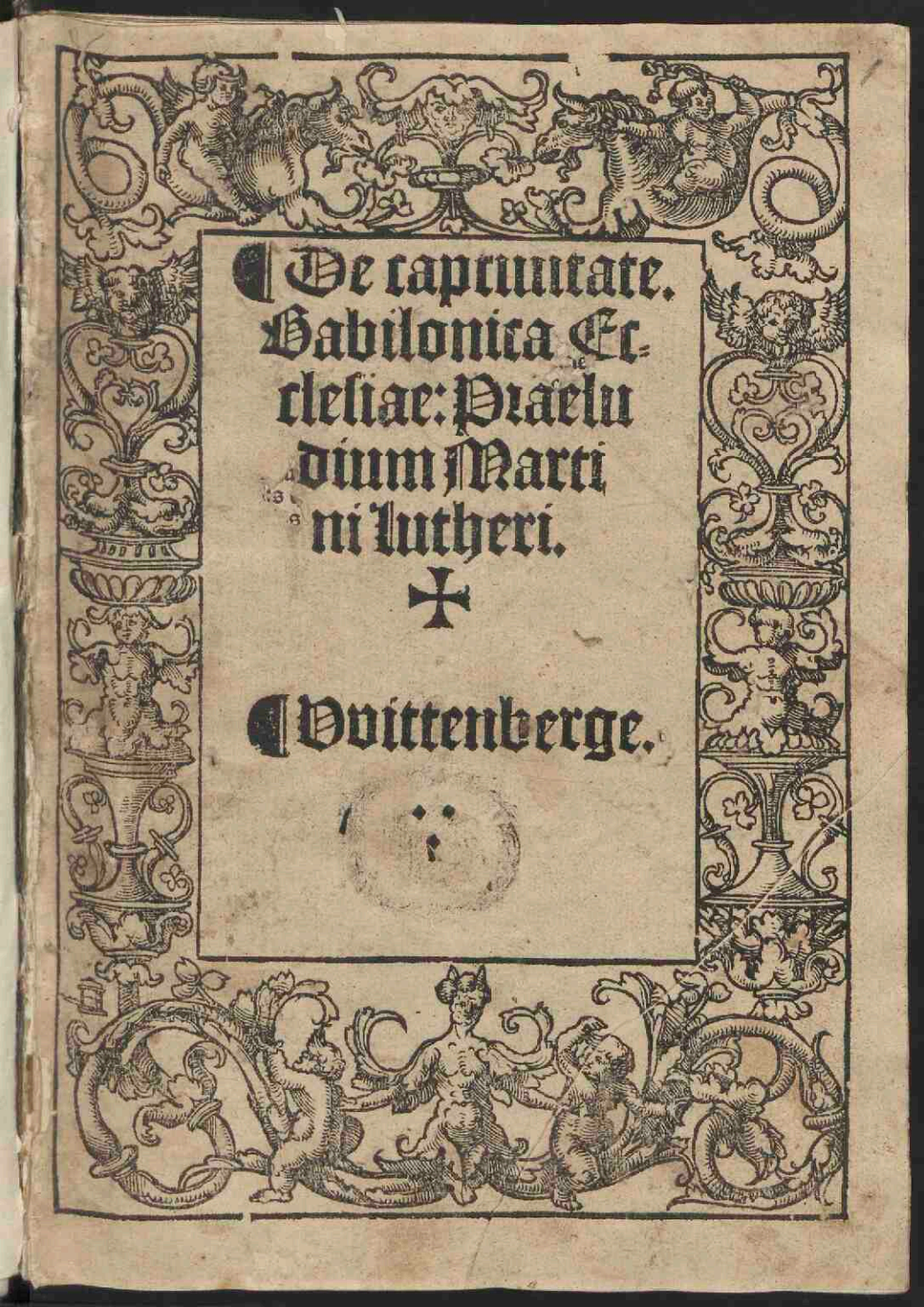
Abt. of de Pötte. Luther's. Ruffe. 1. 1771. het of die eerste
uitgave van dit geslacht. maar niet in vollen
maat. de vollen.

Universiteitsbibliotheek

Utrecht

De captiuitate.
Babilonica Ec-
clesiae: Praelu-
dium Marti-
ni Lutheri.

Wittenberge.

Ihesus.

Martinus Lutherus: August. Hermanno Tulchio suo Salutem.

Elim: nolim: cogor in dies eruditior fieri: tot tantisque magistris certatim me urgentibus et exercentibus. De indulgentiis ante duos annos scripsi: sed sic: vt me nunc mihi in modum poeniteat edidi libelli. Haerebam enim id temporis magna quadam superstitione Ro. pyramidis: vnde et indulgentias non penitus reiciendas esse credebam: quas tanto hominum consensu credebam comprobati. Nec mirum: quia solus tum volebam hoc sacrum. At postea: beneficio Syluestri et fratrum aditus: qui strenue illas tutati sunt: intellexeras aliud non esse: quam meras adulatorum Hortatorum imposturas: quibus: et fidem dei: et pecunias hominum perderent. Atque vitam a Bibliopolis queam impetrare: et omnibus qui legerunt persuadere: vt vniuersos libellos meos de indulgentiis curant: et pro omnibus: quae de eis scripti: hanc propositionem apprehendant.

*missio vel
tissima*

Indulgentiae Sunt Adulatorum Romanorum Aequitiae.

Post haec: Eccles et Emsler cum conuictis suis: de primatu papae: me erudire coeperunt: Atque hic etiam: ne hominibus tam doctis ingratus sim: confiteor me valde promouisse eorum opera. Nempe: cum papatum negassem diuini: admissi esse humani iuris. Sed vt audirei et legi subtilissimas subtilitates istorum Trossulorum: quibus suum Idolum fabre statuunt (est enim mihi ingentium in his rebus non vix quaeq; indocile) scio nunc et certus sum: papatum esse regnum Babylonis: et potentia Nimroth robusti venatoris. Proinde et hic: vt amici meis omnia prosperrime caedant: oro librarios: oro lectores: vt is: quae super hac re edidi: crustus: hanc propositionem teneant.

¶

Trossulo

¶

Papatus Est Robusta Venatio Ro. Episcopi.

Probat: et rationibus: Ecclesiae: Emsleris: et Lipsensis Lectoris Bibliici. Hunc de vtriusque speciei communitone mihi schola Luditur: et de non nullis alijs maximis rebus: hic labor est: ne et hos frustra Latitipos meos audiam. Scripsit quidam frater Cremonensis Italus: reuocationem Martini Lutheri: ad sanctam sedem. Hoc est: qua non ego (vt verba sonant) sed qua ipse me reuocat (sic enim Itali hodie incipiunt latinisare) Scripsit in me de vtriusque specie sacramenti: frater alius Lipsensis Germanus: lector ille (vt nosti) totius Canonis Bibliici: facturus (vt audio) adhuc maiora et mira mirabilia. Italus sane cautus: nomen suum obricit: forte exemplum Latetani et Syluestri veritus. Lipsensis contra: sicut decet strenuum et ferocem Germanum: multis tituli verbis: nomen suum: vitam suam sanctitatem suam: scientiam suam: officium suum gloriam suam: honorem suum: pene et Lalopodia sua celebravit. Hic procul dubio non mediocriter discam: quandoquidem ad ipsum filium describitur nesci:

¶

Cratippus

*Duplici sacro
spere*

¶ y patoria.

zincus alis hie gberionem hiee: hiee
l'pocnde hiee: hiee hiee qd hiee hiee
pocna. hiee hiee hiee hiee hiee hiee

patoria Epistola. Tam familiares sunt hi sancti Christo regnanti in coelis. De inde: tres mihi picae hic videntur loqui: vna: bene latina: altera: melius graeca: tertia: optime Haebraica. Quid hic mihi: Bertramne mi: agendum putas aliud: quam: vt aures arrigas? Res Lipsiac agitur per obseruatiā sanctae crucis.

Haccenus ego stultus sensi pulchrum fore: si pro laicis vtraq species sacramenti porrigenda statueretur Concilio generali. Haec sententiam frater plus quam doctissim^o correctur^o: dicit: Neq^{ue} praecceptū eē: neq^{ue} cōsultū: siue a Christo siue Apostolis: vt vtraq species porrigatur laicis. Ideoq^{ue}: Ecclesiae relictum iudicio: quid hic faciendum omittere sit: cui necesse sit obedire. Haec ille.

Rogas forte: quae intemperiae hominem agitent: aut contra quem scribat. cum ego: non damnarim vnius speciei vsum: et Ecclesiae iudicio reliquerim: vtriusq^{ue} vsum statuendum. Id quod et ipse conatur asserere: eo ipso contra me pugnaturus. Respondeo: id genus disputandi omnibus familiare esse: qui contra Lutherum scribunt: vt hoc asserant quod impugnant: aut fingant quod impugnent. Sic Syluester: sic Lectus: sic Emser: sic Lolontēi quoq^{ue} et Lonanē: a quorum ingemo: si hic frater recessisset: contra Lutherum non scripisset.

Sed accidit huic homini aliq^{uid} praee caeteris foeticus. Cum enim esset probaturus: neq^{ue} praecceptum: neq^{ue} consultum: sed arbitrio Ecclesiae relictum vtrius speciei vsum: inducit scripturas: quibus probet: praeccepto Christi esse vni^{us} pro laicis statutam speciem. Et sic verum sit: nouo hoc scripturae Interpretet: vna specie: nō praecceptā: et simul praecceptā eē a Christo. Hui^{us} genere disputationis nouae: scis: vt Lipsenses isti Dialectici: peculiariter vrantur. Nonne? Emser: cum priore suo libello proferretur: sese candide de me loquitur: et a me virtutis de teterrima inuidia: foeditq^{ue} mendacis: in posteriore me confutatur: vtrunq^{ue} plane cōfitei: et nigro et cādido animo sese scripisse. Bon^o: scilicet viri vt nosti.

Sed audi nostrum speciosum speciatorem: apud quem idem est: arbitriū Ecclesiae: et praecceptum Christi. Huius: idem praecceptum Christi: et nō praecceptum Christi. qua dexteritate probet: vnam tātum speciem laicis: praeccepto Christi: id est: arbitrio Ecclesiae: dādā. Literis est matulculis signat in hūc modū: **PARADOXA DE PANIS VITAE**. Deide tractat c. vi. Jo. incredibili sapientiā: vbi Luth^o: de pane coeli et pane vitae: q^{ui} est ipse: loquitur. quae verba: homo doctissimus: non modo ad sacramentum altaris trahit: verū et hoc facit: vt quia Christus dixerat: Ego sum panis vitae. et non: Ego sum calix vitae: concludat: non nisi vnam speciem sacramenti pro laicis eo loco institutam. Quod vero sequitur: Caro mea vere est cibus: et sanguis meus vere est potus. Item: Nisi manducaueritis carnem filij hominis: et biberitis eius sanguinem: cum pro vtraq^{ue} specie videretur fraterno cerebro inuicte cōtra vna pugnare. Hui^{us} quā foeliciter et docte eludit: in hūc modū: Quod Christus his verbis aliud nō voluit: quā qui vna specie acciperet: sub eadē vtrunq^{ue} carne et sanguine acciperet. Haec ille: pro fundamento suo infallibili: tam digne sanctae coelestiq^{ue} obseruatiā structurae.

Ex isto nūc discet et tu queso meci: Christū c. vi. Johan. praecipere vnam speciem: sic tamē: vt hoc ipm praecipere: sit id: quod reliqui arburio Ecclesiae. Ad hoc Christum in eodē capitulo loqui dicitur de laicis: nō de pelyperis. Nā: ad hos non pertinet panis viuis de celo: id est: vna species sacramentis de fonte panis mortis de inferna. Tam quid de diaconibus et hypodiconibus.

Res

¶

fiet: qui neq; laici sunt: neq; sacerdotes. hos oportet: hoc erimto aurore: neq;
 vna: neq; vtraq; specie vti. Intelligis mi Lulichi: mox tractadae scripturae ob:
 seruantiam et noui. Sed et hoc discas: Chylum: Johan. vi. de sacramento eu:
 charistiae loqui: cu ipse doceat: se loqui de fide incarnati verbi: dices. Hoc est
 opus dei: vt credatis in eum quem ille misit. Verum: huc Liplensi Bibliothicum
 professon: hoc donadum est: vt equolibet scripturae loco: probet quodlibet. Est
 enim Theologus Anaragoticus: immo Aristotelicus: cui nomina et verba tral
 posita eade et oia significat. Sic em aptat scripturae testimonia: per totu librum
 vt si velit probare: Lristus esse in sacramento: ausit incipere: Lectio libri Epoca
 lipsi deati Johannis Apostoli: quam em hoc verbum apte diceretur: tam sua
 dicuntur oia: et cristinat hō prudēs: copia allegatorū: hanc suā manā ornaturū

Præterea caetera: ne te cnecem sentina hui? graueolentissimae cloacae
 In fine Paulum. i. Loxint. xi. adducit: qui accepisse a domino se et tradidisse Lo
 sintijs: et panis: et calicis rsum dicit. Hic iterum noster spectator: sicut vbiq;
 scripturas egregie tractas: docet: Paulum ibidem permisisse vtrancq; speciem:
 non tradidisse. Quarta vnde probet: E capite suo: sicut et illud Johan. vi. Nā
 hunc lectorem non decet rationem reddere eorū quae dicit: cum sit de professio:
 ne eorum: qui visionibus suis omnia probant et docent. Docemur ergo et hic:
 Apostolum eo loci non ad vniuersos Loxinthos scripsisse: sed ad laicos tantū:
 ideo sacerdotibus illic nihil permisit: sed puiatos esse vniuerso sacramento.
 Deinde: quod noua grāmatica: Accipi a domino: idem sit: quod permissum
 est a domino. Et tradidi vobis: id est: permisi vobis. Hoc rogo insigniter nota.
 Nam: hinc non modo Ecclesiae: sed cuiuslibet passim nebuloni licebit: hoc ma:
 gistro: permissionē facere: et vniuersis: praecceptis: institutis: ordinationibus
 Christi et Apostolorum.

Aldco itaq; hominem hunc: angelo Satanae agitatū: et eos qui col:
 ludunt: hoc quaerere: vt per me nomen aucupentur in mundo: quasi digni su:
 erint cum Lut: cro congregi. sed frustrabitur eos spes sua: et contempri non
 nominabitur a me impetuum. Vna haec contētus ero respōsione ad vni:
 uersos eorū libros. Quod si digni sunt: quos Lristus ad sanā mentē reducat: oro:
 vt id faciat misericordia sua. si digni non sunt: precor vt non cessent scribere tales
 libros: et hostes veritatis: vt non alios mereantur legere Vulgo et vere dicitur:
 hoc scio pro certo: quod si cum stercore certo: Vinco vel rincor: semper ego ma:
 color. Deinde: quia video: illis otium et chartas abūdarē: dabo operā: vt nego:
 tium scribendi habeant copiosum. Praecurram enim: vt dum gloriosissimi victo:
 res: de vna aliqua mea haeresi: vt eis videtur triumphant: ego interim nouā
 molliar. Cupio enim et ego hos insignes belloum duces: multis titulis ornari.
 Itaq; dū illi murmurant a me laudari virtutisq; speciel cōmuntionē: et in maxima
 ista secp dignissima re: foelicissime occupātur. Ego pcedā: et iā conabor: ostēdere
 oēs esse impios: q; virtutisq; speciei cōmuntionē laicis denegāt. Quod: vt cōmodū
 us faciā: paeludā de captiuitate Ecclesiae Romanae: suo ipe datur? plurima: vbi
 papisticae doctissimi: hunc librum superauerint.

Hoc autem factio: ne si pius aliquis lector: mihi fuerit obutus: offendā:
 tur sterconibus istis a me tractatis: et iuste queratur: se nihil legere: quod aut
 in genium: colat: et erudiat: aut salte occasione det eruditae cogitationib? Scis
 enim: quam iniquo animo ferant amici: me occupari: istorum hominum for:

opha. i. ducano
flauo & Solg
Ibronic vocat

didis strophis: quas ipsa lceffione dicant abunde confutari: a me vero: meliori
expectari: quae Satan per eos tentet impedire. Horum consilia tandem statum
tum est sequi: et ripandi sinehendiq; negotium: crabronibus istis relinquere:

De illo Italo: fratre Cremonensi: nihil dicam: Quod homo simplex et
Idiota: aliquot locis rethoricis: me conatur ad sanctam sedem reuocare: a qua
non dum me recessisse: mihi confusus sum: nec vllus commouit. Agit enim
potissimum locis illis ridiculis: q; gratia professionis meae: et Imperii ad Ber-
manos trāslati: debeā commoueri. Videturq; omnino: non tā mei reuocationē:
quā laudes Gallog: et Romani pōtifficis: scribere voluisse. Cui permittendū est:
vt hoc qualicunq; opusculo: obsequiū suū testet. nec meref dure tractari: cū nul-
la malitia videat agi. nec erudire cōfutarū mera inscitia: et peritia: nugentū ola.

Principio: neganda mihi sunt: septem sacramenta: et tantum tria: pro
tempore ponenda: Baptismus: Poenitentia: Panis: et haec omnia: esse per
Romanam curiam: nobis in miserabilem captiuitatem ducta: Ecclesia: quā
tota libertate spoliata. Quauquam: si vsu scripturae loqui velim: non nisi vnū
sacramentum habeam: et tria signa sacramentalia: de quo latius suo tempore.
Nunc de sacramento panis: omnium primo.

Dicam itaq; quid et in hoc sacramento ministerio meditatus: promoue-
rim. Nam: quo tempore sermonem de Eucharistia edebam: in vsu cōmuni hae-
rebam. nihil de papae: siue iure: siue iniuria: sollicitus. At nunc: prouocatus et
exercitatus: immo: per vim raptus in hanc harenam: dabo libere: que sentio.
Rideant: siue plorent papistae: vel vniuersi in vnum.

Primum: c. vi. Iohannis. in totum est seponendum: vt quod nec
syllaba quidem de sacramento loquitur: non modo quod sacramentum nondū
esset institutum: sed multo magis: quod ipsa sermonis et sententiarum cōse-
quentia: de fide: (vt dixi) incarnati verbi: Chulstū. loqui clare ostendunt. Dicit
enim: verba mea spiritus et vita sunt: ostendēs se de manducatione spiritali loq;
qua: qui comedit: viuificum Iudaei de carnali eum intelligerent ad coeq; litiga-
rent. At nulla manducatio viuificat: nisi fidei. Haec enim est vere spiritalis et
viva manducatio. Sicut et August. dicit: vt quid paras ventrem et dentem: cre-
de: et manducasti. Sacramentalis enim non viuificat: cum multi manducant
indigne: vt non possit de sacramento intelligi hoc loco locutus.

Sunt sane quidam: his verbis ad sacramentum docendum abusi: vt et
Decretalis dudum: et multi alij. Sed aliud est: abusiue scripturas: aliud legi-
time intelligere: alioquin: cum dicit: Nisi manducaueritis carnem meam: et
biberitis sanguinem meū: non habebitis vitam inuantes: omnes infirmos:
omnes absentes: aut qquo modo impeditos: a sacramentali manducatione: dam-
naret. quacumq; fide prestarent: si sacramentalem manducationem tibi praecepis-
set. Sic August. li. ij. contra Iuliam. et Innocentio probat: etiam infantes citra sa-
cramentum manducare carnem: et bibere sanguinem Christi ad est: eadem fi-
de Ecclesiae cōmunicare. Sit ergo rata haec sententia: c. vi. Iohannis. nihil ad
rem facere. Unde et alias scripsi: Boemos non posse pro vtriusq; specie tueri:
huic loco fideliter imiti.

Duo itaq; sunt loci: qui de hac re clarissime tractant: Scriptura Euan-
gelica in caena domini: Et paulus. i. Corinth. xi. Quos videamus. Consonāt em
hōi Mattheus: Marcus: et Lucas: Christum dedisse discipulis omnibus to-
tū sacra

ad vort sacmēto
na sacmēto ab p
ia

et v. loq; ab
manducatione
deus dicit de spu
manducatione ad
mili seu corporali
a vna spu & vita

uabū q; manduca
vmb & sūgūb
cu q; rēst d fide
fūmū d dō qm
ind dei dōmēntū
ōū q; factū de spu
dō q; qm v q; mada
dgnū vabū et

Augustinus

est sacramenti: Et Paulus: vtranc tradidisse parte: certu est. Ita: vt nullus iam
 pudetis frontis vna qua fuerit: qd aliud diceret. His ad de: quod dicitur: refert
 non de pane: Christum dixisse: manducate ex hoc omnes: sed de calice: bibite ex hoc
 omnes. Et dicitur: item non dicit: manducaverunt omnes: sed biberunt ex
 eo omnes: vtranc vniuersitatis notam ad calicem: non ad panem ponens: qua
 si spiritus futurum hoc schisma praeciderit: quod calicis communionem prohibe
 beret aliquibus: quem Christus omnibus voluerit esse communem. Quanta
 puras furia in nos insanirent: si vocabulum: omnes ad panem: et non ad cali
 cem: positum inuenissent: nullum nobis proflus effugium relinquerent: clama
 rent: haereticos decernerent: schismaticos damnarent. At cum a nostra parte
 licet: contra ipsos: nullo sunt sese claudi syllogismo: homines liberant arbitrii:
 etiam in his que deisunt: mutantis: remutandis: et omnibus confundendis.

*euangelio no d
 epin dicitur in
 ante qd hoc pa
 dicit qd de calice
 bibite ex hoc d
 calice: p passio
 vero pignu e
 sic manet no d
 epin dicitur in
 te qd qd dicit
 epin qd d
 bibite ex hoc ca
 vobis qd dicit*

Sed finge me ex aduerso stare: et dominos meos papistas interrogare.
 Totum sacramentum: seu vtranc species in coena domini: aut datum est solis
 presbyteris aut simul laicis. Si solis presbyteris (id em voluit) ia nullo modo
 cet vllam speciem dari laicis. No enim temere dandum est: cui Christus: prima
 institutione non dedit. Alioquin: si vnam Christi institutionem permittimus
 mutari: iam vniuersas eius leges fecimus irritas: et quilibet audebit dicere:
 se non ligari vlla eius lege aut institutione. Vna enim individua tollit in scriptu
 ris maxime) vniuersalem. Si simul et laicis: iam inevitabiliter sequitur: laicis
 non debere negari vtranc speciem. Quod si denegetur dari petentibus: imple
 et contra Christi factum: exemplum: et institutionem agitur.

Ego fateor: ista me ratione (mibi inuicta) superatum: nec legisse: nec au
 dituisse: nec inuenisse: quid contra dicam: Cum hic Christi verbum et exempli
 licet firmissime: vbi non permittendo: sed praecipiendo dicit: Bibite ex eo om
 nes. Et enim omnibus bibendum est: et illud non possit solis presbyteris dic
 tum intelligi: certe impium est: laicos petentes ab eo arceri: etiam si angelus
 de coelo hoc faceret. Nam: quod dicunt: Ecclesiae arbitrio relictum esse: distri
 buendam vtram speciem: sine ratione dicitur: sine auctoritate productur: et ea
 dem facilitate contemnitur: qua probatur. Nec contra aduersarium aliquid facit:
 qui verbum et factum Christi nobis opponit: quare verbo Christi est referens
 dus: at hoc non habemus.

Si autem vtra species potest negari laicis: poterit eis et pars baptismi &
 poenitentiae tolli: eodem arbitrio ecclesiae: cum vbiq sit par ratio et potestas.
 Quare: sicut totu baptismu: totaq absolutio: ita totu sacramentu panis est: omni
 b laicis dandiu: si petat Satis autem miror: eos asserere: presbyteris nullo modo
 licere: in vlla vnam speciem accipere: sub peccato mortali: nulla alia causa
 nisi quod (vt omnes vnamiter dicunt) vtranc species: sit vnum plenum sacra
 mentum: quod non debeat diuidi. Dicant ergo mihi qualeso: cur laicis licet diui
 di et solis eis non dari integrum sacramentum: Nonne sonnet testim onto con
 titentur: aut laicis dandam vtranc speciem: aut vna specie non dari eis: legit
 tum sacramentum: Quomodo in presbyteris: non est sacramentum plenum:
 vna species: et in laicis est plenum: Quid michi arbitrium Ecclesiae et potestas
 papae hic iactatur: Non per haec solvuntur verba dei: et testimonia veritatis.

Altra

et dicitur
quod dicitur
quod dicitur
Surge ergo hic vniuersi aduatores Papae in vnum: satagite defendi-
te vos ab impietate: tyrannide: laesa maiestate Euangelij: iniuria fraterni oppro-
bii: qui haereticos factatis eos: qui non secundum merum capitis vestri somni-
um: contra tam patentes et potentes scripturas sapistis? Si veri sunt haeretici
et schismatici nominandi: non Boemi: non Graeci (quia Euangelij nuntij)
sed vos Romani estis haeretici: et impij schismatici: qui solo vestro signeto prae-
sumitis: contra euidentem dei scripturas. *Quid haec viri.*

Quid vero magis ridiculum: et fraterno isto capite dignius dici potuit:
quam Apostolum: particulari Ecclesiae: scilicet Corinthiensi: ista scripsisse: et per-
misisse: non autem vniuersali: unde haec probat: Et solito penitus: nempe: p[ro]p[ri]o
et impio capite: cum vniuersalis Ecclesia: Epistolam hanc pro se acceptat: le-
git: sequitur in omnibus: cur non etiam in hac parte? Quod si demus vnam epi-
stolam aliquam Pauli: aut vnum alicuius locum: non ad vniuersalem Ecclesi-
am pertinere: iam euacuata est tota Pauli autoritas: Corinthij enim dicent: ea
quae de fide ad Romanos docet: non ad se pertinere: Quid blasphemus et in-
sanius hac insania fingi possit. Absit: absit: vt vllus aperit in toto Paulo sit: quem
non debeat imitari et seruare tota vniuersalis Ecclesia: Non sic scenserunt patres
vsq[ue] in haec t[em]p[or]a periculosa: in quib[us] praedixit Paulus: futuros esse blasphemos
et caecos et insensatos. Quicum vnius hic frater: vel primus est.

Sed demus insanam hanc intolerabilem: Si particulari Ecclesiae permis-
sit Paulus: recte ergo Graeci: recte Boemi faciunt: etiam te auctore: sunt enim particu-
lares Ecclesiae: quare satis est eos non agere contra Paulum: salte[m] permitten-
tem. Porro: Paulus permittere non potuit aliquid contra Christi institutum.
Oppono igitur Roma tibi: et omnibus tuis aduatoibus: hos Christi et Pau-
li sermones: pro Graecis et Boemis: nec poteris vno pulo monstrare: potestatem
tibi esse datam: haec mutandi: multo minus alios propter tua praesumptionem
neglectam: haereticos criminandi: sed tu digna es impietatis et tyrannidis cri-
mine accusari.

Ad haec legimus in cypriano: qui vnus: contra omnes Romanistas satis
potens est: q[ui] libro quinto. sermone de lapsis: testat: multis in Ecclesia illa vsu
fuisse laicis: etiam pueris: vtriusq[ue] speciem: immo corpus domini in manu dari:
vt per multa exempla docet. Inter caetera e vulgo quosdam sic increpat: Et q[uo]d
non statim domini corpus iniquitatis manibus accipiat: aut ore polluto domini
sanguine bibat: sacerdotib[us] facile g[ra]tias traicitur. Quid hic de laicis cum loquitur:
enig[is] qui a sacerdotibus: corpus et sanguinem accipere voluerunt. Habes
hic adulator miser quod gannias: Dic et hunc sanctum martyrem: vnum in Eccle-
sia: apostolico spiritu doctorem: esse haereticum: et in particulari Ecclesia permis-
sione vsu[m].

Ecclesie ibide[m] historia. se teste accipiente facta: vbi diacon[us] calicem infan-
ti puellae dedisse: immo reluctanti: eidem infudisse sanguinem domini aperitiss-
ime scribit. Idem de sancto donato legitur: cuius calicem fractum: *Q* miser adu-
lator: qua[m] frigidat eludat: fractum (inquit) calicem lego: sanguinem datum non le-
go. Quid mirum? qui in sacris scripturis intelligit quod vult: etiam in historijs
legat: quod vult. Sed nunquid per hoc stabiliet arbitrium Ecclesiae: aut confu-
tantur haeretici? Aerum: haec abunde satis. non enim vt illi responderem haec
coepti: qui dignus non est reponcione: sed vt rei veritatem aperirem.

Concludo itaq[ue]: Negare vtriusq[ue] specie[m] laicis: esse impium et tyrannicum:

Et

soludus. l. 1. 1.
nec in manu vllig.
q[ui]tibus q[ui]s carita.
sed siquid pagu.

Franciscus de Bergonio. 6. de rebus deo.

ad hunc rōg rōm
nos

quid erit hodie
omnino intrat
spal & verime
ura dno dicit

Rem arduam et quam forte sit impossibile conuelli: aggre dicitur. ut quae facta
to sacrorum vlti firmata: omniumq; consensu probata: sic infecerit: et necesse
sit maiorem partem librorum: qui hodie regnant: et pene vniuersam Ecclesiarū
faciem tolli et mutari: penitusq; aliud genus criminariū induci: scilicet u potius re-
ducti. Sed Christus meus uiuit: et maiori cura uerbum dei oportet obseruare:
quam omnium hominum et angelorum intelligentias. Ego mea uice fungar:
item ipsam in lucem producturus: gratias sicut accepit: ueritatem: sineq; inuidia
communicaturus. cacterum: quosq; suae salutis rationem habeat: incredulitatis
suae et ignoratae ueritatis culpam: in me ne ullus torquere possit: eorū iudice
Christo: fideliter operam dabo.

13

Principio: ut ad ueram liberamq; huius sacramenti scientiam tuto et
foeliciter perueniamus: curandum est ante omnia: ut omnib; ijs sepelitis: quae
ad institutionem huius Sacramenti primitiuam et simplicem: humanis studijs
et seruitutibus sunt addita. Quae sunt: uesles / ornamenta / cantus / picces / orga-
na / lucernae: et uniuersa illa uisibilia rerum pompa: ad ipsam solam et purā
Christi institutionem: oculos et animum uertamus: nec nobis aliud propona-
mus: quam ipsum uerbum Christi: quo instruit et perfectit ac nobis commenda-
uit sacramentū. Nam in eo uerbo et potius nullo alio: sita est uis: natura: et tota
substantia uisibilis. Caetera omnia: sunt humana studia / uerbo Christi accessio-
ria: sine quibus missa optime potest haberi et subsistere. Uerba autem Christi /
quibus sacramentum hoc instituit: sunt haec.

omni & sermone
traq; uerborū
in sacramento ueni
uolū no p. q.
p. d. a. uerborū
u. s. u. natura
u. s. u. uerborū
p. d. a. uerborū
p. d. a. uerborū
p. d. a. uerborū

Caenantibus autem: sic accepit Ihesus panem et benedixit ac fregit: de-
ditq; discipulis suis et ait: Accipite et manducate: hoc est corpus meum quod p
uobis tradetur. Et accipiens calicem gratias egit et dedit illis dicens: Librē
ex hoc omnes: hic est calix noui testamenti in meo sanguine: qui pro uo-
bis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Hoc facite in meam
commemorationem.

nos uis ubi dicit
postoli

dat ubi aph

Quae uerba et Apostolus: i. Cor. xi. tradit et latius explicat: quibus nos
oporet uis: et sup ea aedificari: seu supra firmā petra: si nō uolum; oī uento doctri-
ne circumferri: licet haec? circumlati lum; per impias doctrinas hominum auer-
santium ueritatem. Nihil enim in his omnium: quod ad integritate: usum: et fruc-
tū huius sacramenti pertinet: in his positi: quod superflūet non necessariū sit
nobis nosse. Quis em̄ omnis his uerbis: de uis uel meditatur uel docet: mon-
stra impietatis docebit: ut factum est: per eos: qui opus operantur: et sacrificium
ex eo fecerunt.

sa seu sacramentū
trahit & testandū
p. d.

Stet ergo primū et infallibiliter: uis uel sacramenti altaris: esse testa-
mentum Christi: quod moxens post sereliquit: distribuendū suis fidelib;. Sic em̄
habent eius uerba: Hic calix: noui testamenti in meo sanguine. Stet inquam ista
uertas: ut fundamentū immobile: super quod omnia struemus: quae dicenda sūt
hoc em̄ uidebis: ut subuertemus: omnes hominū impietates: in hoc diuicillimū
sacramentū inuectas. Uerax ergo Christus uere dicit: Hoc esse noui testamenti in san-
guine suo: p nobis uiso. Nō frustra haec uel uoces ē nō parua: in mis sensib; repo-

trahit & missi

trahit & missi

Quaeram; ergo quid sit testamentū: et simul habebimus: quid nenda-
sit missa: quis uis: quia fructus / quis abusus eius. Testamentū abiq; dubio est
promissio mortis: quae nūcupat haereditate: suae et instituit haeredes. Inuol-
uit itaq; testamentū: pmo morte testatoris: deinde hereditatis pmissione: heredis
nūcupationē

inceptionem: Sic enim Paulus Ro. iiii. et Gal. iii. et. iiii. et Heb. ix. diffuse testame-
tum tractat. Quod et in verbis istis Christi clare videmus. et dicitur suam Chris-
tus testaturum dicit: Hoc est corpus meum: quod tradetur: hinc sanguis meus
qui effundetur. Haec hereditatem nuncupat et designat: cum dicit: In remissione
peccatorum. Haec heredes autem instituit cum dicit: pro vobis et pro multis: id est/
qui acceptant et credunt promissioni testatoris. fides enim hic haereditas facit:
vt videbimus.

Vides ergo. quod testamentum (quam vocamus) sit promissio remissionis pecca-
torum: a deo nobis facta. et talis promissio: quae per mortem filii dei firmata sit. Nam
promissio et testamentum: non differunt alio: quod testamentum simul inuoluit
mortem promissoris. Et testator: idem est: quod mortuus promissor: promissor
autem vicurus (vt sic dicam) testator: Hoc testamentum Christi: praefiguratum
est in omnibus promissionibus: de ab initio mundi. immo: omnes promissiones
antiquae: in ista noua futura in Christi promissione valuerunt: quicquid valuerunt
in ea: penderunt. Unde vltimissima sunt illa in scripturis verba: pactum / foedus
testamentum dñi. Quibus significatur: deus olim mortuus. Nam: vbi tes-
tamentum est: mors testatoris intercedat necesse est. Heb. x. Deus aut testatus
est: ideo necesse fuit cum mori. mori autem non potuit: nisi esset homo: ita in eodem
testamenti vocabulo: cõpendi: osissime: et in carnatione: et mors Christi cõprehensa est.

Et quibus iam sua sponte patet: quis sit vltus et abusus testamenti: quae dig-
na vel indigna praeparatio. Si enim promissio est: vt dictum est: nullis operibus /
nullis vltibus / nullis meritis ad eam acceditur: sed sola fide. Vbi enim est verbum
promittentis dei: ibi necessaria est fides acceptantis hominis: vt clarum sit: initium
salutis nostrae esse fidem: quae pendet in verbo promittentis dei: qui circa
omne nostrum studium: gratuita et immerita misericordia nos praecuenit: et offert
promissionis suae verbum. Existit enim verbum suum et sic sanauit eos. Non autem acce-
pit opus nostrum et sic sanauit nos. Verbum dei oim primum est: quod sequitur
fides / fidem charitas / Charitas deinde facit oem bonum opus: quia non operatur
malum: immo est plenitudo legis: Haec alia via potest homo cum deo: aut conuenire:
aut agere: quã per fidem. id est: vt non homo suis operibus vllis: sed deus sua
promissione sit autor: salutis: vt omnia pendent: potentior: seruaturus: in verbo
virtutis suae: quo genuit nos: vt essemus in initium aliquid creaturae eius.

Sic Adae post lapsum erigendo: dedit hanc promissionem: de cetero ad serpe-
tem: inimicitias ponã inter te et mulierem: inter semet tuum et semen illius: ipsa cõcurret
caput tuum: et tu in diabere: scilicet cano illi. In hoc promissionis sermo: Adã cum suis: itaq; in
gremio dei portat: et: et fide illi seruat: expectas ioganimiter mulierem: quae con-
teret caput serpentis: sicut deus promissit. Et in hac fide et expectatione etiam
mortuus est: signatus: quoniam et qualis esset futura: natura tamen non dissidens. Nam:
talisa promissio / cum sit veritas dei: etiam in inferno seruat credentes: et expectan-
tes eam. Post hanc cura est promissio alia: facta Noe: vsq; ad Abrahã: dato p
signo foederis: atq; nubium: cuius fide: ipse et posterius eius: proprium deum in-
uenerunt. Post hunc Abrahã promissit benedictionem omnium gentium: in se-
mine eius. Et hic est sinus Abrahãe: in quem recepti sunt posterius eius. Deinde
post et filio Israel: praecipue Dauid: apertissimam de Christo promissionem
dedit: quo reuelauit tandem: quae fuerit prius facta promissio.

Sic ventum est ad promissionem omnium perfectissimã noui testamenti:

in qua
pauca q; 2^{am} paginã referuntur vltra quã in catalogo e. d. v. d. h. b.
neglecta et nota q; est. ut q; desiderant fructum patet ibi in q.
apertis verbis q; ut ibi

*fides q; promissio
testaturus q; dicit
epd non facte
non q; dicit epd
in acceptam*

*missa q; promissi
promissio per
a deo nobis facta
p morte filii dei
ipm epd firmat*

*testator vbi dicit
mortuus q; dicit*

*E
vbi e abusus
q; digna ut dicit
p parato*

*fides dicit e p
saluans nos*

*vbi dicit q; promissio
omni p m d. sal
vbi q; vbi dicit
q; promissio dei f.
f. d. v. b. m. d. m. d.
quã fides sequi
vbi dicit q; dicit
talis deinde f. d.
bono op. q; n
opac. m. d. d. q;
talis d. d. p. d. d.
legit. creaturã*

*missio dei p
facta*

*2ª missio dei ab
Noe facta fuit*

*3ª missio dei f.
facta abrahã
sub vltis mo.*

*4ª missio dei f.
facta moysi e in
v. d. g. p. h. b. s. s.*

hæc in manu vltius angelicæ: nec dicitur Papæ et Concilij cuiuscunq; nec moro. Concilij Constantiense: cuius auctoritas si valet: cur non valet et Basiliensium. quod contra statuit Boemias licere vtrâq; speciem suscipere: quod multa disputatione illic obtentus est: vt extantes annales: et literæ Concilij probant. quod Sicutator illic ignoras: adducit pro suo somnio: adeo prudenter omnia tractat.

Prima ergo captiuitas huius sacramenti: est: quo ad eius substantiã: seu integritatem: quam nobis abstulit Romana tyrannis: Non quod peccet in Christo qui vna specie vtuntur: cū Christus non preceperit vlla vti: sed arbitrio cuiuslibet reliquit dicens: Quotiescunq; hæc feceritis: in mei memoriam facietis. Sed quod illi peccant: qui hoc arbitrio: volentibus vti prohibet vtrâq; dari: culpa non est in laicis: sed sacerdotibus. Sacramentum non est sacerdotibus: sed omnibus: nec domini sunt sacerdotes: sed ministri: debentes reddere vtrâq; specie perentibus: quotiescunq; petierint. Quod si hoc tus rapuerint laicis et vt negauerint: tyranni sunt: laici sine culpa: vel vna vel vtrâq; carent. fide interim seruandi: et desiderio integri sacramenti. Sicut baptismum & absolutionem debent petenti: tanquã ius habent ipsi ministri: quod si non dederint: petens plenum habet fidei suæ meritum: ipsi coram Christo serui nequam accusabuntur. Sicut olim in Terno sancti patres: in multis annis non communicauerunt vlla specie sacramenti.

Itaq; non hoc ago: vt vt rapiat vtrâq; specie: quasi necessitate præcepti: ad eam cogamur: Sed conscientiam instruo: vt patiatur quisq; tyrannidem Romanã: sciens sibi raptum per vim ius suum in sacramento: propter peccatum suum: tantum hoc volo: ne quis Romanam tyrannidem iustitiam: quasi recte fecerit: vnam speciem lactis prohibens: sed detestemur eam: nec consensiamus ei: tamen seram eam non aliter: ac si apud Turcã essemus captiuus: vbi neutra specie liceret vti. Hoc est: quod dixi mihi pulchrum videri: si generalis Concilij statuto ista captiuitas solueretur: et nobis Christiana illa libertas e manibus Romani tyranni restitueret: et cuius sum arbitrium petendi vtendiq; relinqueretur: sicut in baptismo et poenitentia relinquitur. At nunc cogit singulis annis vnam speciem accipi eadem tyrannide: adeo extincta est libertas nobis a Christo donata: sic meruit implia nra ingrattudo.

Altera captiuitas eiusdem sacramenti mitior est: quod ad conscientiam spectat: sed quam multo omnium periculosissimã sit tangere: nedum damnare. Hic Sigisphistax sexcentis nominibus hæreticus ero. Quid tum: postq; Romanus Episcopus: Episcopus esse desijt: et tyrannus factus est: non formido eius vniuersa decreta: cuius scio non esse potestatem: articulos novos fidei condendi: nec Concilij quidem generalis. Dedit mihi quondam: cū Theologiam scholasticam haurirem: occasionem cogitandi: D. Lard. Camera. libro sententiarum quarto: acutissime disputans: multo probabilius esse: et minus superfluorũ miraculorũ poni: si in altari verus panis: verũq; vinũ: non autem sola accidentia esse asseruerit: nisi Ecclesia determinasset contrarium. Postea videns: quæ esset Ecclesia: quæ hoc determinasset nepe Thomistica: hoc est: Aristotelica: audacior factus sum: qui interrarum et sacrarum hærebam: tandem stabiluit conscientiam meam: sententia prioris: Hic videlicet: verum panem: verumq; vinum: in quibus Christi vera caro: verusq; sanguis: non aliter nec minus sit: quam illi sub accidentibus suis ponunt. quod festinula vidi Thomistarum opiniones: siue probentur a Papæ: siue a Concilio: ma-

tere opinionone nec fieri al... etiam si angelus de coelo alind statueret
 Na quod sine scripturis esset: aut revelatione pbata: opinari licet: credit non est
 necesse. Haec autem opinio Thomae: adeo sine scripturis et ratione fluctuat: ut
 nec philosophiam: nec dialecticam suam: nouisse mihi videatur. Longe enim ali-
 ter Aristoteles de accidentibus et subiecto: quam sanctus Thomas loquitur: et
 mihi dolendum videatur: pro tanto viro: qui opiniones in rebus fidei: non modo
 ex aristotele traheret: sed et super eam: quem non intellexit: conat⁹ est stabilire: in
 foelicissima fundamenti infoclicissima structura.

Permitto itaq: qui uolet vtrancq opinionem tenere: hoc solum nunc ago
 ut scrupulos conscientiaru de modo tollam: ne quis se cum haereticis metuat: si
 in altari verum panem: verumq vinum esse crediderit. Sed liberus esse sibi sciat:
 citra periculum salutis: alterutrum imaginari: opinari et credere: cum sit hic nul-
 la necessitas fidei. Ego tamen meam nunc prosequor: sententiam. Primum: nolo eos au-
 dire: nec tantilli facere: qui clamaturi sunt: hoc esse Hylephisticu: hyliticum: haer-
 eticum: et contra Ecclesiae determinationem: cum hoc non faciatur nisi i: quos mul-
 tis modis haereticos esse conuicti in re indulgentiarum: lib. arb. et gratia dei. operi-
 bus bonis et peccatis. Et ut si Hylephus semel fuit haereticus: ipsi de his haereti-
 cis sint. et pulchrius sit ab haereticis et peruersis sophistis culpari et criminari: qu-
 bus placuisse summa impietas est. Praeterea: quod suas sententias non alia re-
 probare: nec contrarias alia ratione improbare possunt: quam dicdo: hoc est Hy-
 lephisticum: Hyliticum: haereticum. Hoc est elumbe in summa semper natat
 salua: atq: aliud nihil: ubi si petas scripturam dicunt: Nos sic sentimus: et Ecclesia
 (id est: nos ipsi) sic determinauit: adeo homines reprobi circa fidem et incredibiles
 nobis sua phantasmata: autoritate ecclesiae: pro articulis fidei audent proponere
 Ipsi autem in eac sententiae ratio magna: impimis illa: quod verbis diui-
 nis: non est vlla facienda vis: neq per hominem: neq per angelum: sed quantum
 fieri potest: in simplicissima significatione seruanda sunt: et nisi manifesta circum-
 stantia cogat: extra grammaticam et ppriam accipienda non sunt: ne dicitur aduer-
 saris occasio: vniuersam scripturam eludendi. Quo consilio: recte Digenes olim
 repudiatus est: quod ligna et omnia quae de paradiso scribuntur: grammatica lo-
 cutione conscripta: in allegoriam ueritate hinc possit duci: ligna non esse crea-
 ta a deo: Ita et hic cum Euangelistae clare scribant: Christus accepisse panem ac
 bene dixisset: et actuum liber et Paulus Apostolus: panem deinceps appellent: ve-
 rum oportet intelligi panem: verumq vinum: sicut verum calicem: non enim cali-
 cem transsubstantiari etiam ipsi dicunt. Transsubstantiationem vero: potestate di-
 uina factam: cum non sit necesse poni pro signeto humanac opinionis haberi: quia
 nulla scriptura: nulla ratione nritur: ut videbimus.

Aburda est ergo et noua verboru impositio: panem pro specie vel acciden-
 tibus panis: vinum pro specie vel accidentibus vini accipi. Cur non et omnia alia
 pro speciebus et accidentibus accipiunt. Quod si cetera omnia constarent: non tamē
 liceret: verba dei sic eleuare: et cum tanta iniuria suis significationibus extirpant.

Sed et Ecclesiae vltra mille duccentos annos recte creditur: nec vquam nec vn-
 quam de ista transsubstantiatione (postetoso licet vocabulo et somnio) meminert
 sancti pres: donec cepit aristotelis simulata philosophia in Ecclesia grassari: in istis
 trecentis nouissimis annis: in quibus et alia multa: perperam sunt determinata. qua

Bij le est

Id sine scripturis
 esset: ut dicitur
 a reuelatione
 pbata: licet
 no 2 mro

E

ulla ueritas fi
 so opmado ut
 so est

Ve f...
 id est: in
 ut in
 ut in

no impud...
 naq: thelogo
 ut in
 logo

allegoria: et al
 per se

no ego in
 no f...
 rati d...
 panem manet
 et in
 ha uba q...
 rui a sub
 sobita d...
 in uoluntate
 p...
 saugur...
 p...
 e ad...
 e latet sub
 p...
 vno q...
 h...
 sua d...
 ubi e...

et sup 2^a rati
Sunt p^o q^uo
testamenti

In qua aperitis verbis: vita et salutem
ont donantur. Et insignit nota discernit hoc testamentū a veteri: dum dicit: Nouū
testamentū. Et enim testamentū per Moysen datum: erat promissio: non remis
sionis peccatorū: seu aeternarū rerū: sed temporalīū. nōmpe terrae Canaan: p̄ qua
nemo renouabatur spiritu: ad haereditatem coelestem capescendam. vnde et irra
tionalem pecudem in figura Christi: oportebat occidi: in cuius sanguine idem te
stamētū confirmabat: vt qualis sāguis: tale testamētū: qualis hostia: talis promissio.
Et hic dicit: Testamentū nouū in meo: non alieno: sed proprio sanguine: quo gra
tia per spiritū: in remissionē peccatorū: ad haereditatem capiendā: promittitur.

17

Est itaq; dīssa: secundū substantiā suam: propte n̄hil aliud: quam verba
Christi praedicta: Accipite et māducate. Et ac si dicat: Ecce o homo peccator: et dā
natus: ex mera gratuitaq; charitate qua diligo te: sic volente misericordiarū patre
his verbis promitto tibi: ante omne meritum et votum tuum: remissionē omniū
peccatorū tuorū: et vitam aeternam. Et vt certissimus de hac mea promissione ir
reuocabili sis: corpus meū tradam: et sanguinem fundam: morte ipsa hanc promil
sionem confirmaturus: et vtrūq; tibi in signū et memoriale eiusdem promissionis
relicturus. Quod cum frequenta ueris: mei memo: sis: hanc meam in te charitatē
et largitatem praedices et laudes: et gratias agas.

Et quibus vides: ad missam digne habendam: aliud non requiri quam fi
dem: quae huic promissioni fideliter nitatur: Christum in his suis verbis veraces
credat: sibi haec immensa bona esse donata: non dubitet. Ad hanc fidem mox se
quetur sua sponte: dulcissimus affectus cordis: quo dilatatur et impinguatur spiritus
hominis (haec est charitas: per spiritū sanctum in fide Christi donata) vt in L. h
stum: tam largum et benignum testatorē rapiatur: fiatq; penitus alius et nou⁹ ho
mo. Quis enim non dulciter lachrymetur: immo p̄ hanc gaudium in Christi pene ex
nimeretur: si credat fide indubitata: hanc Christi promissionē inestimabilē ad se per
tinere? Quomodo non diliget tantū benefactorem: qui indigno et longe alia me
rito: tantas dīuitias et haereditatem hanc aeternam praeuertens offert: pmittit
et donat?

Quocirca: vna et sola miseria nostra: quod multas dīssas in orbe ha
bemus et nulli vel paucis: has promissiones et dīuitias propositas agnoscm⁹: con
sideramus: et apphēdimus. Cum reuera in missa aliud agi non oporteat: ma
tor: immo ynico studio: quam vt haec verba: has promissiones Christi: quae verē
sunt ipsa dīssa: ante oculos verāremus: ameditaremur et ruminaremus: quo fi
dē in ea exercerem⁹: nutrirems: augeremus. et roborarems: hac quotidiana cō
mémoratione: hoc est enim quod praecipit: dicens: Praefacite in meam cōmém
orationem: hoc ipsum agere deberet Euangelista: vt promissionem istam populo
fideliter inculcāret et commendāret ad prouocandam fidem eorum in eandem.
Et nunc quota pars nouit missam esse promissionem Christi: (vt tacitam impio
fabulatores qui humanas traditiones vice tantae promissionis docent): Quod si
etiam haec verba Christi docent: non tamen nomine promissionis aut testamen
ti: ac per hoc non ad obtinendam fidem: docent.

Quin quod deploramus: in hac captiuitate: omni studio cauetur hodie: n̄
verba illa Christi: vllus laicus audiat: quasi sacratio: a quam vt vulgo tradi debe
ant. Sic enim infantinus: et verba consecrationis: (vt vocant) nobis sacerdotibus
solis

tolle arrogam^o occulte dicenda: sic tamen: vt ne nobis quidem profint: cum nec ipsi ea vt promissiones seu testamentū habeam^o ad fidem nutriendā. sed nescio: qua superstitione & impia opinione ea reueremur potius: quam eis credim^o. Quia miseria nostra: quid aliud Satan in nobis operat: quam vt nihil de missa in Ecclesia reliquū faciat: Cur et tamē interim omnes angulos orbis: missis plenoseē: hoc est: abusionib^o & irrisionib^o testamenti dei: grauissimiq; idololatriae peccatis: mundū assidue magis ac magis onerari ad damnationē maiore augēdā. Quod em̄ idololatriae peccatū grau^o esse potest: quā promissionib^o dei: pueris opinione abuti: & fidem in eas: de: vel negligere: vel extinguere?

Neq; em̄ deus (vt dixi) aliter cū hominibus vnquā egit aut agit: quā verbo promissionis. Rursus: nec nos cū deo vnquā agere aliter possum^o: quā fide in verbū promissionis eius. Spera ille nihil curat: nec eis indiget: quib^o potius erga homines et cū hominib^o & nobis ipsis agim^o. Indiget autē: vt verat in suis promissis a nobis habeatur: talisq; lōganimit̄ sustineatur: ac sic fide: spe et charitate colatur. Quod fit: vt gloriā suā in nobis obtineat: dū nō nobis currentib^o: sed ipso misericō: promittente: donāte: omnia bona accipim^o & habem^o. Ecce hic est verus cult^o dei & latria: quam in missa debem^o persoluere. Sed quum promissionis verba nō tradūtur: quae fidei exercitatio haberi potest: Et sine fide quis sperat: quis amat: sine fide: spe & charitate quae latria: Nō est itaq; dubitū: vniuersos hodie sacerdotes & monachos cū Episcopis & omnib^o suis maiorib^o cū idololatrias: in statu periculosissimo agētes. ob hāc missae seu sacramētū: seu promissionis dei ignorantia: abusionem: irrisionē.

Quilibet em̄ facile intelligit: qd haec duo sunt simul necessaria: promissio et fides. sine promissione em̄ credi nihil potest: sine fide autē promissio inutilis est: cum per fidē stabilis fiat & impleatur. Ex quib^o itidē facile quibus colligit: Nullā cui sit aliud nihil: quā pmissio: hac fide sola adiri & frequētari. sine qua: quicquid precularum: praeparatoriorum: operum / signorum: gestuum: afferunt: irritabula sunt impietatis: magis quam officia pietatis. cum fere fiat: vt his paratis: existiment sese legitime altaria accedere: et reuera non fuerint illo tempore vel opere magis incepti: propter infidelitatē quam secum afferunt. Quantos passim videas et quotidie sacrificulos: qui si vel inepte vestiti: vel illotis manibus: vel inter precandum titubantes: quid leuiuscule errauerint: ingenti sese miseri & imitine reos faciūt. Et: quod missam ipsam: ad est: diuinam promissionem: neq; obseruant: neq; credunt: prius: ne tantillum quidem habent cōscientie. Indigna religio nostro saeculo: omnium impiissimo & ingratisimo.

Praeparatio itaq; digna et vsus legitime non est: nisi fides qua creditur Missae: id est: diuinae promissioni. Quocirca accessurus ad altare: siue sacramētum accepturus: caueat: ne vacuus appareat in conspectu domini dei. Vacuus autem erit: si fidem non habuerit in Missam seu testamentum hoc nouū. Quia impietate: quid possit grauius committere in diuinam veritatem: quam hac in credulitate sua. quantum est in se: mendacem arguit: et ream promittentem. Tutissimū itaq; fuerit: ad Missam non alio animo accedere: quam si ad audiendaz quamlibet aliam promissionem dei velis accedere. hoc est: vt parat^o sis: nō multa operari & afferre: sed omnia credere & accipere: quae tibi illi pmittunt: seu promissa pronunciantur: per ministerium sacerdotis. Hoc animo si non veneris: caue accesseris

ne accesseris: in iudiciis sine dubio: accedes.

Ecce itaq; dicitur: ora virtutē Abissae consistere in verbis Chusti: quib; testatur remissione peccatorū donari omnib; qui credit: corp; eius tradit sanguinē eius fundi: pro se. Atq; ob hanc rem: nulla re magis op' esse auditoris Abissam quam vt ipsa verba: sedulo z plena fide meditetur. quod nisi fecerint: frustra omnia alia fecerint. Hoc sane verum est: in omni promissione sua deus fere solitus est adijcere signū aliquod: ceu monumentum: ceu memoriale promissionis suae: quo fidelit' seruaretur: et efficacius moneret. Sic in promissione Noe data: de nō perdenda terra alio diluuiō: dedit arcum suū in nubib;: quo dicit: se recordaturum foederis sui. Et Abrahāe: post pmissionē haereditatis in semine suo: dedit circumcissionē in signaculū iustitiae fidei. Sic Bodeoni dedit vellus aridum et roxidum: ad firmandam promissionē suam super vincendis Abaditanis. Sic Achas per Esaiam obtulit signum: pro vincendo rege Syriae z Samariae: quo promissioni suae fidem in eo firmaret. Talia multa legimus signa promissionis dei in scripturis.

Sic et in Abissa: hac omnibus pmissio: adiecit signū memoriale tantae promissionis: suum ipsius corpus z suū ipsius sanguinē: in pane z vino: sicut dicit: Hoc facite in meam cōmemorationē. Sic in Baptismo: verbis pmissionis: adijcit signū meritionis in aquam. Et quibus intelligimus: ut qualibet promissione dei duo proponi: verbum et signū: vt verbū intelligamus esse testamentū: signū vero esse sacramentū. vt in Abissa. verbū Chusti est testamentū: panis z vinū sunt sacramētū. Atq; vt maior vis sita est in verbo quā signo: ita maior in testamento quā sacramēto: Quia potest homo verbū seu testamentū habere: z cōtra: absq; signo seu sacramēto. Crede: inquit Aug. z manducastris: Sed cui creditur: nisi verbo promittentis: Ita possum quotidie: immo omni hora: Abissam habere: dum quoties voluero: possum verba Chusti mihi proponere: z fidem meam in illis alere z roborare. hoc est reuera: spiritualiter manducare z bibere.

Hic vides: quid et quantū Theologi sententiarj in hac re praesliterint. Primum: id quod summū et capitale est: nempe testamentum et verbum promissionis: nullis eorū tractat: atq; ita fidem z totam missae virtutē nobis obliterant. Deinde: alterā eius partē: scilicet signum seu sacramentū: solum versant: sed ita: vt nec in hac fidem doceant: sed suas praeparationes: z opera operata: participationes et fructus: missae: donec in profundū venerint: et de transubstantiatione: aliosq; infinitis metaphisicis nugis: nugarentur: scientiam verūq; vsum: tant testamenti quam sacramenti: cum vniuersa fide abolerent: facerentq; vt populū Chusti (vt propheta dicit) obliuisceretur dei sui diebus innumeris. Tu vero: sine alios percensere varios fructus auditae missae: z animū tuum hac intendere: vt cū propheta dicas et credas: hic tibi a deo paratā esse mensam coram te: aduersus omnes qui tribulant te: in qua pascatur et pinguescat fides tua. Nō autem pascit fides tua: nisi promissionis diuinae verbo. Homo enim non in solo pane viuunt: sed in omni verbo quod procedit de ore dei. Quare: in missa ante omnia: ob pmissionis te obsecrator: em esse curiosissimam oportet: et tanquā opulentissimi conuiuij: omnimodae pascuae z sanctae refectiois tuae: vt hoc praec omnibus maxime facias: plurimū in id confidas: et firmissime in eo haereas: etiam per mortem et omnia peccata: Quod si feceris: non solum stillas istas: et minutias fructuum in

* missae

missae: quas quidam etiam superstitiose sinterunt: sed ipsum fontem principale
vitae obtinebis: fidem scilicet verbi: ex qua omne bonum fuit: sicut Iohan. iii. du-
cit: Qui in me credit: de ventre eius fuet aquae viuae. Itē: Qui biberit ex aqua:
quam ego dabo: fiet in eo fons aquae viuae: salientis in vitam aeternam.

Itē duo sunt: quae olent nos tentare: ne fructus missae percipiamus. Alie-
rum est: nos esse peccatores: et indignos prae: nimia vilitate rebus tantis. Alie-
rum: etiam si digni essemus: magnitudo tamē rerum tanta est: vt natura pusillanti-
mus non audeat ea petere aut sperare. Nam: remissionem peccatorum: et aeternam
vitam: quis nō stupefcat potius quam optet: si digno pensetur magnitudo bonorum:
quae per ea veniunt: habere scilicet deum patrem: esse filium: haec heredem omnium bo-
norum dei. Aduersus hanc geminam pusillanimitatē: oportet: vt verbum Christi ap-
prehendas: ipsumque multo fortius intucaris: quā has cogitationes inimitatis
tuae. Magna enim sūt opera domini: exquisita in omnes voluntates eius: qui po-
tens est dare: supra quam petimus aut intelligimus. Nulli enim superaret nostrā
dignitatē: nostram capacitātē: nostrum denique omnem sensum: diuina non essent.
Sic et Christi nos animat dicens: Nolite timere pusillus grex: placuit enim patri
vestro: dare vobis regnū. Haec ipsa enim exuberantia incōprehensibilis dei in nos
per Christum effusa: facit: vt eū rursus super omnia ardentissime diligamus: sum-
ma fiducia in eum seramur: omnia contemnamus: prompti simus omnia pro eo
pati. vnde et recte fons dilectionis hoc sacramentū est appellatū.

In qua re: exemplū tibi sume ex hominibus. Si enim cuiquā mendico: aut
etiam indigno: et malo seruo legaret ditissimū domini: mille aureos: certe cū fidu-
tia eos postularēt: et acciperent: nec indignitatis suae: nec magnitudinis testamen-
ti habita ratione. Quod si quis ei resistens obijceret indignitatē suā: et magnitu-
dinem testamenti: quid putas dicitur? est: scilicet: quid ad te? nō ego merito meo:
nec iure villo proprio: accipio quod accipio: Scio me indignum: et maiora accipere:
quam merari: immo: contraria merui: sed iure testamenti: et alienae bonitatis: pe-
to quod peto: si illi nō fuit indignū tanta tam indigno legare: cur ego propter in-
dignitatē meā contemnā acceptare: quin hac ipsa causa magis amplector: gra-
tiam: et alienā gratiam: qua ego sum indignior. Eadē cogitatione armari oportet:
et cuiusque conscientiam: aduersus omnes scrupulos: et motus suos: ad hanc
Christi promissionem indubitata fide obtinendam summopere cauendo: ne fi-
ducia confessionis: orationis: prae: parationis: quicquam accedat: sed his omnibus
desperatis: in superba fiducia promittentis Christi. Quia: vt dictum est satis: ver-
bum promissionis huius soli regnare debet: in fide pura: quae est vnica et sola iusti-
ficiens praeparatio.

Eidemuser his: quam grandi ira defactum sit: vt verba testamenti huius
nos caelarent impij doctores: atque per hoc ipsum fidem extinperunt: quantum in
eis fuit. Nam primum est videre: quid ad fidem extrinsecam sequi fuit necesse. Nē
pe: superstitioses operum impiissimas. Vbi enim fides occidit: verbum fidei ob-
mutescit: ibi mox surgūt opera in locum eius: et traditiones operum. Quibus cen-
captiuitate Babylonica trāslati sumus de terra nostra: captis omnibus delectabilibus
bonis. Ita de missa contigit: quae impiorum hominum doctrina mutata est in opus bo-
nū: quod ipsi vocant opus operatum: quo apud deū sese omnia praesumunt posse.

E u * Unde processum

Unde processum est ad extremum infantiae: vt quia Missam ex vi operis operati valere mētiunt: ea non min⁹ vtilē esse caeteris: etiā si ipse si impio sacrificio notia sit. atq; in hac harenā fidauerūt suas applicationes: participationes: et fratritates: aīuērsaria: et id gen⁹ infinita lucri: et quasi negotta

Contra has laruas: quia validae sunt et multae penitusq; infederunt: nisi constantissima cura obseruaueris: quid sit Missa: et praecedentium fortiter: emincris: vt subsistes. Audisti enim: Missam aliud non esse: quam promissionem diuinam seu testamentum Christi: sacramento corporis et sanguinis sui cōmendatum. quod si verum est: intelligis. Non posse ipsum esse opus vilo modo: nec quicquam in ipso fieri: nec alio studio a quoquam tractari: quam sola fides. Ides autem non est opus: sed magistra et vita operum. Quis enim est vsquam tā infans: vt promissionem acceptam: aut testamentum donatū: vocet opus bonum: quod suo testatori faciat accipere: Quis est haeres: qui patri suo testator: et existimet benefacere: dum instrumenta testamēti cum haereditate testata accipit: Quae est ergo impia temeritas nostra: vt diuinum testamentum accipere: veniamus vt bonum opus ei facturi: Est ne ista ignorantia testamēti et captiuitas tantū sacramenti: omnibus lachrymis superior: vbi de acceptis gratia esse debemus: venim⁹ superbi daturi accipienda: irridentes inaudita peruersitate: donatoris misericordiam: dum hoc donamus vt opus: quod accipim⁹ vt bonū vt testator tā non suoz largitor: bonoz: sed nostroz sit acceptor: Et impietati ist.

Quis vero vnquam fuit tam demens: vt baptismum duceret esse bonū opus: aut baptisandum crederet: se se opus facere: quod pro se et alijs deo offerret et cōmunicaret: Si ergo in vno aliquo sacramento et testamento nullum est opus bonum communicabile alijs: nec in Missa erit: cum et ipsa non sit nisi testamentum et sacramentum. Unde manifestus et impius error est: Missam: p peccatis: pro satisfactionibus: pro defunctis: aut quibuscunq; necessitatibus suis aut aliorum offerre seu applicare. Quod facillime intelligis esse euidētissimū verum: si firmiter teneas Missam esse promissionē diuinam: quae nulli potest nulli applicari: nulli suffragari: nulli cōmunicari potest: nisi ipsi credenti soli propria fide. Quis enim promissionē dei: que vnusquisq; singularim exigit fidem: potest pro alio acceptare aut applicare: Nunquid possum alteri promissionem dei dare: etiam non credenti: aut possum pro alio credere: aut possum facere: vt alius credat: Et haec fieri oportet: si Missam possum alijs applicare et cōmunicare: cū in Missa nō sint nisi ista duo: promissio diuina: et fides humana: quae accipiat: quod illa promittit. Quod si verū est: potero etiā p alijs audire Euangelium et credere: potero p alio baptisari: potero p alio absolui a peccatis: potero et pro alio cōmunicare de altaris sacramento: potero (vt et illorū sacramēta percēseam) pro alio ducere vxorē: p alio fieri sacerdos: p alio cōfirmari: pro alio inungi.

Ventus: cur Abrahā nō pro omnibus Iudaeis credidit: cur exigitur a Iudeis singulis fides: in eandē promissionē Abrahāe creditam: Stet ergo insuperabilis veritas: vbi promissio diuina est: tibi vnusquisq; pro se stat: sua fides exigit: cur quisq; pro se rationem reddet: et suum onus portabit: sicut dicit: Ne arceat. Qui crediderit et baptisatus fuerit: saluus erit: qui autem non crediderit: condemnabitur. Ita et Missam vnusquisq; tantum sibi potest vtilem facere: si de propria: et pro nullis pro suis communicare: Sicut sacerdos: nulli pro alio po

test sacramentum ministrare: sed cuilibet seorsum idem sacramentum ministrat. Sunt enim sacerdotes consecrando et ministrando: ministri nostri: per quos no offerimus bonum op^o: aut communicam^o active: sed per eos: promissiones et signu accipimus: et communicamur passive: id quod in laicis hacten^o permāsit. Nā: hi non dicuntur bonu facere: sed accipere. Sacerdotes vero abierunt in impietas: suas: facto sibi bono opere: qđ comunicent et offerant ex sacramento et testamento dei: qđ bonum acceptum oportuit.

Sed dices: Quid? Nunquid subvertes: omniū Ecclesiarū et Monasterio: rum usum et sensu: qbus per tot saecula inualuerūt: fundatis super Missā: an niversarijs: suffragijs: applicationibus: communicationibus etc. hoc est: pingui ssimis redditibus: Respondet: Hoc est: quod de captivitate Ecclesiae: eribere me cōpulsit: Sic cū venerabile testamētū dei in impijsimū quæstus servitutē coactū est: per impiorū hoim opiniones et traditiones: qui omisso verbo dei: sui cordis nobis cogitationes pro posuerunt: et orbem seduxerunt. Quid mihi de multitudie et magnitudine errantium? Fortio: omnium est veritas: Si potes: Crisū negare qđ docet: Missā esse testamētū et sacramētū: volo illos iustifica re. Deinde: si potes dicere: cum facere opus bonum: qui recipit: beneficium tes tamenti: aut vitur in hoc ipsum sacramento promissionis: volo mea libens dā nare: cum autem neutru possis: quid dubitas: contempta turba ad malū eūte: dare gloriam deo: et veritatem eius cōfiteri? Esse scilicet hodie sacerdotes om nes in sententia peruersa: quicunqđ Missam pro opere ducunt: quo succurrant suis aut aliorum: siue mortuorū: siue viuorū necessitatibus. Inaudita et stupē da dico: Sed Missam si intuearis: quid sit: vera me esse locutū cognosces. Hoc fecit illa nimia securitas: qua tram dei in nos grassantem non intelleximus.

Hoc autem facile admitto: Orationes: quas ad missam percipiendā cō gregant: coram deo effūdimus: esse bona opera: seu beneficia: quae nobis mutuo impartimus: applicamus et communicamus: et pro invicem offerimus. Sicut Jacobus nos docet: orare p invicem: vt saluemur. Et Paulus. i. Timot. ij. praecipit fieri obsecrationes: orationes: postulationes: pro omnibus hominib^o: pro regibus et omnibus qui in sublimitate sunt cōstituti. Haec em̄ non sunt missae: sed opera missae: si tamen opera vocari debent: orationes cordis et oris: quia fiunt ex fide in sacramento praeepta vel aucta. Ad em̄ Missa vel pmisso dei implet orādo: sed solū credēdo. Credentes aut oram^o: et quodlibet op^o bonū fa cim^o. Sed quis sacerdotū hoc nomine sacrificat: vt solas orationes arburetur sese offerre? Omnes imagināt sese offerre ipsū Crisū deo patri: anquā hostiam sufficientissimā: et bonū op^o facere omnibus: qbus proponūt. pdesse: quia cōfidit in opere operati: qđ orōni nō tribuit. Sic paulatim errore crescente: id qđ oratio nū ē: tribuerūt sacramēto. Et quod recipere beneficiū debent: id obtulerūt deo.

Quare: acute discernendū est: inter testamētū sacramētūqđ ipsū: et inter orationes: quas simul oram^o. Nec id solū: sed scire quoqđ oportet: orationes pro: sus nihil valere: nec orant ipsi: nec ips p qbus orātur: nisi primū testamētū fide perceptū sit: vt fides orat: quae sola exauditur: sicut Jacobus. i. c. docet: adeo lon ge aliud est oratio quā Missa. orationē possū extendere in quotquot voluerō: Missā nemo accipit: nisi qui per seipsum credit: et tantum quātū credit: nec potest dari: siue deo siue hominib^o. Sed solus de^o: q ministeriū sacerdotis dat: eā hominib^o.

hominibus: qui accipiunt eam fide sola: sine ulla operibus aut meritis. Necq[ue] enim vllus audeat tanquā infantre: vt dicat bonū opus facere eum / qui pauper et indigens venit / acceptur⁹ de manu diuini beneficiū. At missa (vt dicit) beneficiū est promissionis diuinae: per manū sacerdotū s[an]ctibus hominib⁹ exhibitū.

Est ergo certū: Missam non esse opus alijs cōmunicabile: sed obiectum (vt dicitur) fidei: pro: pac[is] cultusq[ue] alendae et roborandae: Jam et alterū scandalum amouendū est: quod multo grādius est et speciosissimū: id ē: quod Missa creditur passim esse sacrificiū: quod offertur deo. In quam opinionē: et verba Lanonis sonare videntur: vbi dicitur: haec dona / haec munera: haec sancta sacrificia. Et infra: hanc oblationē. Item: clarissime postulatur vt acceptū sit sacrificiū: si cut sacrificiū sibi et ē. Inde Ch[ri]stus hostia altaris dicitur. Accedunt his: dic[ti]o: a sancto: um patrum: tot exempla: tantulq[ue] vsus per orbem cōstanter obseruat⁹.

His omnibus: quia pertinacissime insederūt: oportet cōstantissime opponere: verba z exempla Ch[ri]sti. Nisi enim Missam obtinuerimus: esse promissionem Ch[ri]sti: seu testamentū: vt verba clare sonant: totū Euangeliū et vniuersū solariū amittimus. Nihil contra haec verba permittam⁹ preualere: etiam si angelus de coelo aliud docuerit: Nihil em̄ de opere vel sacrificio in illis cōnectur. Deinde: et exēplū Ch[ri]sti pro nobis fiat: Non em̄ Ch[ri]stus in caena nouissima: cū institueret hoc sacramētū et cōderet testamentū: ipsum obtulit deo patri: aut vt opus bonū pro alijs perfecit: sed in mensa sedens: singulis idē testamentū proposuit: et signum exhibuit. Jam Missa quanto vicinior et similior: primae omniū Missae: quam Ch[ri]st⁹ in caena fecit: tanto Ch[ri]stianior. At missa Ch[ri]sti: fuit simplicissima: sine ulla vestim⁹: gestulū: cantuum / aliarumq[ue] ceremoniarū pōpa: vbi si necesse fuisset eā offerri vt sacrificium: non plene eā instituisset.

Non quod calūniari debeat vllus: vniuersam Ecclesiā: quae multis alij ritibus et cerimonijs Missam ornauit z ampliauit: sed hoc volum⁹: ne quis ceremoniarū specie fallus: ac multitudine pompae impeditus: simplicitatē Missae amittat. et recura: transubstantiationē quandā colaris amissa substantia simplicis Missae: in accidentibus multiplicibus pōpae haereat. Nam: quicquid vltra verbum et exemplum Ch[ri]sti accessit: accidens Missae est: quozū quodlibet non alio loco ducere debemus: quam quo loco nunc ducimus: monstrantias (quas vocat) et pallia altaris: quib⁹ ipsa hostia cōnectur. Quare: sicut repugnat: testamentū distribuere: seu promissionem accipere: et sacrificare sacrificiū: Ita repugnat: Missam esse sacrificiū: cum illam recipiamus: hoc vero demus. Fides autem simul recipi et offerri nō potest: nec ab eodē simul dari et acceptari. Non magis certe: oīs z ipetrata res q̄unt idē esse: nec idē sit orare z orata accipere.

Quid ergo dicemus ad Lanonem et autoitates patrū: s[er]uū respōdere: Si nihil habetur quod dicatur: tutus est: omnia negare: quā Missa cōcedere: opus aut sacrificiū esse: ne verbum Ch[ri]sti negem⁹: hīc simul cū Missa pessumdantes. Tamen: quo seruemus et eos: Dicemus et Ap[osto]lo. i. Co[ri]n. xi. non doceri: soltos fuisse fideles Ch[ri]sti ad Missam congregatoe: secum afferre cibū et potum: quas collectas vocabant: quae distribuere in omnes egenes: exemplo Ap[osto]log[um] act. vi. c quib⁹ sumebatur id: qd consecrabat panis et vinū: p[ro] sacramento. Et quia haec oīs sacrificabātur p[ro] verbū et orationē ritu hebraico: quo leuabātur sursum: vt in M[ose] legimus: relicta sunt verba et ritus leuandi seu

* offerendi

dānarint haec illud Pauli respondeo: mali vero homines et seductores p̄ficent in petus errantes: et in errorem mittentes.

¶

Et isto nūc facile illud quibus intelligit: quod v̄sitatissim̄ f̄er Grego. dicit: Missam mali sacerdotis non minoris dicendam: quam boni cuiuscūq;: Nec scilicet Petri meliore fuisse: quā Judae traditoris: si sacrificassent. Hoc enim operculo: suas impicitates quidā velant: hinc diffictione operis operati: et operis operatis inuenerunt: quo secure ipsi male vtueret: alijs tamen benefacere praesumere. Verū: Gregorius recte dicit: at illi p̄uerse eū intelligit. Verissimū est eū p̄ impios sacerdotes: nō minus de testamēto et sacramento dari et accipi: quam per quosq; sanctissimos. Quis enim dubitat: Euāgelij praedicari per impios: At missa: est pars Euāgelij: immo summa et cōpendij Euāgelij: Quid est eū v̄tuerum Euāgelij: quā bonū nuntium remissionis peccatorū: At quicquid de remissione peccatorū: misericordia dei: latissime: et copiosissime dici potest: breuiter est in verbo testamenti cōprehensum. S̄nder: cōtiones popularis alud esse non deberent: quā expositiones Missae: id est: declarationes promissionis diuinae huius testamenti: hoc enim esset fide docere: et vere Ecclesiā aedificare. At: qui nūc missam exponit: in allegorijs humanarū ceremoniarū ludūt: et illudūt.

¶ Ergitur: sicut impius potest baptizare: id est: verbū p̄missionis: signū aquae super baptisandū ferre: ita potest et p̄missionē huius sacramenti proferre et ministrare vescentibus: et simul ipse vesci: sicut Judas traditor in coena domini: manet tamen semper idē sacramentū: et testamentū: quod in credente operat suum opus: in incredulo operatur alienū opus. Verū: in offerēdo lōge aliud agit. Lūz enim non Missa: sed orationes offerantur deo: clarū est: oblationes impij sacerdotis nihil valere. Sed (vt idem Grego. ait): cū is: qui iudignus est ad deprecandū mittitur: animus iudicis ad deterius provocatur. Nō ergo sunt confundenda illa duo: Missa et oratio: sacramentū et opus: testamentū et sacrificiū: quia alterum venit a deo ad nos per ministeriū sacerdotis: et erigit fidē. Alterū procedit a fide nostra ad deū p̄ sacerdotē: et erigit cōauditionē. Illud descendit: hoc ascendit. ideo: illud nō requirit necessario dignū et piū ministrum: hoc vero requirit: quia deus peccatores nō exaudit: qui nouit per malos benefacere: sed nullus mali acceptat opus: sicut monstrat in Layn: Prover. xv. dicitur: Actus mac impiorū abominabiles domino. Roma. xiiij. Omne quod nō est ex fide: peccatū est.

¶

¶ Et autē finē huius primae partis faciam: reliqua p̄ducturi. vbi impugnatōr insurrexerit: Lōcludimus ex omnib; his: quibus nā Missa sit parata: et qui digne cōmunicent. Nam: p̄ soli iij: qui tristes: afflictas: perturbatas: confusas: et erroneas habēt cōscientias. Nā: verbū diuine p̄missionis huius sacramenti: cū exhibeat peccatorū remissionē: secure accedit: quicūq; peccatorū suoy verax: sine morositate trillatione. Est eū testamētū hoc. Quis: medicina vnica: praeteritorū: praesentū: et futuroū peccatorū. modo indubita fide: et adhaeseris: et credituris tibi gratuito dari: id: quod verba testamēti sonāt. Quod si nō credideris: nusquā nūquā: nullis operib;: nullis studijs: cōscientiā poteris pacare: Fides eū sola est pars cōscientiae: infidelitas autē sola: turbatio cōscientiae.

¶

De sacramento Baptismi.

¶ Benedictus deus et pater domini nostri Iesu Christi: q̄ scōm diuinitas misericordiae suae saltē hoc vnicū sacramentū: seruauit in Ecclesia sua: illibatū et incōtaminatum

contaminatū & constitutionib⁹ hominū: liberatq; fecit omnibus gentib⁹: omni-
 busq; hominū ordinib⁹. nec passus est: ipsum teterrim⁹ quæsitū: & impiissimū su-
 perstitionū portennis opprimere: eo scilicet concilio vsuo: quod paruos: qui qua-
 ritæ & superstitionis capaces nō sunt: eo voluit initiaret simplicissima fide
 verbū sui sanctificari: quib⁹ & potissimū hodie prodest baptisim⁹. Nam: si adultis
 et maiorib⁹ donandum esset hoc sacramentū: non videretur potuisse: eius perse-
 uerari virt⁹: & gloria: pae tyrannide Auaritiæ & superstitione: quæ omnia diu-
 na nobis supplantauit: inuenisset sine dubio: & hic prudentia carnis suas: præpa-
 rationes & dignitates: deinde reseruatōes: restrictiōes: et si qua sunt similia rhe-
 dia pecuniarum: quibus aqua non vtilior: quā nūc membra næ: videretur.

Verū: vbi dicitur Baptisimū in pueris nō potuit: Sata extinguere / præualuit
 tamen: vt in omnibus adultis extingueret: vt tā fere nemo si quis se baptisatus
 recordetur: nedum gloriatur: or reperit alijs vijs remittendorū peccatorū: & in
 coelum ventendi: prebit hīs opinionib⁹ occasionem: verbū illud periculosum
 diuī Hieronymi: siue male positū: siue male intellectū: quo poenitentia appellat
 secundam post naufragiū tabulam: quasi baptisim⁹ nō sit poenitentia. Hinc est:
 vbi in peccatū lapsi fuerint: de prima tabula seu naue desperantes: velut amissæ:
 secundæ tantū incipiūt niti: & fidere: tabulæ ad est: poenitentia. Hinc nata sunt:
 votorum: religionū / operū: satisfactionū: peregrinationū: indulgentiarū: sectarū
 infinita illa onera: & de ijs: maria illa librorū: quæstionū: opinionū: traditionū hu-
 manarū: quas totus mūdus iam nō capit: vt incomparabiliter peius habet. Ec-
 clēsiā dei ea tyrannis: quā vnquā habuit synagogam aut villā nationē sub coelo.

Et pontificum erat: hæc omnia tollere: et Christianos omni cura ad syn-
 ecritatē baptisimū reuocare: quo intelligerent: quid essent: et quid facere. Hæc ita-
 nos oporteat Verū: vnum est hodie eorū officiū: populos quā longissime abduce-
 re a baptisimo: & domino tyrannidis suæ ōnes immergere & facere: vt populus
 Christi: sicut propheta ait: obliuiscatur eius imperpetuū. Infelices omnes:
 qui hodie pontificū nomine censentur: qui nō modo nihil sciunt nec faciunt: quod
 Pontifices decet: sed ignorāt quoq;: quid scire et facere eos oporteat. Et implet
 illud Eccl. lvi. Speculatores eius caeci omnes: nescierūt vnuerſi: ipsi pastores
 ignorauerūt intelligētia: oēs declinauerūt in viā suā: vnūq; scē ad avaritiā suā &c.

¶ Prīmū itaq; in Baptisimo obseruāda est: diuina promissio: quæ dicit:
 Qui crediderit & baptisatus fuerit: saluus erit. Quæ promissio: præferenda est
 incomparabiliter vnuerſis pompis: operū: votorū: religionū: quicquid humani
 tus est introductū. Nam: in hac pendet vnuerſa salus nostrā: sic autē est obseruā-
 da: vt fidem exerceam⁹ in cap: proſus non dubitantes: nos esse saluos: postquam
 sumus baptisati. Nam: nisi hæc asistat paretur fides: nihil prodest baptisimus:
 Immo obest: non solum solum tum: cum suscipitur: sed toto post tempore vitæ. incredu-
 litas enim: eiusmodi: mendacem arguit promissionē diuinā: quod est summum
 omnium peccatorum. Hæc exercitium fidei: si apprehenderit⁹: statim intelli-
 git: quam arduum sit credere promissioni huic diuinæ. Hæc humana est imbecilli-
 tas: peccatorum suorum sibi conscia: difficillime omnium credit se esse saluā aut
 saluandam:

saluandam: et tamen nisi id credat: saluari non poterit: quia non credit veritati diuinæ promittenti salutem.

Haec erat praedicatio sedulo iuulcanda populo: assidue recantanda ista promissio: semper repetendus baptismus: iugiter excitanda: fouendaq; fides. Sicut enim semel super nos lata diuina hac promissione: vsq; ad mortē veritas eius persecratur: ita fides in eandem: nunquam debet intermitteri: sed vsq; ad mortem ali et robotari: perpetua memoria promissionis eiusdē in baptismo nobis factae. Quare: dum a peccatis resurgimus siue poenitemus: non facimus aliud: quam quod ad baptismū virtute et fidem vnde cecideramus: reuertimur: et ad promissionem sic factam redimus: quam per peccati deserueramus. Semper enim manet veritas promissionis semel factae: nos extenta manu susceptura reuerfos. Atq; id in fallor: volunt: qui obscure dicunt: Baptismū esse primū et fundamentū omnium sacramentorum: sine quo nullum queat aliorū obtineri.

Proinde: non parum profuerit: si poenitēs: primo omnīu baptismi sui memoriam apprehendant: et promissionis diuinæ quā deseruit: cum fiducia recordati: eandem confiteatur domino: gaudens se tātum adhuc in praesidio habere salutis: q; baptisatus sit: detestansq; suam implam ingratitude: quod a fide et veritate eiusdem defecerit. Adire enim cor eius: cofortabitur: et ad sp̄ misericordiae animabitur: si cōsyderet: diuinam promissionē sibi factam: quā impossibile est mentiri: adhuc integrā et non mutatam: nec mutabilem vllis peccatis esse: sicut Paulus dicit. ij. Timor. ij. si non credimus ille fidelis permanet: seipsum negare non potest. Haec inquam veritas dei: eum seruabit: ita vt si cetera omnia ruant: haec tamen eum credita non derelinquet. Habet enim per hanc: quod insultrati aduersario opponat: habet: quod turbantibus peccatis conscientiam obiciat: habet: quod horrori mortis et iudicij respōdeat. Habet deniq; quod vniuersis tentationibus solatum sit: Hæmpē: hanc vnam veritatem: dicens: Deus ē verax in promissionibus: suus: cuius signū in baptismo suscepti: Si deus pro me: quis contra me?

Si enim filij Israhel ad poenitentiam reuerfati: primo omnium: exiit de Aegypto memorabant: et hac memoria ad deum: qui eduxerat eos: reuertebantur: quæ memoria et hoc ipsum praesidium eis toties a Moise inculcatur: et a Dauid repetitur: quanto magis nos nostrum de Aegypto nostra exitum: debemus memorare: et eius memoria redire ad eum: qui nos eduxit: per lauacrum regenerationis nouæ: cuius memoria in hoc ipsum nobis commendata est: Id quod omnium comodissime fieri in sacramento panis et vini potest. Sic em̄ olim tria ista sacramenta: poenitentia: baptismus: panis: simul eodem officio frequentabatur: et alterum alterū iunabat. Ita legitur de quadam sancta virgine: quæ quoties tentabatur: non nisi Baptismo suo repugnabat: dicens breuissime: Chyristiana sum: Intellexit enim hostis statim virtutem Baptismi: et fidei: quæ in veritate dei promittentis pendebat: et fugit ab ea.

Ita vides: quam diues sit homo Christianus siue baptisatus: qui etiam volēs nō potest perdere salutē suā quantiscūq; peccatis: nisi volit credere. Nulla enim peccata eū possunt damnare: nisi sola incredulitas. caetera oia: si redeat vel stet fides in promissione diuinā: baptisato factam: in momento abfocentur: per eandē fidē: immo veritatē dei: quia seipsum negare non potest: si tu eum cō-

* felix

essus fueris: et promittent fideliter adhaerere. **C**ontritio autem & peccatorum
 cōfessio: deinde et satisfactio: et oīa illa hominū excogitata studia: subito te dese-
 rēt et infortuniorē reddēt: si oblit⁹ veritatis hui⁹ diuinac: in ipsis tete distēderis.
Vanitas em̄ vanitatu⁹ & afflictio spūs ē: quicquid⁹ extra fidē veritatis dei laboratur.

Simō vides: quā periculosum inimo falsum sit: opinari: poenitentia esse
 secundam tabulā post naufragiū: et quā perniciosus sit error: putare: per peccatū
 excedisse vim baptismit: et nauē hanc esse celsam. **M**anet illa vna solida: & inuicta
 nauis: nec vnquā dissoluitur in vllas tabulas: in qua omnes vehūtur: qui ad por-
 tū salutis vehūtur: quae est veritas dei in sacramēto promittēs. **H**oc sane fit: vt
 multi e nauē temere in mare proficēat et pericār: hī sunt qui deserta promissionis
 fide in peccatū sese praecipitāt. **V**eruz: nauis ipsa permanet et trāsit integra: cur-
 su suo: quod si qua gratia ad nauē reuertī potest: nulla tabula: sed solida ipsa nauē
 ferretur ad vitā: hic est: qui ad promissionē dei stabilē & manentē perfidē reuertit.
Ende **P**etrus. i. **P**et. i. arguit eos qui peccār: quod obliuionē accipiāt: purgatio:
 nis veterū delictorū suorū: sine dubio: ingrati tudinē accepti baptismit: et impieta-
 tem infidelitatis eorum tarans.

Quid ergo prodest: de baptismo tam multa scribere: & hanc fidē promissio-
 nis nō docere: omnia sacramēta ad fidē alendā sunt instituta: et hāc ipsam adeo
 non tangūt: vt etiā asserāt impij hoies / nō debere hominē esse certū de remissio-
 ne peccatorū: seu gratia sacramentorū: qua impietate orbē totū dementār: sacra-
 mentū baptismit: in quo stat p̄ma gloriā cōsciētiāe nostrae: funditur: exringuunt
 necdū captiuāt: interim infantiētes in miseris animas: suis cōtritionib⁹: angustis cō-
 fessionib⁹: circūstātijs / satisfactionib⁹: operib⁹: et id gen⁹ infinitis nugis. **E**sto ergo
 ergo prudēs lector: inimo cōtempor: magistri sententiarū libro quarto: cum omni-
 bus suis scribentib⁹: qui tantū de materia et forma sacramentorū scribūt: dū opti-
 me scribūt. id est: mortuā occidēt literā sacramentorū tractāt. **C**aeterū / spiritū: vi-
 tā & vsum: id ē: p̄missionis diuinac veritatē et n̄am fidē p̄ius intacta relinquit.

Eide itaq; ne te fallāt operū pompae: et humanarū traditonū fallaciā:
 vt veritati diuinac: & fidei tuae non facias iniuriā. **E**t fide sacramentorū tibi incipi-
 endū est: sine vllis operib⁹: si saluus fieri voles: fidem autem ipsa sequentur ope-
 ratantū ne vllē habeas fidem: quae opus est omnī operū excellentissimū & ar-
 duissimū: quo solo: etiā si caeteris omnib⁹ carere cogercis: seruaberis. **E**st enim
 opus dei: nō hominis: sicut **P**aulus docet: **C**aetera: nobiscū & per nos operatur:
 hoc vnū in nobis: et sine nobis operatur.

Ex his per sp̄cūe discernere possūm⁹: quid inter ministrū hominē: & auto-
 rē deū interstit: in baptisando. **H**ō em̄ baptisat & nō baptisat: **B**aptisat: quia per-
 ficit op⁹: dū mergit baptisandū: **N**ō baptisat: quia nō fungitur in eo opere: sua au-
 toritate: sed vice dei. **U**n̄ oportet nos baptismit de manu hois nō aliter suscipere:
 quā si ipse **C**hris⁹: immo ipse de⁹: nos suis propijs manib⁹ baptisaret. **N**ō em̄ ho-
 minis est: sed **C**hris⁹: & dei baptismit: quē recipim⁹: per manū hominis. **S**icut que-
 libet alia creatura: qua vtimur p̄ manū alterius: nō est nisi dei. **L**anc ergo sic dis-
 cernas baptismit: et externū hominē: internū deo tribuas: vt itq; soli deo tribue:
 nec cōferētis p̄sonā aliā: quā instrumentū vicariū dei accipe: p̄ qd̄ domin⁹ in coelo
 sedens: te in aquam suis manib⁹ p̄p̄ijs mergit: & remissione peccatorum p̄mit-
 tit in terris: voce hominis tibi loquens per os ministrī sui.

Hoc et ipsa verba tibi dicunt: cum dicit: Ego baptizo te in nomine patris et filii et spiritus sancti amen. Hic dicit: Ego baptizo te in nomine meo: quasi dicat id quod facio: non mea auctoritate sed vice et nomine dei facio: ut non aliter habeas: quam si ipse dominus visibiliter fecisset: auctor et minister diuersi sunt: sed opus idem virtutis: immo solus auctor: per ministerium meum. Sic enim ego arbitror. In nomine: referre personam auctoris: ut non tantum sit: nomen domini praetendere et inuocare in opere: sed ipsum opus tanquam alienum: alteri nomine et vice implere. Quo tropo: Bart. xxiij. Chylus dicit: Adulti venient in nomine meo: Et Ro. i. per quem accepimus gratiam et Apostolorum ad obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine eius.

Hanc sententiam ego libentissime sequor: quod sit plenissimum solacti et efficacis fidei adiutorium: nosse se esse baptisatum: non ab homine: sed ab ipsa trinitate per hominē qui nomine eius rem gerat apud nos. Quo cessat illa octosa contentio: qua de forma baptismi (quam appellant ipsa verba) litigant Graeci dicētes: Baptisetur seruus? Cisti. latinis: Ego baptizo. Item: alij rigidissime nugantes: damnant sic dicit: Ego baptizo te in nomine Iesu Chylus: quo ritu certum est Apostolos baptisasse: ut in actis apostolicis legimus: volūtos nullam aliam deinceps valere quam istam. Ego baptizo te in nomine patris et filii et spiritus sancti amen. Sed frustra contendunt: nihil enim probant: sua somnia duntaxat asserunt. Quocumque modo tradatur baptismus: modo non in nomine hominis sed in nomine domini tradatur: vere saluum facit: immo non dubitem: si quis in nomine domini suscipiat: etiam si simpliciter minister non det in nomine domini: vere baptisatus esse in nomine domini. Non enim in cōferētis tantū: quātū in suscipientis fide vel visu: sita est virtus baptismi. Sicut legitur exemplum de quodam Romano: per locum baptisato. Illas et similes disputationū et quaestionum angustias: fecerunt nobis isti: qui fidei nihil: operibus autem ritibus: omnia tribuerunt: cum soli fidei omnia et nihil ritibus debeamus: quae nos facti liberos spiritu: ab omnibus istis scrupulis et opinionibus.

Alterum: quod ad baptismum pertinet: et signum seu sacramenti: quod est ipsa mensio in aquam: unde et nomen habet. Nam baptizo gratiae: ergo latine: et baptismus mensio est. Dicitum est enim iuxta promissiones diuinas: baptes et signa: quae id figurent: quod verba significant: seu ut recentiores dicunt: sacramentum efficaciter significat: quod quale sit videbimus. Arbitrati sunt quam plurimi: esse aliquam virtutē occultam spirituales: in verbo et aqua quae operetur in anima recipientis gratiam dei. His alij contradicentes statuerunt: nihil esse virtutis in sacramentis: sed gratiam a solo deo dari: qui assistit ex pacto sacramentis a se institutis. Omnes tamen in hoc concedunt: sacramenta esse efficaciter signa gratiae: ad quod hoc unico mouentur argumento. Non videri aliqui quare ratione nouae legis sacramenta praestarent vetustis: si solum significarent. Et hinc impulsus sunt tantum tribuere sacramentis nouae legis ut prodesse ea statuerēt: etiam isti: qui in peccatis mortalibus sunt: nec requiri fidem aut gratiam: sed sufficere: non potuisse obicem: hoc est: actuale propositum: denuo peccandi.

Haec autem: quia sunt impia et infidelia: cōtra fidem et naturā sacramentorum pugnantia: diligenter sunt cauenda et fugienda. Error enim est: sacramentorum nouae legis differri a sacramentis veteris legis: penes efficaciam significationis.

vtraque aequaliter significabant. Idem enim deus: qui nos nunc per baptismum e panem saluat: saluauit Abel per sacrificium. Noe per arcum: Abraham per circum- cisionem: et alios omnes: per sua signa. Nichil itaque differt sacramentum veteris et nouae legis: quo ad significationem. modo veterem legem appelles: quicquid in patriarchis et alijs patribus tempore legis operatus est deus. Nam ea signa: quae in patriarchis et patribus facta sunt: longe sunt discernenda: a figuris le- galibus: quas Moyses in lege sua instituit: quales sunt: ritus sacerdotales: in ve- stibus: vas: cibis: domibus et similibus: ab his enim non modo longissime differunt nouae legis sacramenta: sed et ipsa signa: quae pro tempore deus pa- tribus dedit: in lege viuentibus: quale fuit. Sed conis in vellere: Abanue in sa- crificio: quale et Isaac obtulit: Dichas: Isa. vii. In ijs enim simul promittebatur aliquid: quo fides in deum erigebatur.

In hoc ergo differunt legales figurae: a signis nouis et vetustis: quae lega- les figurae: non habent annexum verbum promissionis: quod fidem erigat: vnde non sunt signa iustificationis: quia non sunt sacramenta fidei: quae sola iusti- ficant: sed sunt sacramenta operis tantum. Tota enim eorum vis et natura erat: opus: non fides. Qui enim ea faciebat: implebat ea: etiam sine fide operans. At nostra et patrum signa seu sacramenta: habent annexum verbum promissio- nis: quod fidem erigit: et nullo opere et alio impleri potest: ideo sunt signa seu sa- cramenta iustificationis: quia sunt sacramenta iustificantis fidei et non ope- ris: vnde et tota eorum efficacia est: ipsa fides: non operatio. Qui enim eis credit: is implet ea: etiam si nihil opere tur. Unde proverbium illud: Non sacra- mentum sed fides sacramenti iustificat. Sic circumcisio: non iustificauit Abra- ham et semen eius: et tamen Apostolus eam appellat signaculum iustitiae fi- dei: Quia fides in promissione: cui iuncta fuit circumcisio: iustificabat et imple- bat id: quod circumcisio significabat. Fides est: fuit circumcisio: praecipui cordis in spiritu: quam figurabat circumcisio carnis in litera. Sic sacrificium Abel plane non eum iustificabat: sed fides: qua se deo totum obtulit: quam sacrificium exter- num figurabat.

Ita baptismus neminem iustificat: nec illi prodest: sed fides in verbum promissionis: cui additur baptismus: haec enim iustificat: et implet id: quod baptismus significat. Fides enim est submersio veteris hominis et emersio no- ui hominis. Quare fieri non potest: ut sacramenta noua: differant ab antiquis sacramentis: haec enim etque promissiones diuinas et eundem spiritum fidei: licet a figuris antiquis incomparabiliter differant: propter verbum promissio- nis: quod est medium vnicum et efficacissimum differentiae. Sicut et nunc popu- lum: locorum ciborum et infinitarum ceremoniarum sine dubio figurat egre- gia in spiritu implenda: et tamen: quis nullum adest eis verbum diuinae pro- missionis: nulla ratione: cum signis baptismi et panis conferrari possunt: nec ius- tificant aut profunt villo modo: cum impletio eorum: sit ipse vltimus opus eorum sine fide: dum enim fiunt: seu aguntur: implentur. Sicut et Apostolus Lo- col. ii. de eis dicit: quae omnia ipso pereunt vsu: iuxta praecipua et doctrinas ho- minum: et: Et sacramenta non implentur dum fiunt: sed dum creduntur.

Ita nec verum esse potest: sacramentis inesse vim efficacem iustificationis: seu esse ea signa efficacis gratiae. Haec enim omnia dicuntur in iacturam fidei: * et ignea

ex ignorantia promissionis diuinae: nisi hoc modo efficaciter dixeris: quod si assit fides indubitata: certissime et efficacissime gratiam conferant. At non hoc modo efficaciam illis tribui: probat quod ea prodesse dicunt omnibus etiam impijs: et incredulis: modo non ponant obicem: quasi ipsa incredulitas: non sit omnium obfuscatissim⁹: et hostilissim⁹: obicem gratiae: adeo et sacramēto praeceptis: et fide op⁹ facere moliti sunt. Nā si dat gratiam mihi sacramētum: quia suscipio: iam vere ex opere meo: non ex fide gratiam obtrineo: nec promissionem in sacramento apprehendo: sed solum signum institutum et praeceptum a deo: ita clare vides: quā nihil sacramenta intellecta sunt sententiaris Theologis: quod nec fidei nec promissionis ullam in sacramentis rationem habuerint: tantum in signo et vsu signi herentes: et ex fide in opus: ex verbo in signum nos rapientes: quare (vt dicit) sacramenta non modo captiuauerunt: sed penitus: quod in eis fuit: aboleuerunt.

Hos ergo aperientes oculum discam⁹: magis rerum quam signi: magis fidem quam opus: seu vsum signi obseruare. Sciētes: vbicumq; est promissio diuina: ibi requiri fidem. Et seq; vtrunq; tam necessariū: vt neutrum sine vtro efficaciter esse possit. Neq; enim credi potest: nisi assit promissio: nec promissio stabilitur: nisi credatur: ambae vero si mutuae sint: faciunt veram et certissimam efficaciam sacramentis. Quare: efficaciam sacramentis: extra promissionē et fidē querere: est frustra nitri: et a inuentionē inuenire. Sic Christus: qui crediderit et baptisatus fuerit: saluus erit: qui non crediderit: condemnabitur. Quomodo: si fidem in sacramento adeo necessariam: vt etiam sine sacramento seruari possit: ideo noluit adiecte: Qui non crediderit et non baptisatus fuerit.

Significat itaq; baptismus duo: mortem et resurrectionē: hoc est: plenam vitam consumatam: et iustificationē. Quod em̄ minister pueri inmergit in aquā: mortē significat: quod autē rursus educit: vitam significat. Ita Paul⁹ Ro. vi. exponit: Consepulti em̄ sum⁹ Christo: per baptismū in mortē: vt quē admodū Christus resurrexit ex mortuis: per gloriā patris: ita et nos in nouitate vitae ambulē. Hanc mortē et resurrectionē appellam⁹ nouam creaturam: regenerationem: et spiritualem natiuitatē: quam non oportet allegorice tantū intelligi: de morte peccati et vita gratiae: sicut multi solent: sed de vera morte et resurrectione. Non em̄ baptism⁹ significatio ficta est: Neq; peccatū moritur: neq; gratia surgit plene: donec corpus peccati: quod gerim⁹ in hac vita: destruat: vt ibidem Apostol⁹ dicit. Nā dicitur: nec in carne sum⁹: delecteria carnis mouēt: amouēt. Quare dū incipim⁹ credere: simul incipim⁹ mori huic mūdo: et viuere deo in futura vita: vt fides vere sit mors et resurrectio: hoc est: spiritualis ille baptism⁹: quo immergimur et emergimus.

Quod ergo baptismō tribuitur ablutio a peccatis: vere quidē tribuit: sed lentior et mollior est significatio: quā vt baptismū exprimat: qui potius mortis et resurrectionis symbolū est. Hæc ratio: in otus: velē baptisados penit⁹ in aquā immergis: sicut sonat vocabulū et signat mysteriū. nō quod necessarium arbitret: sed quod pulchrum foret: et tā perfecta et plena: signam⁹ quoq; plenū et pfectum darificat et instituit est sine dubio a Christo. Peccator enim non tam ablutū quā mori debet: vt totus renouetur in aliam creaturam: et vt morti ac resurrectioni Christi respōdeat: cui per baptismū cōmouetur et corefurgit. Licet enim possit Christus dicere ablutū a mortalitate: dum mortuus est et resurrexit: legimus tamē dixeris: quā si in totū mutātū et reuouatū dixeris: ita arctius est: per baptismū

nos significari omnibus modis: mori et resurgere in aeternam vitam: quam ab-
lui a peccatis.

Hic iterum vides. Baptismi sacramentum etiam quo ad signum non esse
momentaneum aliquod negotium sed perpetuum. Licet enim vsus eius subito
transseat: tamen res ipsa significata durat vsq; ad mortem: immo resurrectionem
in nouissimo die. Quam diu enim viuimus: semper id agimus: quod baptismus
significat: id est: morimur et resurgimus: & bouimur in quam non tantum affectu
et spiritualiter: quo peccatis et vanitatibus mundi renunciamus: sed reuera: vi-
tam hanc corporalem incipimus relinquere: et futuram vitam apprehendere: vt
sit realis (quod dicunt) et corporalis quoq; transitus et hoc mundo ad patrem.

Quare nobis cauendum est ab ijs: qui baptismi vim eo redegerūt tenui-
tatis et paruitatis: vt gratiam in eo dicant quidem infundī: sed postea per pec-
catum effundit: tum alia via: ac iam quasi baptismo penitus irritato: ad coelū
eundem. Nō sic tu arbitrabere: sed intelliges eam esse baptismi significationem:
qua mortis et vitae: idco non posse te siue per poenitentiam: siue per quancū-
q; altam viam redire: nisi ad vī baptismi ac denuo illud facere: quod baptisatus
es vt faceres qd; baptismus tuus significabat. Nūquā sit baptism⁹ irrit⁹: donec
desperās redire ad salutē nolueris: aberrare qdē poteris ad tēpus a signo: sed nō
ideo irritū est signum. Ita semel es baptisatus sacramentaliter: sed sy baptisatus
fuit: semper moriendum: semperq; viuendum. Baptismus totū corp⁹ absor-
bit: et rursus edidit: ita res baptismi: totam vitam tuam cum corpore et anima
absorbere debet: et reddere in nouissimo die: indutam stola claritatis et immor-
talitatis: itaq; nūquam sine baptismi tam signo quam re ipsa sumus: immo senti-
per sumus baptismi magis ac magis: donec signum perfecte impleamus in:
nouissimo die.

Intelligis ergo: quicquid in hac vita gerimus: quod ad mortificationem
carnis et viuificationem spiritus valet: ad baptismum pertinere: et quo bicuitus
a vita absoluti: vt eo citius baptismum nostrum impleamus: et quo atrocio-
ra patimur: eo foelicius baptismo respondeamus: idcoq; Ecclesiam tunc fuisse
foelicissimam: quando martyres mortificabantur omni die: et aestimabantur si-
cut oves occisionis: tunc enim regnabat in Ecclesia virtus baptismi / pleno im-
perio: quara hodie ignoramus etiam: propter multitudinem operum et doctrinarum
humanarum. Quicquid enim viuimus: Baptismus esse debet: et signum seu sa-
cramentum baptismi implere: cum a caeteris omnibus liberati: vni tantum bap-
tismo sumus addicti: id est: morti et resurrectioni.

Hanc gloriam libertatis nostrae: et hanc scientiam baptismi esse hodie
captiuam: cui possumus referre acceptum: quam vni tyrannidi Romani pontifi-
cis: q; vt pastorē pūmum decet / vnus omnium maxime debuit esse predicator:
et assertor: huius libertatis et scientiae: sicut Paulus. li. Corin. liij. dicit. Sic nos
existimet homo: sicut ministros Christi et dispensatores mysteriorum seu sacra-
mentorum: de ipse solum id agit: vt suis decretis et iuribus opprimat: et in pote-
statibus suae tyrannidē capnos illaqueet. Obsecro: quo iure: vt nō dicā quā im-
pie et dānabiliter haec mistria omittat docere. Papa: sup nos cōstituit leges:

* Quis dedit

Quis dedit ei potestatem captiuandae huius nostrae libertatis: per baptismi nobis donatae: Vñ (vt dicit) nobis in tota vita agendum est propositum: vt baptisemur: id est: mortificemur: & vivamus per fides Christi: quã et vñce doctã oportuit: maxime a summo pastore. Et nunc: facta fide: infinitis legibus operi: & ceremoniarũ certica est Ecclesia: ablata vñ? & sciẽtia baptismi: ipe dita fides Christi.

F Dico itaq; neq; Papa: neq; Episcopus: neq; vllus hominum: habet ius vntas syllabae constitucndae super Christianũ hominem: nisi id fiat eiusdem cõsensu. Quicquid aliter fit: tyrãnico spiritu fit: ideo orationes: et curia: donationes: et quaecunq; tandem Papa in vñuersis suis decretis: tam multis quam iniquis statuit et erigit: Proius nullo iure erigit et statuit: peccatq; in libertatem Ecclesiae: toties quoties aliquid horũ attentauerit. Hinc factũ est: vt Ecclesiastice hodierni strenui quidem sint tutores libertatis Ecclesiasticae: id est: lapidũ: lignorum: agrorũ: et censuum (sic enim hodie Ecclesiastica sunt idem quod spiritus) sed eisdem fictis verbis: veram Ecclesiae libertatem non modo captiuẽ sed possident penitus: etiam plus quam Turca: contra Apostolũ qui dicit: Nolite fieri serui hominum. Hæc enim vere est hominum seruos fieri: statuti: & tyrannicis eorum legibus subiecti.

F Adiuuant hæc impiam: perditam tyrannidem discipuli Papae: huc torrentes: & depriuates illud Christi: Qui vos audit: me audit. Magnis enim buccis hoc inslant verbum pro suis traditionibus: cum Christi hoc dixerit: Apostolis euntibus prædicare Euangelium: & ad Euangelium tantum referri debeat: nisi omisso Euangelio: suis tantũ fabulis id aptãt. Dicit enim Johã: Quos meae vocem meam audiunt: alienorum autem vocem non audiunt: ideo et relictum est Euangelium: vt vocem Christi sonarent Pontifices: at ipsi suas voces sonãt: audiri deniq; volunt. Apostolus quoq; dicit se missum esse nõ baptizare sed Euangelizare: itaq; nemo est obnoxius pontificis traditionib;: nec oportet eum audiri: nisi dũ Euangelium et Christum docet: nec aliud ipse docere debet quam fidem liberrimam: cum autem Christus dicat: Qui vos audit: me audit: Cur non Papa quoq; audiat alios: non enim soli p̄ erro dicit: qui te audit. Deniq; vbi est vera fides: ibi: & verbum fidei esse necessarium est. Cur ergo Papa infidelis nõ audit: quandoq; seruum suum fidelem habentem verbum fidei: Laecitas Laecitas in Pontificibus regnat.

F Illi vero multo impudentiores: ex illo Matth. xvi. Papae ai rogãt potestatem legum condendarum: Quodcunq; ligaueris &c. cum ibi Christus de peccatis ligandis et remittendis agat: non de Ecclesia tota captiuanda et legib; opprimenda: ita ordinata agit ista tyrannidis fictis suis verbis: totis per vim ac depriuationis verbis dicit: Hoc sane confiteor: Esse tyrannidem istam maledictam ferendam Christianis: sicut quãlib; aliã violẽtiã huius mũdi: tructa illud Christi: Qui te percussit in maxillam dexteram: picbe ei et alteram: sed hoc quaeror: quod impij pontifices se id iure posse: et facere iactant: et rei Christianae se se consulere: hac Babylone sua praesumunt: hanc ipsam opinionem omnibus persuadentes. Si enim cõscientia impleratis: & tyrannidis ea facerent: aut nos pateremur vim eorum: inter ea secum numeraremus: quae ad mortificandam vitam hanc et implendum baptismum valent: integra nobis relicta conscientia gloriã de iniuria illata. Et nunc volunt sic conscientiam libertatis nostrae illaqueant: vt creda:

* mus be:

mus bene a se gerit: quae gerunt: nec licere ea repichendi: aut inique gesta: que-
rulariet cum sint lupi: videri voluit pastores: cum sint Antichristi: voluit hono-
rari pro Chusto pro hac duntaxat clamo libertate: & conscientia: clamoq; fidei.

Christians nihil illo iure posse imponi legum: siue ab hominibus siue ab
angelis: nisi quãtũ volunt: liberi enim sumus ab omnibus. Quod si quae impo-
nuntur: se ferenda sunt: vt libertatis conscientia salua sit: quae sciat & certo affir-
met: iniuriã sibi fieri: quam cũ gloria serata: cauere ne iustitiam tyrannum: vt ne
murmuret contra tyrannidẽ. Quis enim est (ait Petrus) qui vobis noceat: si bo-
num emulan fueritis: omnia cooperantur electis in bonũ. At tamen quia hanc
baptismi gloriã et libertatis Chustiane foelicitatem: pauci non erunt: nec prae
tyrannide Papae nosse possunt: ipse me hic expedit: conscientiam meam redi-
mo: compellens Papam et omnes papistas: Quod nisi sua iura: et traditione esu-
stulerint: et ecclesijs Chusti libertatem suam restituerint: eamq; doceret fecerint:
reos esse eos omnũ animarum: quae hac misera captiuitate percutit. Esq; pa-
patũ aliud reuera nihil: quam regnũ Babylonis et veri Antichristi. Quis enim
est homo peccati et filius perditionis: quam is: qui suis doctrinis ac statutis: pec-
cata & perditionem animarum auget in Ecclesia: sedens tamen in Ecclesia sicut
deus: At hoc totum abũde impleuit tyrannis papalis: iã a multis saeculis: quae
fidem extinxit: sacramenta obscurauit: Euangelij oppressit: suas autem non mo-
do impias et sacrilegae: verum etiam barbaras et indoctissimas leges impera-
uit: et sine fine multiplicauit.

Uide ergo miseriam captiuitatis nostrae. Quomodo sedeat sola ciuitas
plena populo: et facta sit vidua domina gẽtium: princeps prouintiarum sub tri-
buto. Non est qui consolatur eam: etiam amici eius spreuerunt eam. Tot or-
dines: tot ritus: tot sectae: tot professiones: tot studia: tot opera sunt: quib; hodie
Chustiam occupantur: vt obliuiscantur baptismi sui: et nemo prae harum locu-
starum erucarum: b: uchorũ multitudinem meminisse possit: esse baptisati: aut
quid in baptismo consecutus sit. Deccebat enim nos esse: sicut paruuli baptisati:
qui nullis studijs: nullisq; operibus occupati. in omnia sunt liberi: soli gloriã ba-
ptismi suscipere et salui. Sumus enim et ipsi quuli: in Chusto assidue baptisati.

Opponetur forsitan ijs. quae dicta sunt: baptismus paruulorum: qui pro-
missionem dei non capiãt: nec fidem baptismi habere possunt: ideoq; aut nõ re-
quiri fides: aut paruulos frustra baptisari. Hic dico: quod omnes dicũt: fide alie-
na paruulis succurrat illorum: qui offerunt eos. Sicut enim verbum dei: potes e-
na paruulis sonare: etiam impij cor immutare: quod non min; est surdum et incapax: quã
villus paruulus: ita per orationem Ecclesie offerentis et credẽtis: cui omnia pos-
sibilia sunt: et paruulus fide infusa: mutatur/ mundatur/ et renouatur. Nec dubi-
tarem: etiam adultum impiũ. eadem Ecclesia orante et offerẽte: posse in quouis
sacramento mutari: sicut de paralytico Euangelico legimus: aliena fide sanato.
Atq; hac ratione libens admitterem: sacramenta nouae legis esse efficacia ad dã-
dam gratiam: non modo non ponentibus: sed etiam obstinatissime ponentibus
obicem: Quid enim fides Ecclesiae: et oratio fidei non tolleret: cum Paulũ Apo-
stolum Stephanus hac vi conuertisse credatur: At tunc sacramenta non sua: sed
fidel virtute faciunt quod faciunt: sine qua nihil proficiunt: vt dixi.

E I * Queritur

Quaeritur etiā adhucan paruulus nondū natus: possit: porrecta ex vtero manu vel pede: baptisari. Hic nihil temere iudico: mecumq; ignorantiam confiteor: Nec scio: an id satis sit: quod pro fundamēto habent: Esse videlicet animā in qualibet parte corporis totā. Non enim anima: sed corp⁹ baptisatur aqua externe. Sed nec hoc iudico: quod dicunt renasci cum non possent: qui natus nondū sit: et si vehemētē vigeat: ideo magisterio spirit⁹ haec relinquo: interim sinēs quēq; suo sensu abundare.

Anum hic addo: quod vtiā cunctis quēā psuadere: id est: vt vota pro: suis omnia tollerentur aut vitarentur: siue sint religionum: siue peregrinationū: siue quorūcunq; operum: manere musq; in libertate religiosissima ⁊ operosissima: baptisati. Dicit non potest: quātū detrahat baptisatio: et obscurēt scientiam libertatis Christianae: opinio illa vtorum: plus nimio celebris: vt interim taceā: infanda etiā: eaq; infāta pericula animarum: quae vouendi ista libido: incon: sultaq; temeritas quotidie auget. **Q** Impiiss. pōtiffices ⁊ infelicitissimi pastores: qui secure steritis: et in vestris cupiditatibus lasciuitis: et nihil compatiuntur su: per ista contritione Ioseph pessima et periculosissima.

Soportur hic generali edicto: vel tollere vota: illa praesertim perpetua: et ad bap: ptisati vota cunctos reuocare: vel diligētē mōnere: ne quis temere voueret: nul: lum inuitare: immo difficiles tardosq; esse: ad vota permittenda: Abunde enī vo: uimus in baptisato: et plus quam possimus implere: sat negocij habuiri: si huc vni intēderimus. Et nunc mare ⁊ aridam circumimus: vt multos profelytas facia: mus: mūdum sacerdotibus: monachis: monialib⁹ implemus: et hos omnes per: petuis votis incarcerationibus. Hic inuentas: qui disputēt et statuā: opus intra vo: tum esse prestancius opere extra et citra votum: et nescio quātis premij in coe: lo alijs praefereendum: Pharisei caeci et impij: qui ex operū magnitudine ⁊ mul: titudine aliaue qualitate merentur iustitiā et sanctitatē: quae ex sola fide apud deū mensuratur: apud quē nulla est differētia operū: nisi quāta ē fidei differētia.

Faciunt hac bucca sua homines impij: suis inuentionibus opinionem et opera hominum insant: ad alliciendum stolidum vulgus: quod specie operum fere ducitur: in magnam iacturam fidei: obliuionem baptisati: iniuriam libertatē Christianae. cum enim votum sit lex quaedam et exactio: necessario: multiplica: tis votis: leges et opera multiplicantur: quibus multiplicatis: fides extinguitur: et baptisati libertas captiuatur. Hic blandicis impijs non contenti: addū: alijs Ingressum religionis esse velut nouum baptisati: quod deinceps licet rotes re: nouari: quoties ab integro propositū religionis renouatur: ita votarij isti: sibi so: lis iustitiā: salutē: gloriā tribuerūt. Baptisatis pro suis nihil reliquerunt: quo possint eis conferri. Jam Ro. Pontifex superstitionū omnium fons et autor: ma: gnificis bullis et indultis: has vsuendi rationes confirmat: approbat: ornat: Ba: ptisimū vtro nemo vel memoria dignatur. Atq; ijs pōpis speciosis (vt dicit) sequa: cem populū Christianū quascunq; volent symplegadas pellunt: vt ingrati suo baptisati: praesumant meliora suis operibus prestare: quam alij sua fide.

Quare: et deus rursus cum peruersis peruersus: vlturus ingratiudincm et superbiam votariorum facit: vt vota sua non seruent: aut cum ingētī labore ser: uent: maneatq; in eis immerisi: nunquā fidei ⁊ baptisati gratiam cognoscentes: et cum non sit creditus cum deo spiritus eorum: perseverent in hypocrisi sua im:

* perpetuum:

perpetuis: et tandem ludibrio sint toti mundo: semper iustitiam sectado: et ad iustitiam nunquam perventuro: ut impleat illud Isaic. ii. Et terra repleta e' idolis.

Ego sane non prohibuerim nec repugnauerim: si quis privatim arbitrio suo quippiam velit vouere: ne vota penitus contemniam aut damnem: sed publicum vitae genus hinc statui et confirmari: omnino dissuaserim. Sufficit cuiusque uouendi privata licentia periculo suo: publicam vero commendari rationem: uouendi uotis uouendis: arbitrio perniciosum esse Ecclesiae et animabus simplicibus. Primum: quod non parum Christianae vite repugnet: in hoc: quod uotum est lex quaedam criminosa et humana traditio seu praesumptio: Si qua Ecclesia per baptismum liberata est. Christiani enim nulli legi addictus est: nisi diuinae. Deinde: quod non habeat exemplum in scripturis: praecipue castitatis: obedienciae: paupertatis perpetuae uotum. Quod autem e scripturis exemplum non habet: periculosum est: nulli proflus suadendum: multo minus pro uulgari et publico uouendi genere statuendum: et si cui libet audere suo periculo: quod uoluerit: sit permittendum. Opera enim quaedam spiritus in paucis operatur: quae in exemplum aut uiuendi modum nequaquam sunt uocanda.

Sed et uehementer metuo: ne uotuae istae uiuendi rationes religiosorum: sint de numero eorum: de quibus Apostolus praedixit: Et sic docentes in hypocrisis mendacium: prohibentes nubere et abstinere a cibis: quos deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione. Nec mihi quisquam obiecerit sanctum Bern. Franciscum: Dominicum: et similes: religionum uel auctores: uel auctores. Terribilis et mirabilis est deus in consiliis suis super filios hominum: potuit Daniel: Ananiam: Sazariam: Misacum in Babyloniae regni: id est: in media impietate: ad ministracione seruare sanctos: cur non potuisset et hos in periculoso vitae genere sanctificare: aut singulari opere spiritus gubernare: quod tam en exemplum alijs fieri nollit. Et certum est: nullum illorum: per uota sua et religionem fuisse saluatum: sed per fidem solum: in qua omnes saluantur: contra quam maxime omnium pugnant speciose ille seruitutes uotorum.

Sed abui der hic sensu quisque suo: Ego quod cepti prosequar: cum pro libertate Ecclesiae et gloria baptismi nunc loquar: in medium consulere debeo: quod spiritu magistro intellexero. Quare consulo: Primum magnatibus Ecclesiarum: ut omnia ista uota seu uitas uotatorum tollant: uel non probent et extollant: Aut si hoc non fecerint: suadeo omnibus: qui uolunt securus salui fieri: ut sibi ab omnibus uotis praesertim magnis et perpetuis reuerent: maxime adolefcentes et iuuenes: Hoc consulo primum: adeo: quod hoc uitaee genus (ut dixi) nullum habet in scripturis testimonium et exemplum: sed solum hominum pontificum bulis: et uere bulis est inflatum. Deinde: quod proclue sit in hypocrisis: propter suam specie et singularitatem: unde nascitur superbia et contemptus communis Christianae uitaee: Atque si nulla alia esset causa eadem uota tollendi: haec una satis haberet ponderis: Quod per ipsa: fidei et baptismi detrahatur: et opera magnificatur: quae sine pernicie magnificari non possunt: Nam: inter multa milia uix e' vnus: qui non magis opera in religionibus suspiciat quam fide. Quare: ego nulli suadeto: imo oibus dissuadeto: ingressu cuiuscumque religionis aut sacerdotij: nisi sit ea scia praecursum: ut intelligat: opera quantumlibet sacra et ardua religiosorum et sacerdotum:

in oculis dei: profus nihil distare ab operibus iustici in agro laborantis: aut mulieris in domo sua curantis: sed sola fide omnia apud eum mensurari: sicut habetur: *re. v. dicit: Domine oculi tui respiciunt fidem. Ecclesi. xxij. In omni opere tuo crede ex fide animae tuae: haec enim est conseruatio mandatorum dei: immo frequentius contingere: vt gratius sit ancillae aut serui domesticum et vile opus: quam omnia ieiunia et opera religiosi et sacerdotis: ob fidei defectum. Cum ergo probabile sit: vota hodie non nisi ad operum valere lactantiam et praesumptionem: metuendum est: nusquam minus de fide et ecclesia esse: quam in sacerdotibus: monachis: et episcopis: et eos ipsos esse reuera gentiles seu hypocritas: qui se Ecclesiam: aut cor Ecclesiae: item spirituales et rectores Ecclesiae arbitrantur: cum sint nihil minus. Et hunc esse vere populum transmirationis / in quibus captiua sunt omnia: quae nobis in baptismo libera donata sunt / relicto populo terrae: paupere et modico (quod velut coniugatis contingit: viles in oculis illo apparerent.*

E *Ex his duos insignes errores Ro: pontificis cognoscimus. Prior quod dispensat in votis: facitque id / quasi solus praee omnibus Christianis habeat auctoritatem: tanta est hominum impiorum temeritas et audacia: Si enim votum dispensari potest: quilibet frater cum proximo et ipse seculi dispensare potest: si dispensare proximus non potest: nullo iure Papa potest. Unde enim habet hanc auctoritatem: Ex clauibus: At haec omnibus communes sunt: et super peccata duntaxat valent Matt. xvij: Cum autem et ipsi fateantur: vota esse iuris diuini quid miseris fallit et perdit animas dispensans in iure diuino: quod est indispenabile: Blattera: itaque dicit. de vot. et voti redē. se posse mutare vota: sicut olim in lege primogenitum asini mutabatur oue: quasi idem sit primogenitum asini et vorum: quod tam constantiter vbiq; erigit reddi: aut si dominus in lege sua: ouem pro asino statuat mutari: non etiam homo Papa in lege non sua: sed eiusdem dei: eandem habeat potestestatem. Non Papa hanc decretalem fecit: sed asinus per Papa mutatus sic insigniter et delirus et impius est.*

E *Posterior: quod rursus decernit: matrimonium dirimere: si alter altero etiam inuito: monasterium ingreditur: nondum consummato matrimonio Obsecro: Quis satan haec inspirat Papae potenta: deus praecipit homini seruari fidem: et veritatem inuicem custodire. deinde: de suo quaeque facere bonum. odit enim rapinam in holocaustum: vt per Isaiam dicit. At coniunx alteri alteri per pactum: si debet. nec suus est: quam nullo iure potest dissolueri: quae quid de se facit de rapina facit: altero inuito. Aut quare non etiam hac regula: qui acre alieno premittitur: religionem intrat et suscipitur: vt a debitis liberetur: vt fide licet negare: Laeci: caeci: Quid est malus: fides a deo praeepta: an votum per hominem excogitatum et electum: Tu es pastor animarum: Papa: et vos estis doctores sacrae Theologiae qui haec doceret: Quae enim causa sic doceret: Nempe: quod votum meliore opere quam coniugium onastis: sed non fidem: quae sola magnificat omnia: sed opera magnificentis: quae nihil sunt coram deo: aut oia aequalia: quantum ad meritum attinet.*

E *Ego itaque non dubito in votis: si recta sunt: neque homines neque angelos posse dispensare. Sed hic non solum plane iniqui persuasus: an ea sub voto cadant oia: * quae hoc:*

quae hodie videntur. Quale est illud mire ridiculum et stultū: quod patētea vo-
uent prolem vel nondum natam vel infantem: ad religionem seu perpetuam ca-
stitatem: immo hoc sub nullo voto cadere certum esse: et videtur esse: quaedam
irrisio dei: dum ea videntur: quae nullo modo in sua sunt potestate. Ad religioſos
venio: quorum tria vota: quo magis conſidero: eo minus intelligo: mirorq; vnde
inoleuerit ista vororum exactio: iam hoc multo minus intelligo: quo etatis aūo
voveri possint: vt legitima sint et valeāt. In hoc placet: euenisse omnes: ante an-
nos pubertatis: nihil valere vota eorum: licet magnam partem puerorum hic fal-
lant: signaram tam suae aetatis: quam rei quam voverit: non enim obseruant in
ſuſcipiendis annos pubertatis: tum proſeſos dira conſcientia: quasi conſenſu
poſtea ſecuto captiuos tenent et deuorant: quasi votum quod irritum fuit: tan-
dem ratum fiat ſuccedentibus annis.

Et mihi ſtultum videtur: ab alijs praestitum terminum: legitimi voti alte-
ritus: qui ſibi ipſis non poſſunt praestituere. Nec video: cur valeat votum decimo
octauo anno factum: et nō decimo aut duodecimo. Nec ſatiſſacit: quod decimo oc-
tauo ſentit homo: carnem suam: Quid ſi vir viceſimo aut triceſimo ſenciat aut
fortius triceſimo quam viceſimo ſenciat: Aut cur non diffinitur aequae terminus:
pauperati et obediētiaē? Sed quod tempus dabis: quo ſe auarum et ſuper-
bum ſenciat: cum etiam ſpiritaliſſimi hoſ affectus vir deprehēdāt: Ergo nunquā
erit vllum votū certū et legitimum: niſi donec ſpirituales facti fuerim? et votis iā
non egerim? Aides itaq; res iſtas incertas et periculoſiſſimas eſſe: vnde ſalū-
tare cōſilium foret: has ſublimes viuendi rationes votiſ liberis: ſoli ſpiritu re-
linquere: ſicut olim fuerūt: et nequaquā in ſen? quoddā perpetuae vitae mutā-
das eſſe. Ac rē / haec interim de Baptiſmo et libertate eſt ſatis: Suo forte veni-
ent tpe vota latius tractanda: vt ſunt reuera tractata vehēmenter neceſſaria.

De Sacramento poenitentiae

¶ **¶** **¶** **¶** loco de poenitentiae ſacramento dicendum: in qua
re: editis iā tractatulis et diſputationibus: ſatis multos offendit: quid in ea ſe-
torem abunde expoſuit. Nūc breuiter repetēda: pro tyrannide reuelanda: quae
non parcius hic graſſatur: quam in ſacramento panis. In his enim duobus ſa-
cramentis (quia lucrum et quaestus locum habēt) incredibili negotio inſanuit
auaritia paſſorum in oues Chriſti: quanquā vt iam de votis vidimus: et baptiſ-
mus: vt auaritiaē ſeruiretur / miſere occubuit in adultis.

Primum huius ſacramenti et capitale malum eſt: quod ſacramentū ipſū
in totum aboleuerunt: ne veſtigio quidem eius relicto: Nam cum et ipſum: ſicut
et alia duo: conſtet: verbo promiſſionis diuinae et fide noſtra: vt unq; ſubuertē-
runt. Nam verbum promiſſionis: vbi Chriſtus dicit Matt. xvi. Quodcumq; liga-
ueris rē. Et xvij. Quodcumq; ligaueritis rē. Et Johan. vlt. Quorum remiſeritis
peccata remittuntur eis. etc. quibus prouocatur fides poenitentium: pro remi-
ſſione peccatorum impetranda: ſuae tyrannidi aptauerunt. Anuerſis enim ſuis
libris: ſtudijs: ſermonibus: non hoc egerunt: vt docerent: quid Chriſtianiſ in his
verbis promiſſum eſſet: quid credere deberent: et quantum conſolationis habe-
rent: ſed quam late longe: profunde ipſi potentia et violentia tyranniſarent: do-
nec quidam et angelis in coelo ceperunt mandare: et tacent incredibili et furens

* tiſſ. imp

tis: impietate: se coelestis et terrent imperij fura in his accepisse: atq; in coelis etiam ligandi potestatem habere: ita profus: nihil de fide salutari populi: sed de potestate tyrannica Pontificum omnia blatterant: cum Christus nihil de potestate: sed de fide omnia agat.

Non enim imperia: non potestates: non dominationes: sed ministeria fit Ecclesia sua constituit: sicut ex Apostolo didicim⁹: dicente: Sic nos existimet homo ut ministros Christi et dispensatores mysteriorum dei. Quare sicut ibi cum dicit: Quicumq; crediderit et baptisatus fuerit: saluus erit: fide puocavit baptisandum: ut hoc promissionis verbo homo certus sit: si baptisaretur credens: saluam sese consecuturum: ubi nihil profus potestatis tributum: sed ministerium dūtarat baptisatū institutū sit: Ita hic cū dicit: Quodcūq; ligaueris &c. fide puocat poenitentiam: ut hoc promissionis verbo certus sit: si solueretur credens: vere solutum se esse in coelo: ubi plane nihil potestatis: sed ministeriū tangitur absolute: ut ex promissione baptismali: non etiam sibi tyrānidem arrogarit: aut si hinc nō arrogari: cur in poenitentiali promissione id praesumpserint: cum utrobiz sit par ministerium: similis promissio: eadem sacramenti ratio: ut non possis negare: si Baptismus non solum Petro debetur: etiam clauis impia tyrānide soli papae arrogari.

Ita cum dicit: Accipite hoc est corpus meum: quod pro vobis tradetur: hic est calix in sanguine meo &c. fidem puocat manducantium: ut his verbis per fidem firmata conscientia: certi sint: sese remissionem peccatorum accipere: si māducauerint: Nec hic aliquid potestatis sonat: sed solum ministerium: Sed baptismi promissio utcumq; vel infantibus per manus: panis et calicis promissio extincta: in auaritia et seruitute migravit: et ex fide opus: et testamēto sacrificium natum est: poenitētiaē promissio abiit in tyrānidem violentissimam: imperium plus quam temporale statuendum.

Non hoc contenta Babilonia nostra: fidem quoq; adeo extinxit: ut impudētī fronte eā negaret: necessariam esse in sacramento isto: immo Antichristica impietate desiniret haeresim esse: si fidem necessariā quis esse assereret. Quid amplius potuit tyrānis illa facere: et non fecit? Erc super flumina Babilonis sedemus et flemus dum recordamur tui Sion: In salicib⁹ in medio eius: suspēdimus organa nostra. Male dicat domin⁹ steriles istas salices fluminū istorum: Amen. Obliteratis itaq; ac subuersis promissione et fide: videamus quid substituerint in locum earum: Tres partes dederunt poenitētiaē: Contritionem confessionem: satisfactionem: sed sic: ut in singulis: si quid boni messet tollerent: et in eisdem quoq; suam libidinem et tyrānidem constituerent.

DE TRIPARTITA CONTRITIONE sic docuerūt: ut eam fide promissionis priorem facerent: et longe viliorem: ut quae non esset fidei opus: sed meruum: immo non memoriatur eā. Sic enim operibus inhaeserunt et creptis scripturarum: in quibus leguntur multi veniam consecuti: propter cordis contritionē et humilitatem: sed non aduerunt fidem: quae contritionē et dolorem cordis operata est: sicut de Humilitis Bonae. h. scribitur: Et crediderūt vtri Humilitae in domino et predicauerunt ieiunium &c. His audatores et peiores finxerunt: quādam attritionem: quae virtute clauium (quae in ignorantia fieret contritio: eam do-

naht impijs & incredulis: vt sic vniuersa contritio aboleretur. **S**iram dei infusibililem: haec in Ecclesia Christi doceri: Sic securi et fides opere eius aboli tot in doctrinis et opinioibus hominum incedimus immo perimus. Magna res est cor contritum: nec nisi ardentis in promissionem et comminationem diuinam fidei: quae veritatem dei immobilem intuita: tremefacta: cerneret et sic cõterit conscientiam: rursus: exaltat et solatur seruatq; contritionem: vt veritas comminationis sit causa contritionis: veritas promissionis sit solacij: si credatur: & hac fide: homo mereatur peccatorum remissionem. Proinde fides ante omnia docenda et prouocanda est: fide autem obtenta: contritio et consolatio inuitabili sequela sua sponte venient.

Quare: et si non nihil docent: qui et peccatorum suorum (vt vocant) collectu et prospectu: contritionem parandam docent: periculose tamẽ et peruerse docent: dum non ante principia et causas docent contritionis. nempe: diuinæ comminationis et promissionis veritatem immobilem ad fidem prouocandam: vt intelligant: multo maiori negotio sibi veritatem diuinam esse spectandam: vnde humiliantur et exaltentur: quam peccatorum suorum turbam: quae si citra veritatem dei spectentur: potius exfricabunt et augebunt peccati desiderium: quam contritionem parent. **L**uceo hic insuperabile caehos laboris: quod nobis imposuerunt / scilicet ut omnium peccatorum formemus cõtritionem: cum hoc sit impossibile vt minorem partem peccatorum scire possimus: deniq; et bona opera: inueniantur esse peccata: iuxta illud psal. celi. Non intres in iudicium cum seruo tuo: quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Satis enim est: si ea doleamus peccata: quae praesente conscientia mordent: et facili prospectu membrae cognoscuntur. Nam: qui sic affectus est: absq; dubio paratus est de omnibus dolere et timere: dolebitq; ac timebit: vbi in futurum reuelata fuerint.

Luceo ergo in contritionem tuã confidas: aut dolori tuo tribuas remissionem peccatorum. **N**õ respicit te propter haec deus: sed propter fidem: qua minis et promissis eius credidisti: quae operata est dolorem eiusmodi: ac per hoc: non diligentiae peccatorum collectoris: sed veritati dei et fidei nostrae debetur: quicquid boni in poenitentia fuerit. **L**actera omnia sunt opera & fructus: quae sua sponte sequuntur: et bonum hominem non faciunt: sed a bono iam per fidem veritate dei facti fiunt: Sic fumus ascendit in ira eius: quia iratus montes cõrurbar et succendit: vt psal. xvij. dicitur: pilor est terror: comminationis qui succendit impios: hanc fides acceptans fumat contritionis nebulam.

Contritio tamen minus tyrannidi et quæstui: sed in totum impietati et doctrinis pestilentibus patuit. **C**onfessio vero et satisfactio: egregie officinae factae sunt luci et potentiae. **D**e confessione prius: Non est dubium: confessionem peccatorum esse necessariam et diuinitus mandatam. **M**at. iij. **B**aptisabantur a **J**ohanne in **J**ordane confitentes peccata sua. **I**ohann. i. **S**i confessi fuerimus peccata nostra: fidelis est et iustus: qui remittat nobis peccata nostra: **S**i dixerimus quia non peccauimus: mendacem eũ facimus: et verbum eius in nobis nõ est: **S**i enim sanctis nõ licet negare peccatũ suum: quãto min⁹ publicis aut maioribus peccatis obnoxiosioribus cõfiteri? **S**ed oim efficacissime. **M**at. xvij. **I**nstituimus cõfessio pbat: vbi **C**ristus docet fratrem peccantem: corripiedum: prouocandum: et accusandam

accusandum: et si non audierit: excommunicandum. Tunc enim audiet: quando agnoscat et confitebitur peccatum suum: correptioni caedens.

Occulta autem confessio: quae modo celebratur: et si probari ex scriptura non possit: miro modo tamen placet: et utilis imo necessaria est: nec vellem eam non esse: immo gaudeo eam esse in Ecclesia Christi: cum sit ipsa afflictis conscientijs vnicum remedium. Siquidem: detecta fratri nostro conscientia: et malo quod latebat: famulariter reuelato: verbum solacij recipimus ex ore fratris a deo prolatum: quod fide suscipientes: pacatos nos facimus in misericordia dei per fratrem nobis loquentis. Hoc solum detestor. Esse eam confessionem: in tyrannide et exactionem pontificum redactam. Nam et occulta sibi reseruant: deinde nominatis a se confessionibus reuelari mandant (ad verandas scilicet hominum conscientias: solum pontificantes: officijs veris pontificum prosumus) (quae sunt Euangelizare: et pauperes curare) contemptis. Dum ea potissimum reseruant sibi: impli tyranni: quae minoris sunt momenti: magna vero passim relinquunt vulgo sacerdotum. Quas sunt: ridicula illa et conficta: in Vlla coenae domini: immo: quo sit manifestior peruersitatis impietas: ea quae contra cultum dei: fidem et prima praecepta sunt: non modo non reseruant: sed et docent: et probant: quae sunt: discursus illi peregrinationum: cultus peruersi sanctorum: mendaces: legendarum sanctorum: varia fidentia et exercitia operum et ceremonialium: quibus omnibus fides dei exringuitur et Idolatria fouetur: sicut est dies haec: vt pontifices hodie alios non habeamus: quam quales olim Hieroboam in Dan et Bersabee constituit: vitulorum aureorum ministros: vt qui legem dei: fides et quicquid ad pacendas oves Christi periret: igno:antes: sua tantum inuenta: populis in timore et potestate: inculcant.

Ego (cui violenter istam reseruatorum ferendam esse suadeo: sicut et vntuerlas omnium tyrannides ferre iubet Christus: et his exactoribus parendum esse docet): rariius reseruandi eos habere: nego nec credo: quod nec vno apte aut tota possunt probare: ego autem contrarium probor: primum: Si Christus dicit: Matth. xvij. de publicis peccatis dicit: nos esse lucratos animas fratris: si correptus nos audierit: nec prodendum Ecclesiae: nisi audire noluerit: et ita inter fratres peccatum emendari potest: quanto magis: de occultis verum erit: ipsius toluti fratri frater sponte confessus fuerit: vt non sit necesse: Ecclesiae: id est: praclato aut sacerdoti: vt ipsi garrunt: interpretantes: id ipsum prodere: in quam sententiam et aliam habemus Christi autoritatem dicentis ibidem: Quodcumque ligaueritis super terram: ligatum erit et in coelis: et quodcumque solueritis super terram: solutum erit et in coelis: Hoc enim omnibus et singulis Christianis dictum est: vbi et iterum in idem dicit. Rursum dico vobis: Si duo ex vobis consenserint super terram de omni re: quancumque petierint: fiet illis a patre meo: qui est in coelis. At frater fratri occulta sua pandens et ventam petens: certe cum fratre super terram consentit: in veritate: quae Christus est. De quo adhuc clari ibidem praedicta confirmans: dicit. Amen enim dico vobis: vbi fuerint duo aut tres in nomine meo congregati: in medio eorum sum ego.

Proinde: ego non dubito eum esse a peccatis suis occultis absolutum: quisquis siue sponte confessus: siue correptus: veniam petierit et emenda:

* uerit:

heretici: coram quousque priuatim fratre, quicquid contra haec insanferit pontificum
 violentia: quando Christus et manifesta dedit absoluerit: culliber suo fidei. Ad
 de et ratiunculā: Si occultorū valeret reseruatō: vlla: vt nisi eis remissio: nō esset
 salus: maxime illa impediret salutem: quae supra memorauit: ipsa etiā bona ope-
 ra et idolatriae: quas a pontificibus docemur hodie: quod si haec nō impediunt
 grauissima: quanto minus et illa stultissime reseruantur leuitiora: Verū: ignorātia
 et caecitas pastōrū operātur haec pōnēta in Ecclesia. Quare: ego p̄inctos istos
 Babilonis et Episcopos Bethauen monerem: sibi temperent a reseruādis ca-
 sibus quibuscuq;. Deinde: de occultis audiendae confessionis facultatem per-
 mittant liberrimam omnibus fratribus et fororibus: vt peccator cui voluerit: suis
 peccatum reuelēt: veniam et solatiū d est: verbum Christi ex ore proximi petitur.
 Nihil em̄ agunt his suis temeritatib⁹: quam vt conscientias infirmorum si-
 ne causā illaqueent: suam tyrannidem impiam stabiliāt: et e peccatis ac perditio-
 ne fratrum auaritiā suam pascant. sic enim sanguine animarū contaminant ma-
 nus suas: et filij deuorantur a parentibus: et Ephraim deuorant Iudam: et Sy-
 ria Israhelē toto ore vt Ilatas dicit.

His malis adiecerūt: circumstantias: item matres filias: forores: affines:
 ramos: fructus peccatorū: excogitata scilicet per acutissimos et ociosissimos ho-
 mines: etiam in peccatis arbore quadam consanguinitatis et affinitatis: tā foe-
 cunda est impietas et inscitia. Abijt em̄ ista cogitatio: cuiuscumq; nebulositas fue-
 rit: in publicam legē sit et multa alia. Sic enim super Ecclesiam Christi vigilāt
 pastores: vt quicquid vel somnauerit superstitionis aut operi noui: deuorari si-
 li stultissimi: mor proditum: ornent etiam indulgentias: et muniant bullis: tantū
 abest: vt imbeāt et populo dei: synccram fidem et libertatem custodiāt. Quid
 enim libertati et tyrannidi Babiloniae: At ego: quicquid est circumstantiarum
 consuluerim: penitus contempere. Apud Christianos vna est circumstātia: quae
 est: peccasse fratrem. Nulla enim persona fraternitati Christianae comparanda
 est: nec aliquid aliud facit obseruatio locorum: temporum: dierū: personarū: et si-
 qua alia est inflatura superstitiosa: quam vt magnificet ea: quae nihil sunt: in in-
 turiam eorū: quae omnia sunt: quasi quid grauius aut maius esse possit fraterni-
 tatis Christianae gloria: ita affigunt nos locis et diebus et personis: vt vilescat fra-
 terni nominis opinio: et p̄ libertate captiuitatē seruamus: nos quib⁹ oēs dies:
 loci: personae: et quicquid externum est: aequalia sunt.

Satisfactionem: quam indigne tractarint: abunde dixi in causis indul-
 gentiarū: qua egregie sunt abusi: ad perdendos Christianos in corpore et anima.
 Primum eam sic docuerūt: vt populus veram satisfactionem non intelligeret vni-
 quam: quae est in nouatione vitae. Deinde: sic instār: et necessarium faciunt: vt fides
 in Christum non relinquat locum: miserrime ex carnificatis eo scrupulo cōsciē-
 tiae: alio currente ad Romam: alio huc: alio illuc: illo in Carthusiam: illo in alium
 locum: alio virgis se flagellante: alio corpus suum vigilis et ieiunijs occidente:
 omnibus vno furore dicētib⁹: Ecce hic et hic est Christus: et regnum dei: quod
 intra nos est: cum obseruatione venturum putantibus. Quae mōstra tibi debe-
 mus Ro. sedes: et tuis homicidis legibus et ritibus: quibus mundum totū eo
 perdidisti: vt ardeantur sese posse deo: per opera pro peccatis satisfacere: cui sola
 fide cordis contriti satis fit: quam tu his tumultibus non solum taceri facis: sed

opprimis etiam tantum ut habeat sanguifuga tua insatiabilis: quibus dicat: *fer: affer: et peccata vendat.*

Proceserunt ut his quidā ad eas desperationis machinas: animab⁹ paranda: ut statuerent: omnia peccata venio esse repetenda cōfiteuti: pro quibus iniuncta satisfactio esset neglecta: Et quid non auderēt: qui in hoc nati fuerunt ut nihil nō decies captiuaret: Doiro: quanta quae so pars ea est imbuta opinio: ne se esse in statu salutis: et pro peccatis satisfacere: si picculas a sacerdote imponitas vocetentis murmurauerit: etiam si interim ne cogitet quidē vitae rationem emendare. Uno cū momento contritionis et confessionis mutatam esse vitā credunt: superesse vero tantū: ut satisfaciunt pro praeteritis peccatis. Quomodo aliter saperent qui aliud non docetur: Nihil hic de mortificatione carnis cogitatur: nihil valet exemplum Chusti: qui adulteram absolues dixit: *Uade et ampl⁹ noli peccare: cruce scilicet carnis mortificā: hac ei imponēs: hūc perueritati dedit occasione nō modicam: quod peccātes absoluum⁹ ante satisfacionē impletā: quos fit: ut magis solliciti sint: de implenda satisfacione: quae durat: quā de cōrriptione: quam transisse inter confitendum credunt: cum e contra: Absolutionem oporteat esse sic ut erat in primitiua Ecclesia: posteriorē: satisfacione impleta: quo fiebat: ut opere cessante: postica magis in fide et nonitate vitae exercerentur. Verum: de his satis repetitum est: quae super indulgentiis latius dicit: atq; haec in totis de tribus istis sacramentis interim retulisse satis sit: quae tā multis et noxijs libus: sententijs et iudicis tractatur et nō tractantur. Superest de reliquis quoq; sacramentis aliquid tentare: ne sine causa videar ea reiecitse.*

De confirmatione.

Utrum est: quid in mentē illis venerit: ut sacramentum confirmationis faceret: et impositione manū: qua legit⁹ Chustū paruulos tetigisse: Apostolos dedisse spiritū sanctū: ordinasse presbyteros: infirmos curasse: ut ad Timot. scribit Apostol⁹: *Memini man⁹ cito imposuisti.* Cur nō ex sacramēto panis etia Confirmationē fecerunt: quādo scriptum est act. ix: *Et cum accepisset cibū cōsuetat⁹ est.* Et psal. clix. *Et panis eo: hominis cōfirmet: ut sic confirmatio tria cōplectatur sacramēta: panem: ordinem et ipsam confirmationē: si autem sacramētū est: quicquid Apostoli fecerunt: cur nō magis praedicationē fecerunt sacramētū?*

Non haec dico: quod damnem sacramenta septe: sed quod c scripturis ea probari negem. Atq; utinā esset in Ecclesia talis manuū impositio: qualis erat Apostolorū tempore: siue cam cōfirmationē siue curationem appellare vellent. At nūc nihil ei⁹ relictu est: nisi quātum ipsi excogitauerunt: pro ornandis officijs Episcoporum: ne penitus sint sine opere in Ecclesia. Postquam enim sacramenta illa negotiosa vna cum verbo: alijs inferioribus: ut viliora reliquerunt (nempe quod quicquid diuina instituit maiestas hominibus oporteat esse cōtemptum) dictum fuit: ut facile aliquod (quod tā delicatū et magnis heroib⁹ nō esset mole: Atū) inueniret⁹: nequaquā ceu vile inferiorib⁹ cōmitterem⁹. Nā quod humana statuit sapiētia: oportet ut hominib⁹ sit honoratū. Ita quales sunt sacerdotes: tale habeant ministerium: et officium. Nam Episcop⁹ nō euāgelizans: nec animas curans: quid est nisi Idolum in mundo. habens nomen et figuram Episcopi.

✱

Hos

Nos autē pro hac vice sacramenta diuinitus instituta quaerimus: inter quae vt
 Confirmationē numeremus: nullam inuenim⁹ causam: Ad sacramenti em̄ cōste-
 tutionē: ante oīa requiritur verbum diuinae promissionis: quo fides exerceat. At
 nihil legit⁹. Chrysost⁹ v̄sp̄ia de cōfirmatione promississe: licet ipse multis imposue-
 rit man⁹: 2. Marci vlt̄: inter signa ponat: 2. an⁹ egros imponēt et bene habebūt.
 at haec nemo sacramēto: (sicut nec potest) aptatur. Quare satis est: pro ritu quodā
 Ecclesiastico seu ceremoniali confirmationē habere: simile cacteris ce-
 rimonijs cōsecrādae aquae: altarūq; rerū. Nā si omnia alia creatura sanctificatur
 per verbū et orationē: cur nō multo magis hominē liceat sanctificari cōsdē: quae
 tamē: quia promissionē diuinā non habent: sacramēta fidei dici nō possunt. Haec
 em̄ salutē operātur. At sacramenta seruant credentes promissioni diuinae.

De matrimonio

Matrimonium non solū sine vlla scriptura pro sacramento cōsecratur: verum
 eisdē traditionib⁹: quib⁹ sacramentum esse tactatur: mecū iudiciū factum est: de
 quo aliquid videam⁹. Et iam⁹: in omni sacramēto haberi verbū promissionis di-
 uinae: cui credi oporteat: ab eo qui signū suscipit: nec solū signum posse sacramen-
 tum esse: Nihilq; autē legit⁹: aliqd gratiae dei accepturum: quisquis vxorē duxerit.
 Quin nec signum est diuinitus institutum in Matrimonio. Nec em̄ v̄sp̄ia legit⁹ a
 deo institutum vt aliquod significaret: licet omnia quae visibilibus gerūtur: possint
 intelligi figurae et allegoriae rerum invisibilium. At figura aut allegoria nō sunt
 sacramenta: vt nos de sacramentis loquimur.

Deinde cum matrimonium fuerit ab initio infideli: et apud infideles adhuc
 permaneat: nullae subsunt rationes: vt sacramentū nouae legis et solius Eccle-
 siae possit dici. Non min⁹ em̄ erāt Matrimonia p̄m̄ sancta quā nostra: nec min⁹
 vera infidelū: quā fidelium: nec tñ in eis ponunt sacramentū. Ad haec sunt ap̄
 vera infidelū quoq; impy cōiuges: quibusuis gentib⁹ p̄toris: cur hic sacramentū dici
 deberet nō apud gētilēs? An de baptismo? Ecclesia sic nugabimur: vt sicut qui-
 dam de clyāt: Imperiū rēporale nō esse nisi in Ecclesia: ita matrimonium non esse
 sacramentū nisi in Ecclesia dicam⁹: puerilia sunt: haec et ridicula: per quae nostrā
 insciam⁹ et temeritatē infidelibus risui exponimus.

At dicent: Ap̄stolus dicit. Ep̄e. v. Sunt duo in carne vna: Sacramentū
 hoc magnum est. Vt ne ergo tā euidēt Ap̄stoli verbo cōtradices: Respōdcor:
 hoc argumentū esse magnae oscitantiae et indiligentis Inconsultaeq; lectionis.
 Nō em̄ habet vniuersa scriptura sancta: hoc nomē sacramētū in ea significatōes
 qua nos ter vsus: sed in cōtrarijs vbiq; em̄ significat: nō signum rei sacrae: sed re sa-
 crā: secretā et absconditā. Sic Paul⁹. 4. Corinthiū. Sic nos existimē homo vt m̄-
 nistros Ep̄is: et dispensatores mysteriorum dei: id est: sacramētorum. Vbi enim
 nos habemus sacramentū: in graeco mysteriū ponitur: quod aliqui trāsfert inter:
 pres: aliqui dimittit graecā vocem: vnde et hic in graeco dicitur: Erūt duo in car-
 ne vna: mysteriū hoc magnum est. Quae res fuit occasio: vt sacramentum nouae
 legis intelligerent longe aliud facturū: si mysteriū legisserūt: vt in graeco est.

Sic. i. 2. mo. 11. Chrysost⁹ ipm̄ vocat sacramētū dicens: Et manifeste magnum
 sacramētum (id est: mysterium) est: quod manifestatum est in carne: iustificatum
 est in spiritu: apparuit angelis: praedicatum est gentibus: a editum est mundo:

assumptum est in gloria. Cur non et hinc octauum nouae legis hausserunt sacramentum: cum tā claram haberent auctoritatem Pauli? Sed hinc se continuerunt ubi opportunissime potuerūt copiosi esse in sacramentis inueniendis: cur illic ita luxuriant? scilicet ignorantia tam rerum quam verborum eos fecerūt: qui in solo verborum sono: inimo opinionibus suis haeserunt. Cum enim semel sacramentum pro signo accepisset humano arbitrio: mox sine omni iudicio et scrupulo signum ex eo fecerunt: ubi cuiusq; in sacris literis legerunt. Quales verborum significationes et humanas consuetudines et alias in literas sacras inuenerūt: easq; in sua somnia transformauerūt: quodlibet ex quibet faciētes: Sic ppetuo de spiritu in phibellis opus boni: opus mali: peccati: gratia: iusticia: virtus: et fere quicquid est capitalium rerum et verborum: omnibus sentim his vtuntur suo arbitrio: ex hominum scriptis assumpto: in perniciem et veritatis dei et salutis nostrae

Figitur sacramentum et mysterium apud Paulum est ipsa sapientia spiritus abscondita in mysterio: vt. i. Corinth. ii. dicit. quae est Latine: quod id ipsum etiam non cognoscitur principibus huius mundi: vnde et eum cruciferunt: et adhuc manet eis stultitia: scandalum: lapis offensionis: et signum cui contradicitur. Hominum mysteriorum dispensatores vocat praedicatores quia: praedicant Christum virtutē et sapientia dei: sed ita: vt nisi credas: non comprehendas: ideo sacramentum mysterium: secretaq; res est: quae verbis indicatur: sed fide cordis capitur Tale est: quod praesente loco dicitur: Erunt duo in carne vna: Sacramentū hoc magnum est: quod illi de matrimonio dictum putant: cum ipse Paulus ea verba de Christo et Ecclesia induxerit: et seipsum clare exposuerit dicens: Ego autē dico in Christo et Ecclesia Ecce quam concordant Paulus et illi: Paulus sacramentum magnum in Christo et Ecclesia se praedicare dicit: illi vero in masculo et femina praedicant. Si sic licet in sacris literis libidinaria: quid mirum: si quod libet in ea vel centum sacramenta licet inuenire?

Christus itaq; et Ecclesia mysteriū: id est: res secreta est et magna: quae si garari quidē per matrimonium ceu reali quadā allegoria potuit et debuit: sed matrimonium non hinc sacramentum dici debuit: Quia sunt figura Apostolorum: vt psal. viii. dicitur. Et sol Christus: quae populorum: sed non ideo sacramenta sunt: Ubique enim deest et institutio et promissio diuina: quae integrant sacramentū: vnde Paulus Ephe. v. verba illa de matrimonio Gen. ij. dicta: vel proprio spiritu ad Christū trahit: vel generali sententia: etiam spirituale matrimonium Christi in eo traditum: docet dicens. Sicut Christus fouet Ecclesiam: quia membra sumus corporis eius: de carne eius: et de ossibus eius: propter hoc relinquet homo patrem et matrem suam: et adheret uxori suae: et erunt duo in carne vna: Sacramentum hoc magnum est. Ego dico in Christo et Ecclesia. Et: des vt hinc totum textum de Christo velit a se dictum: et de industria lectorem monet: et sacramentum in Christo et Ecclesia intelligat: non in matrimonio.

Fateor: quidem et in veteri lege fuisse sacramentum poenitentiae: immo ab initio mundi. Verum: promissio noua poenitentiae: et donatio clauum nouae legis propria est: Sicut enim pro circumcisione baptismum: ita pro sacrificio aut alio signo poenitentiae: nunc clauis habemus. Diximus enim superius: Eundem deum pro diuersis temporibus: diuersas promissiones: diuersaq; signa dedisse: pro remittendis peccatis: et saluandis hominibus: eandem tamen gratiā

* omnes

omnes accepisse. Sicut. ij. Corinth. iij. dicit. Habentes eundem spiritum fidei: et nos credimus: propter quod et loquimur. Et. ij. Corinth. x. patres nostri omnes m̄ ducaverunt eandem escam spiritalem: et eundem potum spiritalem biberunt.

Biberunt autem de spiritali consequente eos petra: petra autem erat Christus. Ita Heb. xi. Omnes hi defuncti sunt: non acceptis promissionibus: deo melius aliquid pro nobis providente: ne sine nobis consummarent. Christus enim: heri et hodie et in secula ipse caput Ecclesiae suae ab initio: ad finem usque mundi. Diversa igitur signa: sed eadem omnium fides. Siquidem sine fide impossibile est placere deo: qua et Abel placuit: Heb. xi.

Sic ergo Matrimonium: figura Christi et ecclesiae: sacramentum: auit nōdē: unitas institutum: sed ab hominibus in Ecclesia inuentum: ignorantia tam relquam verbi abductis. Quae cum fidei nihil obsisterenda in Charitate est: sicut et multa alia humana studia infirmitatis et ignorantiae in Ecclesia tolerantur: donec fidei et diuini literis non obstant. Verum: pro firmitate et syncaeritate fidei et scripturae nunc agimus. Ne: si quid in sacris literis et fidei nostrae articulis contineri affirmauerimus: et postea conuicti: non contineri: Ludibrio nostrā fidem exponamus: et ignorantēs rerum propriarum inuenti: scandalo simus aduersarijs et infirmis: immo: ne scripturae sanctae auctoritatem eleuemus. Longissime enim discernendae sunt: cae quae diuinitus in sacris literis tradita sunt: ab his: quae per homines in Ecclesia: quātalibet sanctitate doctrinaeque praepolleant: sunt inuentia.

Hactenus de ipso matrimonio: Quid autem dicemus de impijs legibus hominū: quib⁹ hoc vitae genus: diuinitus institutum: est irretitū: sursum ac deorsum iactatū: Hoc bonae horro: est intēdere in temeritate Romanensiu tyranorum: adeo pro libidine sua dirtmētū: rursus cogenti Matrimonium. Oblecto: an datū est corū libidini: hominū genus: non nisi ad illudendum et quoquo modo abutēdū: et pro pecunijs sanctis quodlibet ex eo faciendum?

Agatur passim nō paruac opinionis liber ex colluac omnīū humanarū traditionū: seu sentina quadam collectus et confusus: qui sūma Angelica inscribitur: cū verius sit sūma plus quā diabolica: in quo inret infinita portēta: quibus confessores instrui putātur: dū perniciosissime confūdūtur: decē et octo matrimonia impedimēta numerātur: quae si aequo et libero fidei oculo inspexeris: videbis esse de numero eorum: de quibus Apostol⁹ prae dicit: Erunt attendētes spiritibus daemoniorū: in hypocrisi loquētū mēdatū: prohibentiū nubere. Quid est phibere nuptias: si hoc nō est phibere: tot impedimēta fingere et laqueos ponere: ne coeant: aut si coierint: dissoluere matrimonia: Quis dedit hominib⁹ hanc potestātē: Et nos: uerunt sancti et pio zelo ducti: qd meā libertatē verat aliena sacritas: quid me captiuat alien⁹ zelus? Sit scūs et zelotes: qui quis uolet: et quācūq; uoluerit: modo alteri non noceat: et libertatem mihi non rapiat.

Heri: gaudeo istis dedecorosis legib⁹ suā tandē cōtūac gloriā. Nempe: earū beneficio: hodie Romanēs facti sunt nundinatores. Quid em vendunt: uuluae et cretra. Meret scilicet dignissima mercatoribus istis: prae auaritia et impietate plus quā sordidissimis et obscocissimis. Nihil em est impedimētōrū hodie: quod scire dēte māmona nō fiat legitimū: ut leges istae hominū nō alia causa uideātur natae: nisi ut aliquādo essent auari hominib⁹ rapacibusque Flambroses

* rētia

rheta pecuniarū et laquei animarū: Narety in Ecclesia de loco sancto: Abominatio ista: quae videret hominib⁹ publicae vtriusq; seruis pudibūda: seu (vt scrip-
tura vocat) ignominias et turpitudines: quas tamē antea per vim legū suarū ra-
quissent. **S** digna pontificib⁹ nostris negotiario: quam pro Euāgelij ministerio:
quod pie avaritia et ambitione cōtemnūt: summo cū dedecore et turpitudine
in senum reptobum dant: erercent.

Sed quid dicā aut faciā: Si singula perfectarim modicus erit sermo: **L**ō-
fessissima em sunt omnia: vt nescias vnde erodiaris: quo pcedas: et vbi cōsistas.
Hoc scio nullam rem publicā legibus foeliciter administrari. Si enim prudens
fuerit **A**d magistratus: ductu naturae omnia foeliciter administrabit quā legibus.
si prudens nō fuerit: legib⁹ nihil promouebit nisi malum. cum nesciat eis vti: nec
eas pio tempore moderare. ideo in rebus publicis magis curandū est: vt boni et
prudentes viri praesint: quam vt leges ferantur: ipsi enim et vut optimae leges:
omnem varietatē casū: vt uaci acqutate iudicantur. **Q**uod si assit eruditio diui-
nae legis: cū prudentia naturalis: plane superfluum et noxiū est scriptas leges ha-
bere. **S**uper omnia autem: **C**haritas nullis profus legibus indiget.

Dico tamen: et quod in me est factū: **M**onens et rogans omnes sacerdo-
tes et fratres. si viderint aliquod impedimentū: in quo **P**apa potest dū pensare
et quod non est in scriptura expressum: vt profus ea omnia matrimonia confir-
ment: quae contra Ecclesiasticas vel pōstificas leges quoquo modo fuerint cō-
tracta: **S**erment autē se. lege diuina dicent: **Q**uod deus cōiungit: homo nō sepa-
ret. coniunctio enim viri et mulieris est iuris diuini: quae tenet: quocunq; modo
contra leges hominū contrigerit: debētq; leges hominū ei cedere: sine vilo scri-
pulo. Si enim: homo relinquit patrem et matrem: et adheret vxori suae: quāto
magis cōsulcabit frivolas et iniquas leges hominū: vt adheret vxori suae: **E**t
Papa: vel **E**piscopus: vel officiales: si dissoluerit aliquod matrimonij: cōtra legē
humanā contractū: **A**ntrichristus est: et violator: naturae: et reus lesae maiestatis
diuinae: quia stat sententia: **Q**uod deus coniungit: homo non separet.

Adde his: quod homo non habuit ius leges tales condendi: et **C**hristia-
nis: per **C**hristum libertas donata est super omnes leges hominū: maxime vbi
lex diuina intercedit: **S**icut dicit **M**arct. ij. **D**ominus est filius hominis: etiam
sabbati: **E**t nō homo propter sabbatū: sed sabbatum propter hominē factum est.
Deinde: quod tales leges praedamnatae sunt per **P**aulum: vbi prohibētes nu-
bere futuros esse praedixit. **Q**uare hic cedere debet: rigor ille impedimentoꝝ
ex affinitate: spirituali aut legali cognatione: et cōsanguinitate: quantum per mit-
tunt litterae sacrae: in quibus sātum secundus gradus cōsanguinitatis prohibē-
tus est: vt scribitur **L**entici. xvij. vbi duodecim personae prohibētur: quae sunt:
Mater: **F**uocera: **S**oro: naturalis: soror legitima ex vtro parere: **A**ncipit: **M**ita:
Mater tera: **H**urus: vxor: fratris: **S**oro: vxoris: putignax: vxor: patrii. **I**n quib⁹ nō
nisi primus grad⁹ affinitatis: et secūdo cōsanguinitatis prohibetur: tamē vni-
uersaliter: vt clarū est insuētū: nā fratris aut sororis filia vel neptis nō numerat
phibita: cū tamē sit in gradu secūdo. **Q**uare: si quādo matrimonij extra hos gra-
d⁹ cōtractū fuerit: cū nulli aliq; legātur a deo vīq; phibiti: nullo modo debet dissol-
ui. ppter leges hoim: cū matrimonij ipsū diuinit⁹ institutū sit: in cōparabiliter
legib⁹ supcti: ita vt nō ipm ppter leges: s; leges ppter ipm debeāt merito dissol-
ui.

Ita debent istae nuptiae compaternitatum: commaternitatum: confrater-
 nitatum: confratritatum: et consiliatatum pro suis extinguere contracto matrimonio. E
 Quis enim istam cognationem spirituales inuenit: nisi superstitione humana? Si
 non licet baptisanti aut leuanti baptisatam aut leuatam ducere: cur licet Chri-
 stiano Christianam ducere: An est maior cognatio ista er cerimonius seu siguo
 sacramenti contracta: quam quae ex re ipsa sacramenti: An non Christianus est
 frater Christianae fororis: An non baptisat: baptisate spiritualis frater: Quid
 insanimus: Quid si quis uxorem suam erudiat Euangelio et fide Christi: factus
 hoc ipso vere pater eius in Christo: an non liceat uxori eius manere: An Pau-
 lo non licuisset puellam ex Corinthiis ducere: quos omnes in Christo genuisse
 se iactat: Vide itaq; quam sit libertas Christiana per cecitatem humanae su-
 perstitutionis oppressa: E

Itam multo uanior est cognatio legalis: et tamen hanc etiam super ius di-
 uinum matrimonii extulerunt. Hec huic impedimento consenserunt: quod uocant
 religionis disparilitatem: ut nec simpliciter: nec sub conditione couertende ad fi-
 dem liceat ducere non baptisatum. Quis hoc prohibuit: deus an homo: Quis hoc
 minibus potestatem fecit prohibendi sic nubere: Spiritus scilicet mendacium in hypocri-
 si loquentes: ut Paulus dicit. De quibus illud dicere oportet: Narrauerunt mihi
 iniqui fabulationes: sed non vi lex tua. Durit Patritius gentilis. Adhuc matrem
 sancti Augustini Christianam: Cur non hodie liceat idem: Idem rigor stultitiae immo
 impietatis est: Impedimentum criminis: scilicet: ubi quis duxerit prius pollutam ad-
 ulterio: aut machinatus fuerit in morte alterius coniugis: quo cum supersite corrahe-
 re possit. Obsecro: unde iste rigor: hominum in homines: quale nec deus unquam ere-
 git: An ignorare se simulant: Barabam uxorem Aiae uxoris crimine impleto: id est
 praepollutam adulterio et occiso viro: tamen ductam ad David sanctissimo viro: Si lex
 diuina haec fecit: quid faciunt homines tyranni in suos conseruare?

Lensetur et impedimentum: quod uocant ligaminis: hoc est: si quis alte-
 ri sit alligatus per sponsalia. Hic concludunt posteriori quis cognouit: prioris
 cessare sponsalia. Quod plane non capio: Ego arbitror: eum esse iam non sui iu-
 ris: qui vni sese addidit: et per hoc prohibente iure diuino debere prioris non co-
 gnitae: etiam si posteriorem cognouit: dare enim non potuit: quod non habu-
 it: sed se se illi eam: commisit: verum adulterium. Quod autem aliud illis visum
 est: fecit: quod copulam carnis plus attenderunt: quam diuinum mandatum: quo
 prius fidem pollicitus: debet semper seruare. Qui enim dare vult de suo dare
 debet: Et deus prohibeat: ne quis fratrem suum circumuentum in villo negotio:
 quod seruandum est ultra: supra omnes omnium hominum traditiones. Ita credo:
 non posse talem salua conscientia cum secunda cohabitare: et hoc impedimentum
 esse omnino conuertendum. Si enim votum religionis facit alienum: cur non etiam
 fides data et accepta: cum haec sit praeccepti et fructus spiritus? Sal. v. illud asit arbi-
 trij humani: Et si licet viro virum repetere: voto facto religionis non obstante:
 cur non liceat sponsae repetere sponsum suum: etiam secuta copula cum altera: Sed
 et superius diximus: non licere vouere religionem: ei: qui fidem dedit puellae: sed est de-
 bitor ducendae: quia debitor est fidei seruandae: quam nulla traditione hominum
 licet deserere: quia praeccepta est a deo. Multo magis hic ita fiet: ut fidem pro-
 priam: cum posteriori non nisi mendaci corde dare potuerit: ac per hoc non
 dederit. E

dederit: sed sefellere proximum suam contra deum: Quare erroris impedimentum hic locum habet: qui facit vt posteriores nuptiae nihil sint.

Impedimentum ordinis quoq; merū est hominum commentum: praeter: tim cum garrante eo dirimi etiā contractū: semper suas traditiones super dei mā data exaltantes: Ego quidē de sacerdotij ord ne non iudico. qualis hodie est: sed video Paulum iubere: Episcopum vnus vxoris virum efficere: non posse dirimi matrimonij diaconi: sacerdotis: Episcopi: seu cuiuscunq; ordinis: quanquam hoc genus sacerdotij et eos ordines non nouerit Paulus: quos hodie habem⁹. Pereant itaq; maledictae iste hominum traditiones: quae nō nisi ad multiplicanda pericula: peccata: mala: in Ecclesia introierunt. Est ergo inter sacerdotem et vxorē verum ⁊ inseparabile matrimonium: mandatis diuinis probatū. Quid si impij homines illud prohibeant aut dirimant: mera tyrannide sua: Est: sit illicitum apud homines: licitum tamen est apud deum: cuius mandatū: si contra hominum pugnet mandata: est praeterendum.

Iteque commentum est: impedimentum illud: publicae honestatis: quo bl rimatum contractū: Aut me audat ista impictas tam prompta ad separandum: quod deus coniūxit: vt Antichristum in ea cognoscas: quae aduersatur omnib⁹: quae Christus fecit et docuit. Quae rogo est causa: vt sponsi praemortui nullus cōsanguineus vsq; ad quartum gradum: possit ducere sponfam: Non est hoc publica honestatis iustitia sed inscitia. Cur non in populo Iustitiae: optimus ac diuinita legibus institutus: erat ista publicae honestatis iustitia: sed etiā praeecepto dei proximus cogebatur: vxorem proximi relictam ducere. An oportet populum libertatis Christi: a rigidioribus legibus onerare: quam populum seruitutis legalis: Et vt finem faciam: istorū figmentorum magis quam impedimento: si: Dico: mihi adhuc nullum apparere impedimentum: quod contractum iure dirimat: nisi impotentia cognoscendae coniugis: ignorantiam tam contracti: et voti castitatis. De voto tamen ita sum incertus vsq; hodie: vt ignorem: quo tempore sit censendum valere: licet et supra dixi in baptisimi sacramento. Disce ergo in hoc vno matrimonio: quam inoelliciter et perditē omnia sint confusa: impedita: irrita: et periculis subiecta: per pestilentes: indoctas: impialq; traditiones hominum: quaecunq; in Ecclesia gerūtur: vt nulla remedijs spes sibi reuocato libertatis Euangelio: secundum ipsum: extinctis semel omnibus omnium hominum legibus: omnia iudicemus et regamus Amen.

De impotentia itaq; serus dicendum: quo possit facilis consuli anima bus periculo laborantibus. Hoc tamen praemisso: quod ea quae de impedimentis dixi: dicta volo: post matrimonium contractum: ne talibus vllum dirimatur. Ceterū: de contrahēdo breuiter dixerim: quod supra dixi: Quod si vigeat amor iugitatis: et quaeuis alia necessitas: propter quam dispēsat Papa: dispēset etiā quilibet frater cum fratre: aut ipse cum seipso: raptā per hoc consiliū vxore de manu tyrannicarum legū vtcunq; poterit. Et quid enim mea libertas tollitur alicui superstitione et ignorantia: Aut si pro pecunia Papa dispēsat: cur nō ipse pro meae salutis comoditate mecum aut cum fratre dispēsem? Statuit leges Papa: sibi statuat: mea salua libertate: vt occulte surrepta: Et deam itaq; de ipotētia Quae ro casum eiusmodi: Si mulier impotēti nupta viro: nec possit: nec velit forte: tot testimonijs et strepitib⁹: quot iura exigūt: iudicialiter impotentia virt

* probare.

probare: velle tamen prolem habere: aut nō possit continere: Et ego consuluissem
 vt diuortium a viro impetret: ad nubendum alteri: contenta: quod ipse et ma-
 riti conscientia et experientia: abunde testes sunt impotentiae illius. Vir autem
 notit. Tum ego vltra consulam: vt cum consensu viri (cum iam non sit maritus: s; s;
 simplex et solutus cohabitator) miscatur alteri vel fratri mariti: occulto tñ ma-
 trimonio: et proles imputetur putatio (vt dicitur) patri. In haec mulier salua sit
 et in statu salutis: Respondeo ego: q; sic: Quia error et ignorantia virilis impo-
 tentiae hic impedit matrimonium: et tyrannis legū non admittit diuortia: mu-
 lier libera est per legem diuinam: nec cogi potest ad continentiam. Quare vir de-
 bet cōcedere eius iuri: et alteri permittere vxorem: quam spectetonus habet.

Alterius: si vir vellet cōsentire: nec diuidi vellet: antequā permittere eam
 vi aut adulterari: consulere: vt contracto cū alio matrimonio auferget in loci
 ignoti et remoti. Quid em aliud possit cōsuli laborari assidue libidinis pericu-
 lo: Scio autē quosdā mouere q; proles huius occulto matrimonij iniquis hae-
 res sit putatiui patris. Sed si consensu mariti fratiniq; nō erit. Si autē igno-
 rante aut nolente fiat: dicitur hic Chustiana et libera ratio: immo charitas: vter
 viri maius damnum inferat. Vxor: haereditatē alienat: at maritus sefellit vxori:
 eamq; toto suo corpore totaq; vtra fraudat: an nō maritus peccet vir: corpus et vitā
 vxori pdēs: quā mulier res tñ tēporales viri alienans: Partiat ergo vel diuortiu:
 aut ferat alienos haeredes: qui sua culpa innocentem puellam sefellit: et vtra
 pariter ac corpore vsu toto fraudat: in super occasione pene intolerabile adul-
 teriū dedit: ponatur vir cū in aqua lance. Certe oī iure: fraus in fraudatē re-
 cidere debet: et dānū recōpensare tenetur: qui dedit: Quid enim differt talis
 maritus ab eo: qui vxorem alicuius captiuā tenet cū marito? Nōne talis tyran-
 nus: vxorem et filios: et maritū alere cogitur: aut liberos dimittere? Cur ergo et
 hic nō ita fiat? Ita ego arbitror: virū debere cogi: aut ad diuortiu: aut ad alienū
 haeredē alendū. Sic charitas iudicabit sine dubio. In q; casu: vxoris haeredē
 nō alio affectu alet impotēs iā et nō maritus: quā si vxori aegrotatē aut alio in-
 modo affectū toris et grauib; expensis foueret. sua enim: nō vxoris culpa: eo in-
 comodo laborat vxor. Haec p; mea viri illi: ad informādas cōscientias scrupulosas
 retuleri: cupiēs afflictis meis srib; i ista captiuitate: qualicūq; solatio succurrere.

De diuortio etiam versatur quaestio: an licitū sit. Ego quidē Ita dicit: No:
 diuortiu: vt bigamiā malum quā diuortiu: sed an licitū sit. Non audeo definire.
 Crisp; ipse princeps pastoriū Mat. v. dicit: Si quis dimiserit vxorē suam: excepta
 fornicationis causa facit eam adulterari: Et qui dimissam duxerit: adulterat. Qd:
 cedit ergo Chustus diuortiu: in causa fornicationis duntaxat. Quare errare Pa-
 pā necesse est: quoniam diuortiu facit alijs causis: nec statim se tutū arbitrari debet
 vllus: qui pontificia illa temeritate verius quā potestate dispensationē obtinuerit.
 Sed hoc admiro: magis: cur caelibē esse cogāt hominē: qui diuortio separatus
 est a coniuge sua: nec aliam ducere permittant. Si enim Chustus diuortiu cō-
 cedit in causa fornicationis: et neminē cogit esse celibē: et Paulus magis vult:
 nos nubere quam viri: videtur omnino admittere: vt in locū repudiatā: aliā du-
 cat. Quae res: vti nā plane dicitur: et certa esset: vt posset cōsuli in finitū pericu-
 lis eorū: qui sine culpa sua hodie celibes esse coguntur. Hoc est: quoniam vxores vel
 mariti auferunt: et coniugē relinquant: decennio vel nunquam reuersuri. Hicget
 me: male habet hic casus: quoniam dānis exēplis: sive id singulari nequitia Sa-
 tanac: sive neglecti verbi dei contingit.

* S i Ego

Ego sane (qui sol^o cōtra oēs statuere in hac te nihil possum) uehemēter optarent: salte illud. i. Louit. vij. huc aptari. Quod si infidelis discedit: discedat. Nō em̄ seruiturū subiect^o est frater aut soror in eiusmodi. Hic Apostol^o discedētē infidelē cōcedit dimitti: fidei liberū facit alterū accipere: Cur nō idē valeat: si fidelis: hoc est: nomine fidelis: re ipsa aequē infidelis: coniugē deserat: praesertim nūquā reuerfur^o. Ego sane nihil discriminis ritinq; deprehendere possum. Credo autē si Apostoli tempore: discessor: infidelis reuersus denuo: aut fidelis fact^o: aut potestas facta fuisset. Tamē in ijs nihil desinito (vt dixi) quāquā nihil magis optē eē definitū: cū nihil magis me et multos mecum uerēt hodie. Sola auctoritate Papae aut Episcopoz hīc diffiniri nihil uolo: sed si duo erudit^o z boni uiri in nomine: Christi cōsentirēt: z in spū Christi pronunciarēt: eoz ego iudiciū praeferrē etiā Locutis: qualia nūc solēt cogi: tū nūero z auctoritate: citra eruditionē et sanctimoniā tactata: Suspēdo ergo hīc organū meū: donec cōferat mecum ali^o melior.

De ordine.

Hoc sacramentū Ecclesia Christi ignorat: inuētumq; est ab Ecclesia Pae: nō em̄ solū nullā habet promissionē gratiae: vllibi positā: sed ne uerbo quidē eius meminit totū nouū testamentū: Ridiculū autē est asserere: pro sacramento dei: quod a deo institutū nullāquā potest mōstrari. Nō quod damnādū cōsēā cū ritum per tāta saccula celebratū: sed quod in reb^o sacris: nolim humana commenta fingi: nec liceat astruere aliquod diuinū^o ordinatū: qđ diuinū^o ordinatū nō est: ne ridiculi sim^o aduersarij. conādumq; sit: vt certa z pura nobis sint oīa: clarifq; scripturis firmata: quae pro articulis fidei iactamus: id quod in presenti sacramento praestare: ne tantillum quidem possumus.

Hec habet Ecclesia potestātē: nouas pmissiones gratiae diuinas statuere: sicut quidā garriūt: quod nō minor sit auctoritatis: quicquid ab Ecclesia: quā quod a deo statutū: cū regatur spū sancto. Ecclesia em̄ nascitur uerbo pmissionis per fidē: codēq; alitur et seruat: hoc est: ipsa per pmissiones dei cōstituitur: non promissio dei per ipsam. Verbū dei em̄ supra Ecclesiā est incōparabiliter: in quo nihil statuere: ordinare: facere: sed tm̄ statui: ordinari: fieri habet: tāquā creatura. Quis enim suū parentē gignit: quis suū auctorē priorē constituit: Hoc sane habet Ecclesia: quod potest discernere uerbum dei a uerbis hominū: sicut Augustin^o cōstitur se Euāgelio creditū: me tū auctoritate Ecclesiae: quae hoc eē Euāgelii praedicabat: nō quod ideo sit super Euāgelium: Alioquin esset z super deum: cui creditur: quia Ecclesia hunc esse deū praedicat: Sed sicut alibi dicit Augustin^o ueritate ipsa sic capis aīa: vt p eā de oib^o certissime iudicare possis: ueritate iudicare nō possit: dicere autē cogat infallibili certitudine: hāc eē ueritate. Exēpli grā: nō dēs infallibili certitudine pnucliat. iij. z vij. esse decem: et tū rationē reddere nō potest: cur id uerū sit cum negare non possit uerum esse: capta scilicet ipsa: z iudice ueritate iudicata magis quam iudicans. Talis est et in Ecclesia sensus: illustrante spiritu: in iudicandis et approbandis doctrinis: quem demonstrare nō potest: et tamen certissimū habet. Sicut em̄ apud philosophos: de communib^o cōceptionibus nemo iudicat: sed omnes per eas iudicantur: ita apud nos: de sensu spiritus est: qui iudicat oēs: et a nemine iudicatur: vt Apostolus ait.

* Verū

rendum: quicquid vel libuerit: sed nostram quoque libertatem asserimus: ne ius: sibi ipsis arrogaret: cogitationibus suis articulos fidei faciendi: sicut hactenus praesumpserunt. satis est: nos pro concordia: eorum ritibus et studiis attemperare: sed cogi tanquam necessariis ad salutem: quae necessaria non sunt: nolimus. dimittat ipsi tyrannidis suae exactionem: nos exhibebimus liberum eorum sensui obsequium: ut sic in pace mutua inuicem agamus. Turpe enim est et iniquiter seruile: Christianum huiusmodi liber a alijs quam coelestibus ac diuinis subiectum esse traditionibus.

Post hoc apprehendunt extremum roborem sui. Nempe: quod Christus in coena dixit: Hoc facite in meam commemorationem. Ecce hic inquit: Christus eos ordinauit in sacerdotes: Hinc inter caetera et hoc duxerunt: solis sacerdotibus utraque speciem esse dandam. Denique: quiduis hinc superunt: et qui liberis arbitrijs sibi arrogarint: e verbis Christi ubilibet dictis: quodlibet asserere. Sed est hoc uerba dei interpretari: Responde quae lo: Christus hinc promittit: sed tamen praecipit: fieri istud in sui memoria: Cur non concludatur: et ibi esse ordinatos sacerdotes ubi imponens officium: uerbi et baptismatis dixit: Ite in orbem uenturum: et praedicare Euangelium omni creaturae: Baptisantes eos in nomine patris cum sacerdote sit proprium praedicare et baptizare: Deinde: cum hodie sacerdotis vel primarium opus sit: et ut dicunt: indispensable: legere horas Canonicas: cur non ibi ordinis sacramentum conceperunt: ubi Christus orare praecipit: ut alijs locis multis: ita praecipue in oratione intrarent in tentatione: Rursus hic elabuntur: quod non sit praecipuum orare: sufficit enim legere horas Canonicas: ut sic sacerdotali illud opus nunquam e scripturis probetur: ac per hoc istud sacerdotium orationale non sit: ex deo: sicut uere non est.

Quis uero patrum antiquorum asseruit: his uerbis ordinatos esse sacerdotes: Unde ergo ista intelligentia noua: scilicet: quod hac arte questum est: ut scilicet: minarium discordiae implacabilis haberetur: quo clericis et laici plus discernetur quam coelum et terra: ad incredibilem baptismalis gratiae iniuriam: et Euangelicae communionis confusionem. Siquidem: hinc cepit tyrannis ista detestabilis clericorum in laicos: qua fiducia corporalisunctionis: quo manus eorum consecrantur: detur: rasurae et uestium: non modo caeteris laicis Christianis: qui spiritu sancto uncti sunt: se praeserunt: sed ferme ut canes in dignos: qui cum eis in Ecclesia numerantur: habeant. Hinc quiduis: madae: erigere: minari: uigere: premere audent. Summa: sacramentum ordinis pulcherrima machina fuit et est: ad stabilienda uentura portenta: quae hactenus facta sunt: et adhuc sunt in Ecclesia. Hinc perijt fraternitas Christiana: hic ex pastoribus lupi: ex seruis tyranni: ex Ecclesiasticis: plures quam mundani facti sunt.

Quid si cogereur admittere: nos omnes esse aequaliter sacerdotes: quotquot baptisati sumus: sicut reuera sumus: illisq; solum ministerium: nostro tamen consensu commissum: sicut simul nullum esse super nos ius imperij: nisi quantum nos sponte nostra admitteremus. Sic enim. i. Pet. ij. dicitur: Vos estis gens electa regale sacerdotium: et sacerdotale regnum. Quare: oes sumus sacerdotes: quotquot Christiani sumus. Sacerdotes uero quos uocamus: ministri sunt et nobis electi: quibus non omnia faciunt. Et sacerdotium aliud nihil est quam ministerium. Sic. ij. Corin. iij. Sic nos existimet homo sicut ministros Christi et dispensatores mysteriorum dei.

Ex quibus fit: ut is: qui non praedicat uerbum: ad hoc ipsum per Ecclesiam uocatus: nequaquam sit sacerdos. Et sacramentum ordinis aliud esse non possit: quam ritus quidam

* eligendi

eligendi Cōdonatois in Ecclesia. Sic enim per malachiam. II. definit sacerdotē: La-
bia sacerdotis custodiūt sciētiam: legē ex ore ei⁹ requirēt: quia angel⁹ Domini ex-
ercitū ē. Cert⁹ ergo sic: qui nō est angel⁹ Domini exercitū aut ad aliud quā ad
angelatū (vt sic dicitur) vocat⁹ sacerdos p̄sus nō sit: Sicut Iſee. liti. dicit: Quia
tu repulisti sciētiam: repellā te: ego ne sacerdotio fungar tibi. Unde em̄: pasto-
res dicunt: quod pascere id est: docere debeāt. Quare: eos qui tñ: ad horas La-
nonicas legēdas: et Missas offerēdas ordinātur: eē quidē papisticos: s; nō Chri-
stianos sacerdotes: quia nō modo nō praedicāt: sed nec vocātur ad praedicandū:
Immo: hoc ipsum agitur: vt sit sacerdotiū eiusmodi ali⁹ quidē stat⁹ ab officio praedi-
candi. Itaq; hōiales et Missales sunt sacerdotes: id est: Idola quaedam vna:
nomen sacerdotij habent: xū sint nihil min⁹: quales sacerdotes Iheroboam in
Bethaen ordinauit de infima sece plebis: non de genere Leuitico.

Hic igitur quorum migrari gloria Ecclesiae: repleta est omnis terra sa-
cerdotib⁹. Episcopis: Cardinalib⁹ et Clero: quorū rñ: (quantū ad officij spectat)
null⁹ praedicat: nisi denuo alia uocatione: vltra ordinē sacramentalem vocetur: s;
abunde suo sacramēto se satisfacere putat: si battologiā legendarum: peccū emur-
muret: et missas celebret. Deinde: eas ipsas horas nunquam ore: aut si ore: pro se
oret: Itaq; missas suas (quae summa est pueritas) ceu sacrificiū offerat: (cū missa
sit eius sacramētū) vt perspicuum sit: ordinē: qui velut sacramētum: hoc hōim gen⁹
in clericos ordinat: esse vere: mere omnino: figmentū ex hōib⁹ natū: nihil de re
Ecclesiastica: de sacerdotio: de ministerio verbi: de sacramēto: intelligendū: vt
quale est sacramētum: tales et habeat sacerdotes. Quib⁹ errorib⁹: et caecitatibus:
id accēsit maioris captiuitatis: quo se lati⁹ a caeteris Christianis: tanquā ppha-
nis: secernerēt: se ipsos (sicut Balli Lybelis sacerdotes) castrauerunt: et celibatu
onetarunt simularissimo.

Hec satis erat hypocrisis et operationis erroris hui⁹: bigamiā phibere: hoc ē:
ne quis duas uxores haberet simul: vt in lege sicbat: (id em̄ digamiā significare
scim⁹) sed digamiā interpretati sunt: si quis duas successive uirgines duxisset: aut
semel viduā: immo sanctissimā ista sanctitas hui⁹ sacro sacratissimi sacramentū:
tus valet: vt nec sacerdotari possit: qui ūginē duxerit: viuēt: eadē uxore: ac vt sum-
mum fastigiū sanctitatis attingat: etiā is arcetur a sacerdotio: qui ignoas et me-
rae infelicitatis casu corruptū vtrginē duxerit. Et si sexcentas meretrices pollue-
rit: aut matronas ac uirgines quilibet cōstuprarit: aut etiā Sanymedes mul-
tos aluerit: nihil impedimētū fuerit: vel Episcopū: vel Lardinale: vel Papā cum
fieri. Tum illud Epistolae: vni⁹ uxoris vir: sic interpretari oportet: id est: vni⁹ Eccle-
siae praelat⁹: inde incompatibilia manarūt benedictio: nisi Papa dispētor: magni-
ficus: vni⁹ tres viginti: rētū uxoris: id est: Ecclesiae copulare voluerit: pecunia vel
gratia corrupt⁹: hoc est: p̄a charitate mor⁹: et Ecclesiarum sollicitudine district⁹.

Dignos p̄ofites: hoc venerabili sacramēto ordinis. Principes: nō ca-
tholici Ecclesiarum: sed Sathanicū synagogarum: immo tenebriarum. Libet
hic cū Plata clamare: Viri illuiores: qui dominamini super populū meum: q̄ est
in Iherusalē: Et illud Timos. vi. Ne vobis qui opulenti estis in Iyon: Et cōdidistis
in mōte Samariae: optimates: capita populorū: ingredienties pompaticē domū
Iherabel: et ignominia Ecclesiae dei: quam ex his monitis sacerdotalib⁹ cō-
trahit. Ubi sunt Episcopi aut sacerdotes: qui sciāt: Euāgeliū: ne dum praedicat⁹
vt quid ergo se se iactāt sacerdotes: cur alij Christianis: tanquam laicis sanctio:

res et meliores et potētiores haberi voluit: horas legere: ad quos idiotas nō p-
 tinent: (vt Apollolus ait) ad lingua loquētes: Horas autē orare: ad monachos:
 Eremitas: puiatosq; homines: et eos laicos p̄tinet. Sacerdos mun⁹ est p̄:
 dicare: qd nisi fecerit: sic est sacerdos: sicut homo p̄ct⁹ est homo. An Episcopū sa-
 ciar: ordinare tales sacerdotes: battalogos? An Ecclesiaz campanas cōsecrare?
 An pueros confirmare: Non. Haec: vel diacon⁹: vel laicus quilibet faceret: Nō
 ministerium verbi facit sacerdotem et Episcopum.

Fugite ergo: meo consilio: quicūq; tūto viuere vultis: fugite iuvenes: nec
 istis sacris iniuriamini: nisi aut Euangelizare volueritis: aut nisi vos hoc ordinis sa-
 cramēto: nihilo laicis meliora factos credere potestis. Non enim horas legere
 aliquid est. Deinde missam offerre: sacramētū percipere ē. Quid ergo in vobis ma-
 ner: quod nō in quouis laico maneat: Rasura et vestis: Ministerium sacerdotē: qui
 rasura et veste constat: An oleum digitis vestris infusum: An Quililianus quili-
 bet oleo sancti spūs vnct⁹ et sanctificat⁹ est corpore et anima: et olim sacramētū
 manib⁹ tractabat: nō minus quā nunc sacerdotes faciunt: licet nostra superstitio
 laicis nunc magnū reatū injiciat: si vel calicē nudum: aut corporale tetigerit. Nec
 Aboniali quidē sanctae virgini liceat lauare pallas altaris et lintheamina sacra.
 Vide per deum: sacrosanctā ordinis huius sanctitatē: quantum profecit: futurum
 spero: vt nec altare liceat attingere laicis: nisi dum nūmos obtulerint. Ego pene
 dirumpo: cogitans: has impissimas hominū temeratissimorum tyrannides: vā
 nugatio⁹ et puerilib⁹ nugis: libertatem ⁊ gloriam Christianae religionis illudē-
 rium et pessundantium.

Esto itaq; cert⁹: et sese agnoscat quicūq; se Christianū esse cognouerit: oēs
 nos aequaliter eē sacerdotes: hoc est: eandē in p̄bo et sacramēto quocūq; habe-
 re potestātē. Verū: non licere quenquā hac ipsa vti: nisi cōsensu cōmunitatis: aut
 vocatione maioris. Quod em̄ oim̄ est cōmunitatis: null⁹ singulariter pōt sibi arro-
 gare: donec vocetur. Sic per hoc ordinis sacramētū: si quicquā est: cē nihil aliud
 quā ritū quēdā vocēdī alicui⁹: in ministerium Ecclesiasticū. Deinde: sacerdoti⁹
 proprie esse: nō nisi ministerium verbi: verbi in quā: non legis sed Euāgelij: Dia-
 conia vero: eē ministeriū: nō legēdī Euāgelij aut Epistolae: vt hodie vsus haberi
 sed opes Ecclesiae distribuēdi pauperib⁹: vt sacerdotes leuēt onere rerū tēpo-
 raliū: oīōni ac verbo liber⁹ insēt. Hoc em̄ cōsilio legim⁹: Act. v. Diaconos insti-
 tutos. atq; ita eum: qui vel ignorat: vel nō praedicat Euāgelium: nō modo non
 esse sacerdotem vel Episcopum: sed pestem quandā Ecclesiae: qui sub titulo fal-
 so sacerdotis et Episcopi: ceu sub pelle ouina: Euāgelium opprimat: et lupum in
 Ecclesia agat. Quare ij sacerdotē et Episcopi (quib⁹ hodie referta est Ecclesia)
 nisi alia ratione salutem suam operentur: hoc est: nisi agnoscant: sese nec sacerdo-
 tes nec Episcopos esse: dolentq; se nomē gerere: cui⁹ op⁹ aut nesciunt: aut non
 possunt implere: itaq; orationibus et lachrymis suae hypocrysis miseram sortem
 deploicnt: vere sunt popul⁹ p̄ditionis aeternae: ac de eis illud Isaac. v. verificā-
 bitur: Captiuus ductus est: populus meus: eo quod nō habuerit scientiam: nō-
 biles eius interierunt: famciet multitudo eius: sicut erarunt: propterea dilatauit in-
 fernus animam suam: et aperuit os suum absq; vllō termino. Et descendēt for-
 tes eius: et populus eius: et sublimes eius: et glorioſi eius in eum: Verbum
 horendum nostro saeculo: quo tāta voragine abso: bentur Christiani.

Quantum ergo e scripturis docemur: cū ministeriū sit id: quod nos facer-

* dotium

ut uti p̄bom
 d. p̄. uti q. d.
 p̄. uti q. d.
 l. uti q. d.

ut sine ordo dicitur
 p̄. uti q. d.
 uti q. d.
 uti q. d.

ut uti p̄bom

ut uti p̄bom
 uti q. d.

dotum vocamur: Proinde non video: qua ratione: rursus nequeat lakus fieri: se-
 mel sacerdos factus: cum a laico nihil differat: nisi ministerio. Et ministerio autē de-
 poni adeo non sit impossibile: ut passim ea etiā nunc celebretur vindicta inculpa-
 biles sacerdotes: dum: aut suspēditur tēporaliter: aut perietur pūvatr officio
 suo. Nam cōmentū illud Characteris indelebilis: iam olim trisum est. Eōcōdo/
 ut characterem hunc Papa impāmat: ignoante Cristo: itq; hoc ipso sacerdos co-
 cōsecrat: non tā Cristi quā Papae perpeuus servus et captivus: sicut est dies
 haec. Laeterū: nisi fallor: si ruat hoc sacramētū: cōmētz aliquādo: ut subsistet
 ipse Papae? cū suis characteribz: redibitq; ad nos lacta libertas: qua nos ones
 nequales esse quocunq; iure intelligemz: et excuso tyrannidis iugo: scēmz: qd:
 qui Cristi an? est? Chyistum habet: qui Chyistū habet: oia: quae Chyisti sunt habz
 oia potēs: de q; plura et robusti: vbi ista amicis meis papistis displicere sēsero.

*facimur oia
 factum vero
 sicut aliq;
 papam sub
 suo caracte*

De sacramento extremae unctionis.

Hic vngēdorū infirmoz ritus: duas additiones sese dignas addiderūt
 Theologi nostri. Unam quod sacramētū appellāt. Alterā: quod extremā factū/
 sitq; nunc sacramētū extremae vñctionis: quae: nisi in extremo vitae agēribus
 periculo: dari non debeat. forte (ut sunt arguti Dialectici) relatiuā fecerunt ad
 vñctionē primā baptismi: et sequētes duas: cōfirmationis et ordinis. Acrum: ha-
 bent hic: quod in os mibi retundant. Nempē: quod autoritate Jacobi Apostoli
 hic promissio et signū sit: quibz ego sacramētū constituhaxen? dixi. Dicit enim
 Si infirmatur quis in vobis: inducat presbyteros Ecclesiae: et orent super eum
 vngentes cū oleo in nomine domini: Et oratio fidei saluabit infirmum: et alleui-
 abit eum dominus: et si in peccatis sit: remittentur ei. Ecce inquit: promissio
 remissionis peccatorū: et signū olei.

Ego autem dico: si vspiam deliratu est: hoc loco praecipue deliratum est.
 Smitto enī: quod hanc Epistolā: non esse Apostoli Jacobi: nec apostolico spiri-
 tu dignam: multū valde probabiliter asserant: licet consuetudine autoritatem: cu-
 luscuq; sic obtinuerit. Tamen si etiam esset Apostoli Jacobi: dicrem: non lice-
 re Apostolum sua autoritate sacramētum instituere: id est: diuinam promissio-
 nem cum adiuncto signo dare. hoc enim ad Chyistū solum pertinebat. Sic Pau-
 lus sese accepisse a domino dicit sacramētū Eucharistiae: et missum non ut bap-
 tizeret: sed ut Euangelizeret. Nusquam autem legitur in Euangelio: vñctionis istius
 extremae sacramētum. Sed missa faciamus et ista. Apostoli: siue quisquis fue-
 rit Epistolae autor: ipsa videmus verba: et simul videbitmus: quam nihil ea ob-
 seruarint: q; qui sacramēta auterunt.

Primum: Si verum putant et seruandum: quod Apostolus dicit qua au-
 toritate mutant et resistunt: Cur faciunt ipsi extremam et singularem vñctionē
 et ea: quam Apostolus: voluit esse generalem? Neq; enim Apostolus: Extremā
 esse voluit: et solum morturis dandam. Sed absolute dicit: Si quis infirmatur/
 non dicit: Si quis moritur. Neq; enī curo: quid Dionysij Ecclesiastica hierarchia
 hic sapiat: ipsa Apostoli verba aperta sunt: quibus et ille et isti pariter nituntur:
 et tamen non sequuntur: ut appareat eos: non autoritate vlla: sed suo arbitrio: ex
 verbis Apostoli male intellectis: sacramētū et vñctionē extremam fecisse: cū inu-
 ria caeterozū infirmozq; v? ppria abstulerūt: vngēdi bñficiū ab Apostolo statutū
 Sed illud pulchritus: Quod promissio Apostoli expresse dicit: Oratio fidei

* saluabit

saluabit infirmum: et alleuetur enim dominorum. Vide: Apostolus in hoc vngt et orari praecipit: ut infirmus sanetur et alleuetur: hoc est: non moriatur: nec sit extrema vinctio: quod et vltis hodie probant preces inter vngendum dicitur: quae infirmum restitui petunt. Illi contra dicunt: non esse danda vinctio: nisi discessuris: hoc est: ut non sanctur et alleuentur. Nisi res illa esset scilicet quis risum quaeat tenere super tam bellis: aptis et sanis Apostolicorum et bonorum glossis: Non hic aperte compreheditur insipientia Sophistica: quae: ut hoc locuta: alius hoc affirmat: quod negat scriptura: hoc negat quod illa affirmat. Multis igitur gratias agim? tam eximius magis istis nostris? Recte igitur dixi nusquam insignis esse deliratum ab illis: quam hoc loco.

F Alterius: si vinctio ista sacramentum est: debet sine dubio esse (ut dicunt) efficax signum eius quod signat et promittit. Et sanitatem et restitutionem infirmis promittit: ut stant aperta verba: Quatio fidei saluabit infirmum: et alleuetur eum dominus. Quis autem non videt hanc promissionem in paucis: immo nullis impleri? Inter mille enim ritus vnus restituitur: idque nemo sacramentum: sed naturae vel medicinae beneficio fieri putat: nam sacramento contrariam vim tribuunt. Quid ergo dicemus? Aut Apostolus hac promissione mentitur: aut vinctio ista sacramentum non erit. Promissio enim sacramentalis certa est. Et haec in maiori parte fallit. Quam: ut iterum Theologorum istorum prudentiam et vigilantiam cognoscamus: ideo extremam esse volunt vinctioem: ne scet ista promissio: hoc est: ne sacramentum sit sacramentum. Si enim extrema est: non sanatus cedit infirmus: si autem sanat extrema esse non debet. Ita fit: horum Magistro interpretatio: ne: ut Jacobus intelligat sibi ipsi contra dixisse: et ne sacramentum institueret? sacramentum instituisse: dum ideo extremam volunt vinctioem: ut non sit verum: sanari per eam infirmum (quod ille statuit) Si hoc non est infirmum: rogo quid est infirmum?

Lontingit his illud Apostoli. i. Timot. i. Volentes esse legis doctores: cum ignorent quid loquatur: aut de quibus affirmet. Sic omnia citra iudicium legunt et sequuntur. Eadem enim oscitantia: et confessione auriculari et hoc Apostolo hauserunt: dicente: Confitemini alterutrum peccata vestra: Sed nec hoc seruant isti: quod Apostolus iubet presbyteros Ecclesiae induci: et super infirmum orari. At vnus sacerdotus nunc mittitur: cum Apostolus velit multos adesse: non propter vinctioem: sed propter orationem. vnde dicit: Quatio fidei saluabit infirmum etc. quaquam incertum est: nisi an sacerdotes velit intelligi: dicat: presbyteros: id est: seniores. Neque enim continuo sacerdos aut minister est: qui senior est: quo suspicari possis: Apostolum voluisse: ut seniores et grauiores in Ecclesia viderent infirmum: qui opus misericordiae facientes: et in fide orantes eum sanarent. quantum negari non possit: Ecclesias olim a senioribus fuisse rectas: absque istis ordinatis: omnibus et consecrationibus: propter aetatem: et longum iterum vsu in hoc electis.

Quare: hac vinctioe eandem ego esse arbitror: quae Marci. vi. de Apostolis scribitur: Et vngentibus oleo multos aegrotos et sanabant: ritum scilicet quaedam primitiuae Ecclesiae: quo miracula fiebant super infirmis: quae iam dudum defecit: quae admodum et Marci ultimo: Christus donat credentibus: ut serpentes tollant et super egressas manus ponant etc. Ex quibus verbis: mirum est: quod non etiam sacramenta fecerint: cum sint similis virtutis et promissionis cum verbis his Jacobi. Non ergo sacramentum est: Extrema ista / id est: facta vinctio / sed consilium Jacobi / quo possit (qui velle vti) sumptum ac relictum ex Euangelio. Marci.

cl. vi. vt dicit. Neq; enim cre. Jo. datum infirmis quibusuis: cum Ecclesia e gloria sit
in firmitas et mors lucrum: Sed his tantum: qui impatientius et rudi fide: infir-
mitatem ferrent. Quos ideo reliquit dominus: vt in eis miracula et virtus fidei
eminent.

Et hoc ipsum caute ac de industria: Jacobus prouidit: dum promissiones
sanitatis et remissionis peccatorum non tribuit vnctioni: sed orationi fidei. Sic
enim dicit: Et oratio fidel saluabit infirmum: et alleuiabit eum dominus: et si in
peccatis fuerit: remittentur ei. Sacramentum enim: non erigit orationem aut si
dem ministrum: cum impius etiam baptiset et cōsecret: absq; oratione: Sed nititur
in sola promissione et institutione dei: erigens fidem suscipientis. In nostrae au-
tem extremae vnctionis hodiernae vsu: vbi est oratio fidei: Quis ea fide orat su-
per infirmum: vt non haesitet eum restitui: Nam: talem orationem fidei Jacobus
hic describit: de qua z in principio dicitur. Postuler autem in fide nihil haesitās.
Et Christus: Quaecumq; petieritis: credite: quia accipietis: et fiet vobis.

Profus non est dubiū: si hodie quoq; talis oratio fieret: super infirmū: id
est: a senioibus: grauioribus: et factis virtus: plena fides: sanari quotquot vellem?
Fides enim quid non poscet? At nos: fide hac neglecta: quā maxime erigit hac
Apostoli auctoritas: deinde: quoduis sacerdotum vulgus per presbyteros: viros
scilicet aetate et fide praestantes: intelligimus. Deinde: Extremā e quotidiana
aut libera vnctione facimus: tandem effectum promissae ab Apostolo sanitatis:
non solum non impetramus: sed etiā cōtrario effectū euacuamus. Nihilō tamē mē-
tus sacramētū: nostrū sacramētū: immo figmetū: hac Apostoli sentētia: plusquam
per bis diapason repugnante: fundari et probari. Theologos.

Igitur hoc vnctionis extremae nostrū sacramētū nō dāno: sed hoc esse/
quod ab Apostolo Jacobo praescribitur: cōstāter nego: cū nec forma: nec vsus: nec
virtus: nec finis eius cū nostro cōsentiat. Numerabim? tamē ipm iter ea sacramē-
ta: quae nos cōstituit: vt sunt salis: et aquae cōsecratio et aspersio. Neq; enim
negare possum? Creaturā quālibet p. vbi et orationē sacrificari: quod Apostolus
Paulus nos docet: ita nō negamus per extremā vnctionem dari remissionē et pacē
nō: quia sacramētū sit diuinitus institutū: sed quia suscipiens ita credit sibi fieri.
Fides enim suscipiens nō errat: quātūlibet minister erret. Si cū loco baptisās
aut absoluēs: hoc est: nō absoluens (quantū ad ministrū pertinet) reuera absol-
uit et baptizat: si credat baptisandus et absoluendus: quanto magis vngēs extrema
vnctione pacificat: etiā si reuera nō pacificet: si ministrū spectes: cū nullū sit ibi
sacramētū. fides etiā vincti etiā hoc accipit: quod cōsecrēs: aut non potuit: aut non
voluit dare. Sufficit enim vincto verbū audire et credere. quicquid cū credim?
nos accepturos esse: id reuera accipimus: quicquid agat: nō agat: simulet aut lo-
cetur minister. Stat etiā Christi sententia: Credenti omnia possibilis sunt. Et ite-
rum: Fiat tibi sicut credidisti. Verum Sophistae nostri: de hac fide nihil in sacra-
mentis tractant: sed in virtutibus ipsis sacramentorum: totis studiis nugantur
semper discentes: et nunquam ad scientiam veritatis peruenientes.

Profuit tamen: hanc vnctionem factā esse extremā: quia hoc beneficio: mi-
nime omnium verata ac subiecta est tyrannidi et quaestui: relicta scilicet hac vna
misericordia mortuis: vt libere possint inuiguetiam non confessi nec commu-
nicati. Quae si permansisset quotidiana: praesertim: et infirmos sanasset: etiam
si peccata non tulisset: quos putas oves terrarum non haberent hodie pontifi

* eos qui

ces: qui vnus poenitentiae sacramento et clauibus: ac ordinis sacramento/
tanti euaserunt Imperatores et principes: Et nunc foeliciter habet: quod sicut
orationem fidei contempnunt: ita nullum infirmum sanant: & c. uetere ritu/ nouū
sibi fincerunt sacramentum.

Sed haec de quattuor: istis sacramentis nunc satis fuerint/ quae scio: quam
sint displicitura ihs: qui numerum et vsum sacramentorum/ non e scripturis sacris:
sed e Romana sede putant petendos esse. Quasi Romana sedes sacramenta ista
dederit: ac nō potius acceperit e scholis vniuersitatum/ quibus et omnia quae
habet: sine controuersia debet. Neq; enim staret tyrannis papistica tanta: nisi tā-
tum accepisset ab vniuersitatibus: cum vir fuerit inter celebres Episcopatus alt:
ius quispiam: qui minus habuerit eruditionem Pontificū. Et dolo ac superstitio:
ne tantum: caeteris hactenus praecualuit. Qui enim ante mille annos in ea se-
de sederunt: tanto intervallo ab ihs: qui interim creuerunt: distant/ vt: aut illos/
aut hos cogaris negare Romanos pontifices.

Sunt praeterea non nulla alia: quae inter sacramenta videantur censeri
posse. Nampe: omnia illa: quibus facta est promissio diuina. Quae sunt: Oratio
Verbum/ Lux. Nam Christus: orantibus promisit exauditionem in multis lo-
cis: praesertim Luce. xi. vbi parabolis multis ad orandū nos inuitat. Et de ver-
bo: Beati qui audiūt verbum dei et custodiunt illud. Quis autem percenscat/
quoties tribulatis: patientibus: humiliatis promittat adiutorium et gloriā: im-
mo quis enumeret omnes dei promissiones: cū tota scriptura hoc agat: vt nos
ad fidem prouocet: hinc praecceptis et minis vrgens: illinc promissionibus et cō-
solationibus inuitans. Siquidem: omnia quae scripta sunt: aut praeccepta: aut p-
missa sunt: praeccepta humiliant superbos: exactionibus suis: promissa exaltant
humiliatos remissionibus suis.

Proprie tamen ea sacramenta vocari visum est: quae annexis signis pro-
missa sunt. Caetera: quia signis alligata non sunt: nōda promissa sunt. Quo fit/
vt si rigide loqui volumus: tantum duo sunt in Ecclesia dei sacramenta: Bap-
tismus et panis: cum in his solis: et institutum diuinitus signum & promissionem
remissionis peccatorum videamus. Nam: poenitentiae sacramentum: quod ego
his duobus accensus: signo visibili et diuinitus instituto caret: et aliud non esse
dixi: quam viam ac reditum ad baptismum. Sed nec scholastici dicere possunt/
suam definitionem posse conuenire poenitentiae: qui et ipsi sacramento signum
visibile ascribunt: quod formā ingerat sensibus: eius rei: quam inuisibiliter ope-
ratur. Et poenitentia seu absolutio: tale signum nullum habet: quare et ipsi co-
gentur propria definitione: aut negare poenitentiam esse sacramentum. & sic nu-
merum eoz imminuere: aut aliam sacramentorum asserre definitionem.

Baptismus: autem: quē toti vitae tribuimus. Recte pro omnibus sacra-
mentis satis erit quibus in vita vti debeamus. Panis autem vere morientium
et excedentiam sacramentum. Siquidem in eo transitum Christi ex hoc mūdo
memoramus: vt ipm imitemur et sic distribuamus haec duo sacramenta: vt bap-
tismus initio et totius vitae cursui panis autem termino & moui deputetur. Et
q; Christianus vtroq; exerceatur in hoc corpusculo: donec plene baptisatus & ro-
boratus: transeat ex hoc mundo: natus in aeternam nouam vitam: manducatu-
rus cum Christo in regno patris sui: sicut in coena promisit dicens. Amen dico
vobis. Amodo nō bibam de hoc genimine vitis: donec implicatur in regno dei.

* vt aper-

vt aperte videatur sacramentum panis ad futuram vitam acceptandam institutum. Tunc enim re vtriusque sacramenti impleta: cessabit baptismus et panis.

Sinem hic faciam huius proeludij: quod pijs omnibus qui sinceram scripturac intelligentiam germanusq; sacramentorum usum desiderant nosse/ libens et gaudens offero. Est enim non parui momenti donum: nosse ea quae nobis data sunt. vt. i. Corint. ij. dicitur: et qua ratione donatus vti oporteat. Hoc enim spiritus iudicio instructi: non fallaciter inntemur: ijs: quae secus habent. Has duas res: cum nobis Theologi nostri nusquam dederint: quin velut data opera obscurarint: ego si non dedicerte id effecti: ne obscurarem: et alijs occasione prebuim: meliora cogitandi. Donatus meus saltem fuit: vt exhiberem vtrunq;. Ad tamen omnia possumus omnes. Imptis vero: et qui pro diuinis: sua nobis pertinaci tyrannide inculcant: fidens et liber ista obrudo: nihil moratus indoctam ferociam: quanquam et ipsis optem sanum sensum: eor studia non contemnami sed tantum a legitimis ac vere Christianis discernam.

Auditum enim audio: paratas esse denuo in me Bullas: et diras papalicas: quibus ad reuocationem vigeat: aut haereticus declarer. Quae si verae sunt: hunc libellum volo partem esse reuocationis meae futurae: ne sua tyrannidem frustra inflatam querantur: reliquam partem prope diem editurus sum: tale (Christo propitio) qualem hactenus non viderit: nec audierit Romana sedes/ obedientiam meam abunde restaturus: In nomine domini nostri Ihesu Christi
A B C A

Hostis Herodes imple:
Christum venire quid times?
Non arripit mortalia:
Qui regna dat caelestia.

Ad Lectorem.

Meritus inanilogis animi vigor artibus. ex
verserrauit cognitione di
Begna superstitio sua prohdolo: impla rex
egnica nugil strepae floruit ymbra schol
Cplis vsq; fuit haurire e fontibus erro
Hon mediocri honos somnia vera sequ
Ierum lutherus sine m/ veteri pius vs
Dublato/ dabit his lecto: amice mali
D

fol. 59. recto. h. 1. quibusdam verbis. G. 1. 1.

185042g

Codex A^B